

Aposel Yesuyen Mere Basaŋ Marte Meten

¹ Be, Tiofilus, nebe Yesu megen gar hinhinya daha mat meteŋ teŋ hin hin, irde al saba yirde hinhin goyen haŋkapyɑ gogo kan gunmirin. ² Irde kamyiŋde mat huwarde komatmin yinŋen basiŋa yiryiŋ mar goyen Holi Spirityen tareŋde hulyan yiryiŋ gote baranŋa Al Kuruŋ beleŋ tumulgan tike hurkuriŋ goyen gote baranŋa manaŋ asan goyenter kamiriŋ.

*Yesu beleŋ Holi Spirit niŋ doyaŋ henayiŋ yeŋ
mere basaŋ marmiŋ yinyiŋ*

³ Be, Yesube nurde hayen gwahade goyen po, al beleŋ mayke uliŋ misiŋ kurun kateŋ kamyiŋde mat huwaryiŋ. Irdeb, “Gwaha timekeb nenen fudinde huwaruŋ gago yeŋ nurnayiŋ,” yeŋbe komatmin yago diliŋde forok yeŋ mere yirde hike diliŋde wor po keneŋ hin han. Be, kamyiŋde mat huwardeb naŋkahal 40 gayen megen gar hinhinya goyenbe Al Kuruŋ beleŋ al doyaŋ yird yird mata niŋ komatmin yago goyen mere yirde saba yirde hinhin. ⁴⁻⁵ Be, go teŋ hinhinya goya goyen po komatmiŋa gabu heŋ dula teŋ heŋyabe gaha yinyiŋ: “Adone beleŋ det duneŋ yeŋ biŋa tiyyiŋ goke momon dirde hin hem gobe Holi Spirityen baptais. Niŋgeb goke doyaŋ heŋ hinayiŋ. Yonbe fe beleŋ baptais yirde hinhin gega, deŋbe hitŋen teŋbe Al Kuruŋ beleŋ Holi Spirit po baptais

diryenj. Niŋgeb goke teŋbe aran̄ ma Yerusalem tubul teŋ kunayin̄,” yinyin̄.

6 Be, Yesuyen komatmiŋ yago beleŋ mere go nurde kamereb Yesuya Olip donđonđe gabu irdeb, “Doyaŋ Al Kuruŋ, bikkeŋ asininiŋ yago beleŋ neŋ Israel mar doyaŋ dirde hinhan gwa-hade goyen gayenter ge beleŋ wor kuruŋniniŋ heŋ doyaŋ dirke igiŋ megeŋniniŋ neŋ Israel mar beleŋ tumulgaŋ titek we?” yeŋ gusuŋan̄ iramiŋ.
7 Irkeb wol heŋbe gaha yinyin̄: “Nanne beleŋ mata forok yenayin̄ yeŋ saŋiŋmindiŋ nalu yirtiŋ gobe dufaymindiŋ po yirtiŋ geb deŋ beleŋ nurtek moŋ. **8** Gega deŋ nurtek detbe gago momoŋ direŋ tihim. Holi Spirit deŋ hitte katke tareŋmindiŋ teŋbe alya bereya Yerusalem taunde niŋya Yudia naŋare niŋya Samaria naŋare niŋyabe megen̄ kuruŋ gayen bana niŋ mar ne beleŋ mataya mereya teŋ himeke neneŋ hinhan goke tagalde tukuŋ hinayin̄,” yinyin̄.

*Yesube Al Kuruŋ hitte mulgaŋ heŋ hurkuriŋ
(Mak 16:19-20; Luk 24:50-53)*

9 Be, mere tiyyiŋ go kamereb komatmiŋ beleŋ diliŋde wor po keneŋ hikeya Al Kuruŋ beleŋ tumulgaŋ tike hurkuriŋ. Irkeb gagap beleŋ bana kerkeb go ma kenamiŋ. **10** Irdeb diliŋbe Yesu hurkuriŋ beleŋ goŋ po naŋkenen̄ hinhan. Irkeb al irawa amil faykekde umŋa titiŋ gore gor kura mat wayhar miŋmoŋ, bemel po ketalmindiŋ forok yeŋ huwardebe, **11** “Mel, Galili mar, daniŋ naŋkiŋde naŋkenen̄ diltiŋ misiŋ teŋ han̄? Yesube diltiŋ mar Al Kuruŋ beleŋ tumulgaŋ tike hurka kenhan̄

al goyen kamebe gwahade go po mulgañ heñ wayyeñ,” yinaryum.

Matias beleñ Yudasyen gasuñ tirij

¹² Be, go kamereb Yesu komatmiñ yago gobe Olip donđonj go tubul tenbe Yerusalem taunde mulgañ haminj. Olip donđonjde mat Yerusalembe 1 kilomita gwahade. ¹³ Be, mel go Yerusalem forok yenje ya yenj hinhande gor kwamiñ. Ya goyenbe al heñ heñ gasuñbe irawa hende bande ninjeb, yenjbe hende hinhan. Be, mel gobe hinhande gor hurkamiñ. Go mar gobe Pita, Yon, Yems, Andru, Filip, Tomas, Batolomiyu, Matiyu, Alfius urmiñ Yems, Yems urmiñ Yudasyabe Saimonya. Saimon gobe Roma gabman asogo irde hinhan mar Selot buda goyen bana niñ al. ¹⁴ Be, mel go hugiñej gabu irde dufaymiñ uñkureñ po irde Al Kurunj mere irde hinhan. Bere buda Yesu gama irde hinhan goya Yesu kulinj wenja milinj Mariaya manaj bana gonj tumñañ heñ Al Kurunj mere irde hinhan.

¹⁵ Be, 120 al gwahade Yesu niñ dufaymiñ tareñ iramiñ mar goyen Pitaya hugiñej gabu irde hinhan. Be, wawuñ kurareb Pita beleñ huwarde gaha yinyinj: ¹⁶⁻¹⁷ “Be, kadne yago, nebe Iskariot niñ al Yudas niñ yeweñ tihim. Yeñbe Yesu beleñ basiñaj irde meteñ unyiñ. Irke neñja tumñañ meteñ teñ hinhet. Gega yeñ beleñ Yesu maytek mar goyen beleñ kerde yunke kuñ Yesu tamiñ. Niñgeb al gore mata buluñ gwahade tiyyenj yeñ bikkenj Holi Spirit beleñ Dewit dufay unke mere Al Kuruñyen asanđe katinj gobe gayenter fudinde gwahade po forok yiyuñ,” yinyinj.

18 (Be, Yudas mata buluŋ tiyyiŋ gote hora beleŋbe megeŋ tapum kura damu tiyamiŋ. Irdeb megeŋ goyenterbe yiŋgeŋ timiyyiŋ. Irkeb biŋ pol yeke arayŋeŋ fur tiyamiŋ. **19** Irkeb al buda kuruŋ Yerusalem hinhan gore mere momoŋmiŋ nurdeb naŋa tapum gobe Akeldama inamiŋ. Akeldama gote miŋbe ‘dari wok yitiŋde’.)

20 Be, Pita beleŋ sopte gaha yinyiŋ: “Al goyen goke Al Kurunyen Tikiŋ Asaŋdebe gahade katin hi:

‘Yende tiyuŋbe buluŋ heŋ dulŋeŋ hiyen. Al kura gor ma po hiyeŋ,’ yitiŋ. **Tikiŋ 69:25**

Irde Tikiŋ Asaŋde gor kurabe mere gahade manaŋ kayyiŋ:

‘Yeŋ wolmiŋeŋbe al hoyan kura gasuŋmiŋ go teŋ meteŋ tiyyen,’ yitiŋ. **Tikiŋ 109:8**

21-22 Ningeb katin gwahade goyen po gama irtek yenbe al kura Yon beleŋ baptais niŋ mere tagalde hinhinde mat kuŋ kuŋ Al Kuruŋ beleŋ Yesu tumulgaŋ tike kinyiŋ al goyen teŋbe Yudasyen gasuŋ wol kertek. Al gobe neŋya tumŋaŋ Yesu gama irde kun wan teŋ hinhet al gore gab neŋya henbe Yesuyen mere basaŋ al heŋ Yesube fudinde huwaruŋ yeŋ tagalde tukuŋ hiyen,” yirinj.

23 Be, gwaha yinenbe gabu iramiŋ bana gon niŋ al irawa deŋe yuramiŋ. Matiasyabe Yosepya. Yosep gote deŋebe irawa. Kurabe Basabas, muŋaŋ kurabe Yastus ineŋ hinhan. **24-25** Go kamereb Al Kuruŋ gahade mere iramiŋ: “Doyaŋ Al Kuruŋ, Yudasbe Yesuyen mere basaŋ al hinhin gega, meteŋ go tubul teŋ kamdebe nebe gor niŋ yenbe gor po kuŋ. Ningeb al kura yende gasuŋ teŋ Yesuyen mere basaŋ al hewoŋ yeŋ nurde hite.

Gebe al kuruŋ gate dufaymiŋya binja keŋkela yeneŋ ha geb, al irawa gayen ganuŋbe meteŋ go tiyyen yeŋ basiŋa irarin goyen dikala dirayin,” ineŋ gusuŋaŋ iramiŋ. ²⁶ Gwaha ineŋbe irem gote deňem kaňbe Yuda marte matare tiliŋ tanaramiŋ. Irkeb Matias deňemde huwaryiŋ. Irkeb gor hinhan mar gore Matiasbe Yesuyen mere basaŋ al hihi yeŋ nuramiŋ. Irkeb al 11 hinhan goyen 12 hamiŋ.

2

Pentekos nature Holi Spirit katyinj

¹ Be, Yuda marte gabu nalu kura Pentekos yeŋ hanjen goyen forok yekeb Yesuyen mere basaŋ mar aposel budaya Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan mar tumlaŋ 120 gobe gasuŋ uŋkurende po gabu iramiŋ. ² Gwaha teŋ hikeyab bemel po meňe kuruŋ migiriŋ yara kura nankiŋde mat forok yeke nuramiŋ. Irkeb migiriŋ gore po kateňbe ya biŋ mel go hinhande goyen ep irde tukuriŋ. ³ Irkeb kotaŋ kai nankenamiŋ. Irdeb det kura kak melak yara gore yeŋ hitte po kateňbe bur yeŋ kuŋ al tonaj hereŋ keperde tukuriŋ. ⁴ Irkeb Holi Spirit beleŋ hard yunkeb almet mere kurayen kurayen yeŋ go ma nurde hitiŋ kuruŋ goyen gwaha mat mere titiŋ ala tiyamiŋ.

⁵ Be, Jerusalem gorbe Pentekos nalu kuruŋ goke teňbe Yuda mar naŋa kurar kurar heŋ Al Kuruŋ dolonj irde hanjen mar goyen waŋ gor hinhan. ⁶ Be, Yesuyen mere basaŋ mar aposel buda hinhande gor migiriŋ go nurdeb al buda kuruŋ gore yinniŋ yeŋ wayamiŋ. Irdeb aposel

budaya Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan marya gore mere kurayen kurayen mat tikeb mel goreb merem mat merem mat nurdeb dinonj kok yeŋ tulfut yamiŋ. ⁷ Irdeb dufaymiŋ titmiŋ hekeb gaha yamiŋ: “Ey! Mel gab tumŋaŋ Galili mar. ⁸ Gega dahade ninjeb mereniniŋ nende gigen yeke nindikeŋ nurhet? ⁹ Irdeb neŋbe naŋa hoyanje niŋ hoyanje niŋ. Neŋ kurabe Partia naŋare niŋ, kurabe Midia niŋ, munaŋ kurabe Elam naŋare niŋ, kurabe Mesopotemia niŋ, kurabe Yudia niŋ, kurabe Kapadosia niŋ, kurabe Pontus naŋare niŋ. Irde kurabe Esia* naŋare niŋ. ¹⁰⁻¹¹ Goyenbe go po moŋ. Neŋ kurabe Frigia naŋare mat watiŋ. Munaŋ kurabe Pamfilia niŋ, Isip niŋ, irde Libia naŋa bana goŋ niŋ al Sairini taun bindere hanjen mar. Irde al kurabe Krit motmotde niŋ, kurabe Arebia naŋare niŋ. Irdeb al kurabe Rom mat belŋeŋ wayan. Goyenbe dahade ninjeb Al Kuruŋ beleŋ mata tiŋen kurayen kurayen al beleŋ gwaha mat forok yeŋ haŋ yeŋ ma nurtek goyen forok yirde hinhin gobe mereniniŋ mat yeŋ haŋ?” yeŋ kukuwamneŋ nuramiŋ. (Be, Rom mat wayamiŋ mar goyen kurabe Yuda mar, munaŋ kurabe al miŋ hoyan goyen Yuda marte tikula gama irde hanjen mar.) ¹² Irdeb hurkuŋkat teŋ gor ɳakŋak teŋbe, “Gab da matabe gago?” yeŋ yiŋgeŋ uliŋ kadom gusuŋaŋ gird tiyamiŋ. ¹³ Gega kuramiŋbe Yesu niŋ dufaymiŋ saŋin irde hinhan mar goyen nanosak mere yirdeb, “Mel gabe wain uguŋ po

* **2:9:** Esia naŋa gobe gayenter niŋ Esia naŋa kuruŋ goke ma yitiŋ. Gayenterbe Turki ineŋ hanjen.

nene kukuwa hahaŋ,” yamiŋ.

Pita beļen mere tagalyiŋ

14 Irkeb Pitabe aposel buda 11 goya huwardeb kuware al buda goyen gaha yinyiŋ: “Be, kadne yago, den Yuda mar, Yerusalem taunde ninja sinjare ninja, ga nurnaŋ. Mata forok yihi gayen min gwahade yeŋ momon direŋ tihim geb, kenkela kirmiňtiŋ kernan̄ ko. **15** Gabe 9 kilok wampot Al Kurun̄ mere ird ird nature hite. Gega deŋ beļenbe fe nen kukuwa hahaŋ yeŋ denhaŋ? **16** Moŋ, hakot Al Kurun̄yen mere basaŋ al Yoel beļen Yuda mar niŋ mere teŋ asanđe kayyiŋ gobe hanča gago forok yihi. **17** Al Kurun̄ beļenbe gaha yiriŋ:

‘Tonne Holi Spiritbe al megen niŋ hitte fe wogortiŋ yara irde yunen̄.

Irkeb kame gab nalu funaŋ forok yiyyen̄.

Irkeb urtiňja wertin̄ yagoya beļen merene basaŋ heŋ tagalnayin̄.

Irde al foňenjetiŋ beļen yuwarwarte dufayne yeneŋ bebak tinayiŋ.

Irde salanňenjetiŋ beļen mitere dufayne yeneŋ bebak tinayiŋ.

18 Fudinde, nalu goyenterbe meteŋ marne, alya bereya, tumňaŋ

‘Tonne Holi Spirit yunmeke merene basaŋ heŋ tagalnayin̄.

19-20 Irdeb Doyaŋ Al Kurun̄ wayyeŋ nalu kurun̄ goyen forok yeweŋ tikeb

megenya naŋkiňdeyabe mata tineŋ kurayen kurayen al beļen yeneŋ tulfut yetek goyen forok yirmeke yennayiŋ.

Naŋabe kidoma hiyyen, munan̄ gagasibe buk yeŋ
dari yara hiyyen.

Munan̄ megen̄be dari, kakyabe kaki bukdulŋen
forok yenayin̄,’ yitiŋ hi. *Yoel 2:28-32*

21 Gega nalu funan̄ goyenterbe al kura ne niŋ
nurde gama nirde hinayin̄ mar goyen muŋ po gab
tumŋaŋ yawareŋ,” yiriŋ.

22 “Niŋgeb, mel Israel mar, mere ga nurnan̄ ko.
Nasaret niŋ al Yesube fudinde Al Kurun̄ beleŋ teŋ
kerke wayun̄ yeŋ nurnayin̄ yeŋbe Al Kurun̄ beleŋ
tareŋ unen̄ hike diltiŋde mata tiŋen̄ kurayen ku-
rayen kurun̄ gogo forok yirde hike yeneŋ hinhan.
Deŋbe goyen keŋkelə nurde haŋ gogo. **23** Be, Al
Kuruŋbe kame mata forok yiyyen̄ goyen keŋkelə
nurde hinhin geb, bikken̄ dufaymiŋ kiriyin̄ goyen
po gama irde Yesu goyen deŋ hantiŋde kirun̄.
Irkeb deŋ beleŋbe Al Kurun̄ ma nurde unen̄
haŋ mar haniŋde pel irkeb kuruse hende mayke
kamuŋ. Niŋgeb deŋ gare po Yesu mayke kamuŋ.
24 Gega kamde kamde tareŋ Yesu tanartek goyen
Al Kurun̄ beleŋ teŋ siŋa irde isaŋ hekeb huwaruŋ.
Kamde kamde sanŋiŋ gore epte ma basiŋa iruŋ.
25 Be, Yesu huwaruŋ goke bikken̄ Dewit beleŋ
asaŋdebe gahade kayyiŋ:

‘Doyaŋ Alnebe hugiŋeŋ neya hike keneŋ hime.
Yeŋbe ketalner heŋ faraŋ nurde hi geb, kafura ma
heweŋ.

26-27 Goke teŋbe bener mat amaneŋ wor po nurde
Al Kurun̄ turuŋ irde hime.

Nebe ge beleŋ metere ma nubul tike bida heweŋ.
Delger wukkek wor po neneŋ ha gayen nubul tike
bida heŋ heŋ mata gobe ma keneŋ.

Kamde bida hetek yara gega, fudinde wor po
ge belen faraŋ nurke huwareŋ yeŋ nurde
hime.

28 Hugiŋeŋ heŋ heŋ belen goyen nikala niraŋ.
Niŋgeb kame geya tumŋaŋ henbe goke amanŋeŋ
nurde henj, 'yitiŋ hi,' yiriŋ. *Tikiŋ 16:8-11*

29 Be, Pita belen sopte gaha yinyiŋ: "Kadne
yago, asininiŋ Dewit belen gwaha yiriŋ gega,
yeŋbe bikkeŋ kamke mete tiyamiŋ. Irde fudinde
wor po gasuŋbe gor mete tiyamiŋ yeŋ nurde
hite. Irde waŋ waŋ gayenter wor metemiŋ gobe
hi. **30** Goke tenbe Dewit belen mere tiyyiŋ gobe
yinŋeŋ ge ma yiriŋ. Yeŋbe Al Kuruŋyen mere
basan al geb, Al Kuruŋ belen biŋa tenya, 'Kame
Dewityen minde niŋ al kura yinŋeŋ yara po forok
yeŋbe gasuŋmiŋ teŋ Doyaŋ Al Kuruŋ hiyyeŋ,'
yiriŋ goyen nurde hinhin. **31** Mata kame forok
yiyyeŋ goyen nurde ep henbe Al Kuruŋ belen
Mesaia metere mat isaŋ hekeb bana gor ma bida
hiyyeŋ goke tagalyiŋ. **32** Be, Mesaia gobe Yesu.
Neŋ kuruŋ gab Al Kuruŋ belen kamtiŋde mat isaŋ
heke huwaruŋ goyen dilniniŋde wor po kintiŋ
geb, yeŋ ge kawan tagalde hite gago. **33** Yesu gobe
Naniŋ Al Kuruŋ belen tumulgaŋ tike hurkuŋbe
Naniŋde tareŋ teŋ Doyaŋ Al Kuruŋ hiyuŋ. Irde
Naniŋ belen Holi Spirit niŋ biŋa tiyyiŋ goyen
unke tenbe gago fe wogortiŋeŋ irde duna. Irkeb
migiriŋ kuruŋ goyen nurde diltiŋde wor po mata
kenhaŋ gago. **34** Dewitbe uliŋ tumŋaŋ ma Al
Kuruŋ hitte hurkuriŋ. Gega gahade kayyiŋ:
'Al Kuruŋ belenbe Doyaŋ Alne gaha inyiŋ:
Waŋ ketalner heŋ al deŋem yaŋ wor po hawayiŋ.'

35 Irkeb asogo girde hanj mar goyen bul yirde
yawaŋ gasa yirmekte katkeb yufurka
tiyayinj, 'yitiŋ. **Tikiŋ 110:1**

Mere gabe yinjeng ge ma kayyiŋ. Yesu niŋ teŋ
kayyiŋ. **36** Niŋgeb deŋ Israel mar, mere direŋ
tihim gayen fudinde wor po yeŋ nurnaŋ ko: deŋ
beleŋ Yesu kuruse hende mayke kamunj. Gega Al
Kuruŋ beleŋ kamtiŋde mat isan heke huwarunj.
Irkeb yeŋ beleŋ po Doyaŋ Al Kuruŋya Mesaiaya
iruŋ,” yinyiŋ.

*Al budam Al Kuruŋ niŋ biŋ mulgaŋ heke baptais
tamiŋ*

37 Be, al buda go meremiŋ nurdeb, ‘Fudinde
mata buluŋ titiŋ,’ yeŋ memyak wor po nurdeb
Pitaya aposel buda kadom yagoya goyen, “Kad-
niniŋ yago, niŋgeb daha titek?” yeŋ gusuŋaŋ yi-
ramiŋ. **38** Irkeb Pita beleŋ wol heŋbe gaha yinyiŋ:
“Niŋgeb deŋ kuruŋ gayen mata buluŋtiŋ yubul
teŋ Al Kuruŋ niŋ bitiŋ mulgaŋ henaj. Irdeb Yesu
Kristu niŋ dufaytiŋ tareŋ irde yende deňemde
baptais tenayiŋ. Gwaha tike gab Al Kuruŋ beleŋ
mata buluŋtiŋ goyen haldeb Holi Spiritmiŋ dulin
duneŋ yeŋ biŋa tiyyiŋ goyen dunyeŋ. **39** Go biŋa
tiyyiŋ gobe al kura Al Kuruŋ beleŋ hoy yiryen
mar kuruŋ goke teŋ biŋa tiyyiŋ. Niŋgeb biŋa
tiyyiŋ gobe deňya foňentij yagoya al gisaw hanj
mar goke manaŋ nurde tiyyiŋ,” yinyiŋ.

40 Irde saba miŋ uŋkurenj goyen po ma yiryiŋ.
Saba kurayen kurayen yirde hayhay yirde gaha
yinyiŋ: “Ga hite nature gayenbe mata buluŋ
kuruŋ forok yeŋ hi. Niŋgeb mata buluŋ goyen
yeneŋ yilwa yirnayiŋ. Gogab Al Kuruŋyen bearar

go ma kennayin,” yinyinj. ⁴¹ Be, al buda gobe Pitayen mere goyen fudinde yeŋ nurdeb Yesu niŋ dufaymiŋ sanŋiŋ irdeb baptais tamiŋ. Goyare al tiŋeŋ baptais tamiŋ marbe 3,000 gwahade forok yamiŋ. Irdeb mel hakotkeŋ goya tumŋaŋ Yesuyen alya bereya haminj. ⁴² Be, go tiyamij mar gobe yende aposel buda gote saba goyen hugiŋeŋ teŋ hinhan. Irdeb hugiŋeŋ awalikde po heŋ kadom faraŋ gurd teŋ hinhan. Irde Yesu kameŋya komatminj yagoya biŋge nene yeŋ kamde kamde niŋ mere yiryiŋ goyen biŋ bak yeŋ yeŋ ge biŋge kadom gunej teŋ awalikde nene hinhan. Irdeb hugiŋeŋ Al Kuruj mere irde hinhan.

Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan marte mata igiŋ

⁴³ Be, aposel buda beleŋ mata tiŋeŋ kurayen kurayen forok yirke al tumŋaŋ goyen yeneŋbe hurkuŋkat teŋ kafura haminj. ⁴⁴ Irdeb Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan marbe tumŋaŋ gabu irde awalikde heŋ det kadom gunej teŋ hinhan. ⁴⁵ Gwaha teŋ heŋyabe dawetmiŋya samuŋmiŋ yago al beleŋ damu teŋ hikeb muruŋgem yade diŋuŋ yago det kuraŋ nurkeb faraŋ yurde hinhan. ⁴⁶ Mel gobe hugiŋeŋ gise haŋka Al Kuruŋyen ya balem koya beleŋ po milgu irtiŋ bana sawsawa al gabu irde hanŋyende gor gabu irde hinhan. Irdeb kurate yayaŋ gabu mukŋeŋ mukŋeŋ irde hinhan. Gwaha teŋ heŋbe Yesu kameŋya komatmiŋ yagoya funaŋ dula teŋ yeŋ kamde kamde niŋ mere yiryiŋ goke dufay heŋ dula teŋ hinhan. Biŋde mat fudinde wor po kadom niŋ dufay heŋ

tumňaŋde aman heŋ gwaha teŋ hinhan. ⁴⁷ Irdeb Al Kuruŋ turuŋ irde hinhan. Be, mata kuruŋ goyen teŋ hikeb Yerusalem hinhan mar gore igiŋ nurde yuneŋ turuŋ yirde hinhan. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ hugiŋeŋ gise haŋka al tineŋ yawaŋ Yesu gama irde hinhan mar hitte gabu yirde hinhan.

3

Pita beleŋ al kahaŋ simsimeam sope iryin

¹⁻² Be, goyare goyenbe al kura kahaŋ simsimeam miliŋ beleŋ gwahade po kawaŋ kiryiŋ goyen al beleŋ hugiŋeŋ tukunŋbe Al Kurunyen ya balem milgu irtiŋ koya gote yame kura goyenter kerde hinhan. Yame gote dejenbe “Yame kusamuŋ” inenj hanjen. Gor keperde hikeb alya bereya Al Kuruŋ dolon̄ irniŋ yeŋ wakeb hora kaŋaŋ yirde hinhan. Be, 3 kilok wawuŋbana kura Al Kuruŋ mere ird ird nalu hekeb Pitaya Yonyabe Al Kurunyen ya balemde kwaryum.

³ Be, Pitaya Yonya gobe hako ga yamere hurkureŋ tikeyabe al kahaŋ simsimeam goreb hora niŋ kaŋaŋ yiryin. ⁴ Irkeb irem gore tumňaŋde huwarde kimiŋde keneŋbe Pita beleŋ, “Deyya ga dena,” inyin. ⁵ Gwaha inkeb det kura wet nunyen̄ tahar yeŋbe kotaŋ kaŋ yinyin. ⁶ Gega Pita beleŋbe, “Nebe horanem moŋ wor po. Goyenpoga det kura ne hitte hi goyen gunen̄ tihim geb, Nasaret niŋ al Yesu Kristuyen dejenmede ginhem, huwarde kwa!” inyin. ⁷ Gwaha inenjbe yeŋ beleŋ po al goyen haniŋ yase beleŋ tanarde isaŋ hiriŋ. Irkeb goyare po kahaŋ huwa heŋ saŋiŋ haryum. ⁸ Irkeb huwardebe solok solok

yen̄ kuŋ̄ waŋ̄ tiyyiŋ̄. Irdeb Pitaya Yonya irde tumŋ̄aŋ̄ Al Kuruŋ̄yen̄ ya balem̄ koya beleŋ̄ po milgu irtiŋ̄ bana sawsawa al gabu irde hanjyende gor hurkuŋ̄be kuŋ̄ waŋ̄ teŋ̄ solok solok yen̄ Al Kuruŋ̄ turuŋ̄ iryiŋ̄. ⁹ Be, al go kuŋ̄ waŋ̄ teŋ̄ Al Kuruŋ̄ turuŋ̄ irde hiket̄ al gor hinhan̄ gore al go keneŋ̄ ¹⁰ bebak teŋ̄be, “Ey! Al gabe kahaŋ̄ simsimam̄, yame deňem̄ Yame kusamuŋ̄de gor keperde hiyen̄ al go goyen̄ gago,” yen̄ hurkuŋ̄kāt teŋ̄ diliŋ̄ fot yamin̄.

Pita beleŋ̄ Al Kuruŋ̄yen̄ ya balem̄de mere tagalyiŋ̄

¹¹ Be, al goreb Pitaya Yonya yubul titek ma irkeb irem̄ go gama yirde Al Kuruŋ̄yen̄ ya balem̄ koya beleŋ̄ po milgu irtiŋ̄ bana sawsawa al gabu irde hanjyende gor kwamiŋ̄. Gasuŋ̄ gobe “Solomonyen Paranda”* inen̄ hanjen̄. Irkeb al gor hinhan̄ gore keneŋ̄ hurkuŋ̄kāt teŋ̄be yen̄ hitte kup yen̄ kwamiŋ̄. ¹² Irkeb Pita beleŋ̄ al yen̄ hitte waŋ̄ hiket̄ yenerŋ̄be gaha yinyiŋ̄: “Deŋ̄ Israel mar, al igin̄ hihi gayen̄ keneŋ̄ goke hurkuŋ̄kāt teŋ̄ diltiŋ̄ fot ma yenayiŋ̄. Deyya gabe Al Kuruŋ̄ diliŋ̄de al igin̄ niŋ̄geb, gore al kahaŋ̄ simsimam̄ gayen̄ sope irhar yen̄ deňeŋ̄ han̄? Moŋ̄! Deyyat tarendebe epte moŋ̄ geb. ¹³⁻¹⁵ Niŋ̄geb ga nurnaŋ̄ ko. Yesube Al Kuruŋ̄yen̄ Meteŋ̄ Al, Al Wukken̄, irde Al Huwak wor̄ po. Gega deň̄ beleŋ̄ igin̄ ma nurd uneňbe mayke kami yen̄ tukuŋ̄ Pailat haniŋ̄de kerdeb pel

* **3:11:** Solomonyen Paranda: Al Kuruŋ̄yen̄ ya balem̄ kuruŋ̄ gote ya muruŋ̄ sobam̄ siŋ̄a siŋ̄a kutiŋ̄ hinhan̄. Ya muruŋ̄ gobe tola karkuwan̄ yimiyyiŋ̄ hinhan̄. Ya siŋ̄a kurhanbe “Solomonyen Paranda” inen̄ hinhan̄ gogo.

iraŋ. Irkeb Pailat beleŋ tubul timeke kwi yekeb den beleŋ kamyen po yaŋ. Irdeb al kura al gasa yirke kamtiŋ al goyen teŋ siŋa irke kat kuyen yaŋ. Gwaha tenbe Al Kurunya huginjen heŋ heŋ gote beleŋ kerd duntek albe gogo mayaŋ. Gega hakwaniniŋ Abraham, Aisak, Yekopya, asininiŋ yagoyat Al Kurun beleŋbe kamuŋde mat isan heŋbe al beleŋ turuŋ irde hinayin yeŋ al deŋem turuŋ yaŋ wor po iruŋ. Niŋgeb Yesu kamuŋde mat huwaruŋ gobe dilniniŋ bilmində wor po kin-tin geb, gago momoŋ dirde hite. ¹⁶ Deyyabe Yesu niŋ hekkeŋ nurde har geb, al kahaŋ simsimam keneŋ hinhan gago kahaŋ huwa heŋ tareŋ hihi. Deyyabe Yesuyen saŋiŋ beleŋ gab al ga sope iryen yeŋbe yeŋ ge hekkeŋ nurde har gore al gago keŋkelə wor po sope ira kenhaŋ,” yinyiŋ.

¹⁷ Irde sopte gaha yinyiŋ: “Be, kadne yago, den wor doyaŋ martiŋ beleŋ tiyan gwahade goyen po Yesube al gwahade yeŋ miŋ kenkelə ma nurdeya buluŋ iraŋ yeŋ nurde hime. ¹⁸ Gega gobe bikkeŋ Al Kurun beleŋ kame Mesaiaminbe uliŋ misiŋ kuruŋ kateŋ kamyen yeŋ mere basaŋ marmiŋ yinke tagalamiŋ geb, gwahade goyen po forok yiyuŋ. ¹⁹ Niŋgeb mata buluŋtiŋ yubul teŋ Al Kurun hitte mulgaŋ henayin. Irkeb Doyaŋ Al Kurunniŋ beleŋ mata buluŋtiŋ halde duneŋbe tontiŋ tareŋ iryen. ²⁰ Irde kamebe Yesu, Mesaia bikkeŋ den ge teŋ basiŋa iryiŋ goyen teŋ kerke katyeŋ. ²¹ Gega yeŋbe gayenterbe Al Kurunya har. Be, kuŋ kuŋ Al Kurun beleŋ det kuruŋ gayen yirde gergeŋ yire yeke gab katyeŋ. Mata gabe bikkeŋ Al Kurun beleŋ mere basaŋ marmiŋ

diliŋde wukkenj wor po yeneŋ hin hin goyen momonj yirke tagalamiŋ. ²² Be, bikkenjbe Mose beleŋ Yesu niŋ yen Israel mar gaha yinyiŋ: ‘Doyanj Altıŋ Al Kurunj beleŋbe mere basaŋ almiŋ kura ne yara po deŋ miŋde niŋ forok iryenj. Niŋgeb al gore mere dirde hiyenj kurunj gobe keŋkelə nurde gama irde hinayiŋ. ²³ Al kura yende mere ma nurde hiyenj al gobe Al Kurunj beleŋ biŋ arneŋ nurd yunke go mar gobe yende al ma henayiŋ,’ yiriŋ, ”yinyiŋ.

²⁴ Irde sopte gaha yinyiŋ: “Irde Al Kurunyen mere basaŋ al, Samuelya, mere basaŋ mar kame kame waŋ hin han kurunj gore wor mata kurunj gayenter forok yen haŋ gake gwahade po forok yenayiŋ yen bikkenj tagalde hin han. ²⁵ Niŋgeb Al Kurunyen mere basaŋ marmiŋ beleŋ gwahade tagalde hin han gobe deŋ ge teŋ tagalde hin han. Irde deŋ ge teŋbe Al Kurunj beleŋ Abraham diliŋde biŋa teŋbe, ‘Kame foŋeŋe kura forok yiyyenj gore megen niŋ al buda kurunj gayen nere guramya tareŋya teŋ teŋ hiryoŋ hiyyenj,’ inyiŋ. Be, biŋa tiyyenj gwahade po Al Kurunj beleŋ asetiŋ wen hitte wor biŋa teŋ hin hin gobe deŋ ge teŋ biŋa teŋ hin hin. ²⁶ Niŋgeb deŋ ge teŋbe Al kurunj beleŋ guram dirde saŋiŋ dirke mata buluŋtiŋ goyen yubul tinayiŋ yen nurdeb metenj almiŋ basiŋa irde teŋ kerke deŋ hitte wa wayyinj,” yinyiŋ.

4

Pitaya Yonya yade koyare yeramiŋ

1-2 Be, Pitaya Yonya beleñ Solomonyen Paranda ineñ hanjyende gor hinaryumya goyenbe gor gabu iramiñ mar goyen Yesu kamde huwaryin mere goke momon yirde hinaryum. Gwaha teñ henjyabe Yesu tiyyiñ gwahade goyen po al kamtiñ manaj kame huwarnayin yeñ mel goyen saba yiraryum. Gwaha teñ hikeb Al Kurun̄ doloñ ird ird mata doyañ mar pris budaya, Al Kurunyen ya balem kurun̄ gote doyañ marte kurunjminyabe Sadusi marya beleñ* wañ mere go nurdeb biñ ar yamiñ. **3** Irkeb mel gore Pitaya Yonya yad merere yertek yeñ yawaramin. Gega bikken wawuñ hiriñ ningeb, gise ga yenþe yad koyare yeramiñ. **4** Gega irem gote mere nuramiñ marbe budam wor po mere goyen fudinde yeñ nurde Yesu niñ dufaymiñ tareñ iramiñ. Irkeb al yeñ wa Yesu niñ dufaymiñ tareñ iramiñ mar bikkek goyabe gayamuñkek goya gabu irde al parguwak po kapyan̄ haminþe 5,000 gwahade hiriñ.

Pitaya Yonya mere kurunjde hararyum

5 Be, fay urkeb Yudia nañare niñ doyañ marya Yuda marte doyañ mar parguwakyabe Moseyen saba basañ heñ tagal tagal marya beleñ irem gote mere nurniñ yeñ Yerusalem gor gabu iramiñ. **6** Gabu iramiñde gorbe Al Kurun̄ doloñ ird ird mata doyañ mar pris buda gote karkuwañmiñ Anas, Kaifas, Yonya, Aleksandaya, irde Anas gote taynej weñ hoyaj manaj gor gabu iramiñ. **7** Be, mel gore Pitaya Yonya yawañbe yeñ ge igin ma nurde yunenja, “Ganuñ beleñ igin dinkeb

* **4:1-2:** Sadusi mar: Al kamtiñ sopte huward huward goyen fudinde yeñ ma nurde hinhan mar.

mata gogo tiyarun? Ganuñde sañinde gogo tiyarun?” yeñ gusuñaq yiramin. ⁸ Irkeb Pita gobe Holi Spirit beleñ hard unkeb wol heñbe gaha yinyiq: “Be, deñ Yuda marte doyan marya doyañ mar parguwakya, ga nurnaq ko! ⁹ Deñbe al kahañ simsíam faraq uryeke igin hiyun goyen goke muñ teñ merere derde daha mat igin hiyun gote miñ nurniq yeñ gusuñaq dirhañ? ¹⁰ Niñgeb denya Israel mar hoyaq manaq tumjan mere tiyeñ tihim gayen ga nurde bebak tinayin. Be, al kahañ simsíam gabe Nasaret niñ al Yesu Kristu deñ beleñ mayke kamuñ gega, Al Kuruñ beleñ isañ heke huwarun al gote tareñde igin hiyun. Niñgeb diltin mat huwarke gago kenhañ. ¹¹ Yesu niñ teñ Al Kuruñyen asañdbe siraw mere mat gahade katin hi:

‘Deñ, ya ird ird mar beleñ ya irniñ yeñ hora kura tawayamiñ gega, igin ma keneñbe temeyamiñ.

Goyenbe al hoyaq beleñ tukun gore po yamin tareñ wor po iryin,’ yitiñ hi. *Tikiñ 118:22* Niñgeb hora gwahade goyenbe deñ beleñ Yesu gogo pel iraq. Gega Al Kuruñ beleñ teñ meten kuruñ wor po unuñ. ¹² Niñgeb Yesu po ga neñ mata buluñde mat dumulgañ teñ teñ sañiq goyen Al Kuruñ beleñ unuñ. Niñgeb megen niñ al kura beleñ epte ma Al Kuruñ hitte alya bereya yumulgañ tiyyeq,” yinyiq.

¹³ Be, gor gabu iramiñ mar goreb Pitaya Yonyabe saba kuruñ ma titiñ, irde al deñem moñ yeñ nuramiñ gega, ‘Neñ ge kafura ma heñ mere tareñ po tagalde har,’ yeñbe hurkuñkat tiyamiñ.

Irde irem gobe Yesuya tumñaj heñ kuñ wañ teñ hinhan mar goyen kurabe gago yeñ biñ bak yaminj. ¹⁴ Irde al kahañ simsíam goyen igin hen Pitaya Yonya irde tumñaj huwarde hike keneñbe Pita beleñ mere tiyyin goyen wol hen hen ge kukuwamñej nuramiñ. ¹⁵ Irdeb mere teñ teñ gasunđe matbe yakira tike belheñ muñ po siñare kukeb yinjeñ uliñ mere sege irde gaha yaminj: ¹⁶ “Al irawa gabe daha yirtek? Al buda kuruñ Yerusalem taunde hañ kuruñ gobe irem gore mata tiñeñ wor po goyen tike kenañ. Neñ wor mata forok yiyuñ gote igineñbe kenhet gago ningeb, epte ma ‘usi’ yetek. ¹⁷ Gega mata forok iraruñ gote mere momonjbe kuruñ heñ kuke al nurde pasi henayin goke igin ma nurde hite geb irem goyen, ‘Sopte Yesu ineq hañyen al goke tagalkeb muduntek,’ yineñ utan yirtek,” yaminj. ¹⁸ Gwaha yeñbe irem go sopte hoy yirke wakeb, “Derbe al hoyañ hitte kuñ Yesu niñ ma wor po tagalde saba yiriryen!” yeñ mere tareñ po yirdeb utan yiramiñ. ¹⁹ Gega Pitaya Yonya beleñ wol henjbe, “Al Kurunjbe da mata niñ igin nuryeñ? Yende mere gama irtek ma dende mere gama irtek? Goyen dindiken dufay henañ ko. ²⁰ Munanj deyyabe Yesuyen mata delderer yeneñ meremij nurde tiyaryum goyen tagal tagal niñ epte ma wor po bada hereñ,” yinaryum.

²¹⁻²² Gega al kahañ simsíam miliñ beleñ gwahade po kawañ kiriyinj, damam 40 fole irtinj goyen Pitaya Yonya beleñ Al Kurunyen sanjinde sope iraryum goyen al budam wor po go keneñbe Al Kuruñ turuñ iramiñ geb, Yuda marte doyan mar

beleñ goyen nurdeb gwaha mat kura irem goyen buluñ yirtek moñ haminj. Niñgeb dulinj mohoñde po kafura mere yirde yubul tike kwaryum.

*Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan mar beleñ
Al Kuruj mere iramiñ*

²³ Be, Pitaya Yonya gobe yubul tike mulgañ hen dijuñ yago hitte kwaryum. Irdeb pris buda gote karkuwañmiña Yuda marte doyañ mar parguwakya beleñ mere yiramiñ goyen tumñañ dijuñ momoñ yiraryum. ²⁴ Irkeb mere goyen kanduknejururde tumñañde Al Kuruj uguñ po gahade inamiñ: “Doyañ Al Kuruj, ge beleñ po nañkiňa megeňa makanya yirdeba dawet bana goñ hañ kuruj gayen yirariñ. Irde doyañ yirde ha. ²⁵ Ge beleñ mere tike meteñ alge asininij Dewit gore Holi Spirityen tareñde mереge nurde basañ hen gaha yiriñ:

‘Daniñ megen niñ marbe yeñ ge bearar teñ han? Irde daniñ dufay buluñ kukuwamnej po yerde mere mayde hañ?

²⁶ Megen niñ doyañ mar karkuwañya naña ga doyañ irde hañ mar wañ gabu irdeb Doyañ Al Kuruj asogo irde hañ.

Fudinde, al buda kuruj gobe bikkeñ Al Kuruj beleñ basiňa irde olip fimiñ tonanje sam irtiñ Al goyen gogo asogo irde hañ,’ yiriñ.

Tikiñ 2:1-2

²⁷ Niñgeb, fudinde, Dewit beleñ mata goke yiriñ gwahade goyen po forok yiyanj. Yesube ge beleñ bikkeñ Mesaia inenj basiňa irariñ. Gega Israel naña doyañ al Herotya Roma gabmanyen al Pontius Pailatya beleñ Yesu, gere Meteñ Al, delger

wukkeñ wor po keneñ hayen al goyen asogo irtek yen Israel mar Yerusalem bana gañ hañ goya al miñ hoyan Yuda mar moñya gabu irde mere mayan. Irdeb mayke kamuñ. ²⁸ Goyenbe mata gobe mali ma forok yiyyuñ. Mel buda gore gwaha tinayin yen dufayge bikken kerariñyen geb, gogo gwahade po forok yiyyuñ. ²⁹ Niñgeb Doyañ Al Kurunyiniñ, Yesu niñ tagalde hite goyen utan dirniñ yen mel gore kafura dirde hañ gabe yeneñ ha. Niñgeb neñ meten marge sañiñ dirkeb mel goke kafura ma heñbe igin merege tagalde tukutek. ³⁰ Irde Yesu, gere Meten Al, delger wukkeñ wor po gote deñemde garbam mar sope yirde, mata tiñen kurayen kurayen forok yirde hitekeyab tareñge kuruñ goyen alya bereya yikala yirde hayin.” inamiñ.

³¹ Be, Pitaya Yonya irde gabu iramiñ mar beñen Al Kuruñ mere irde pasi irkeb goyare po Al Kuruñ beñen wol heñbe mel go hinhan gasuñ goyen añsok iryiñ. Irkeb gor hinhan mar gobe tumñañ Holi Spirit beñen hard yunkeb Al Kurunyen mere tagal tagal niñ kafura ma heñbe tagalde kuñ hinhan.

Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ marbe detmiñ kadom guneñ teñ hinhan

³² Be, Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irde hinhan mar gobe tumñañ dufaymiñya mataminyä uñkureñ po hamin. Irdeb al kura beñen, “Detne kuruñ hañ gabe nere kudineñ moñ,” yen hinhan, irde detmiñ kuruñ goyen yiñgen uliñ kadom guneñ teñ hinhan. ³³⁻³⁵ Be, aposel buda beñen Yesu kamyiñde mat huwaryiñ goyen Al Kurunyen

tareñde tagalde hike al beleñ fudinde yeñ nurde hinhan. Irde al tumñañ megeñ minyañya ya minyañ marbe al beleñ damu tikeb murunjem goyen aposel hitte yawañ haniñde yerde hinhan. Irkeb aposel beleñ al kura det kurañ amu heñ hinhan mar tumñañ gale heñ yunenç hinhan. Gwaha teñ hikeb al kura det kurañ ma amu heñ hinhan. Be, Al Kuruñ beleñ yeñ gama irde hinhan mar goyen mata gwahade teñ hikeb guram yirde iginj iginj wor po yirde hinhan.

³⁶⁻³⁷ Be, al kura, deñembe Yosep manaj megeñ tapumminj kura al beleñ damu tikeb murunjem goyen tawañbe aposel buda yunyinj. Yeñbe Liwai mar al, irde Saiprus motmotde niñ al. Aposel buda beleñbe Banabas ineñ hinhan. Deñe gote miñbe, “kadom farañ yurde tareñ yird yird al.”

5

Ananaiasya Safiraya

¹ Be, al kura deñembe Ananaiasya berem Safiraya manaj megeñ tapumminj kura al beleñ damu tikeb murunjem taryum. ² Gega ire uña gobe hora goyen tumñañ Yesuyen mere basañ mar aposel buda haniñde kertek ma yirkeb goke sege irdeb hora kurhanbe yiñgen ge basiñja irdeb uñ beleñ kurhan po tawañbe, “Megeñ gote murunjembe gago po,” yeñ aposel buda haniñde kiryinj. ³ Irkeb Holi Spirityen sañiñde Pita beleñ bebak teñbe, “Ananaias, daniñ geb Satanyen dufay po gama irde hora kurhanbe gigenj ge bana kerdeb tumñañ gago po tawayhem yara teñ Holi Spirit usi irha? ⁴ Megeñge goyen damu ma

tikeyabe gere hinhin. Irde damu tike muruŋgem wor gere po. Ningeb hora go teŋ dufayger det kura ire yeŋbe gwaha irtek yara. Gega da beleŋ wor po girkeb dufay goyen forok yekeb mata buluŋ gogo taha? Usi taha gobe al ma usi yirha, Al Kurun usi irha geb,” inyiŋ. ⁵⁻⁶ Irkeb Ananaias gobe mere goyen nurdeb goyare po kamde katyiŋ. Irkeb al foŋeŋ kura gor hinhan gore waŋbe al hakwa go mala teŋ tukuŋ mete tiyamiŋ. Be, Ananaias beleŋ Holi Spirit usi irde goke muŋ po kamke kenamiŋ marya mere momoŋmiŋ nurramiŋ marya tumŋaŋ tulfut yeŋ kafura haminj.

⁷ Be, 3 awa gwahade kamereb berem Safira gobe uŋ hitte mata gwahade forok yihi yeŋ ma nurdeya Pita hinhin ya biŋde gor hurkuriŋ. ⁸ Irkeb Pita beleŋbe, “Safira, momonj nira. Megeŋtiriŋde muruŋgembe gago po we?” inkeb, “Gwaha, tumŋaŋ gogo po,” inyiŋ. ⁹ Irkeb Pita beleŋ wol heŋbe, “Dahade ningeb derbe tumŋaŋde mere sege irdeb Doyaŋ Al Kurunyen Holi Spirit tuŋaŋ urhar? Almege tukuŋ mete tahaŋ marbe yamere gogo forok yahaŋ yenha. Ningeb ge wor gade kuniŋ tahaŋ geb,” inyiŋ. ¹⁰ Irkeb goya goyen po Pitayen kahaŋ miŋde gor po kateŋ kamyiŋ. Be, uŋ tukuŋ mete tiyamiŋ mar gore waŋ hurkuŋbe berem wor kamtiŋ keneŋbe tukuŋ uŋ ketalde po mete tiyamiŋ. ¹¹ Be, ire unya go hitte mata forok yiriŋ gote mere momonj nurdeb Yesuyen alya bereya sios gobe tumŋaŋ kafura wor po haminj. Yesuyen alya bereya moŋ wor gwahade po kafura haminj.

Aposel buda beleŋ garbam mar budam sope

yiramiŋ

¹² Be, aposel buda beleŋ mata tiŋeŋ Al Kurunŋ beleŋ po forok yirtek goyen al hitte budam forok yirde hike diliŋ fot yeŋ hinhan. Irde Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan marbe tumŋaŋ du-faymiŋ uŋkureŋ po kerde Al Kurunŋ dolon irnŋ yeŋ al waŋ gabu irde haŋyen gasuŋ kuruŋ kura “Solomonyen Paranda”* inen haŋyende gor gabu irde hinhan. ¹³ Be, Yerusalem taunde hinhan mar goyen tumŋaŋ Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan mar goke tagalde turuŋ yirde hinhan. Gega go mar goyen hitte mata forok yeŋ hinhan goke kafura heŋbe al kura yeŋya awalik heŋ heŋ ge kama heŋ hinhan. ¹⁴ Gega alya bereya tiŋeŋ beleŋ Doyer Al Kurunŋ niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irdeb budam forok yeŋ hinhan. Irkeb Yesuyen alya bereyabe budam wor po hamir. ¹⁵ Irde aposel buda beleŋ mata tiŋeŋ kurayen kurayen teŋ hinhan goyen yeneŋ hinhan geb, garbam miŋyaŋ mar sapirte yawaŋ beleŋyaŋ yerde hinhan. Kurabe yawaŋ gasuŋ ugamde yunke goyan ferde hinhan. Gwaha yirteke gab Pita waŋ beleŋ goyan kun heŋyabe hanin yerde yuni yeŋbe gogo teŋ hinhan. Munaŋ kurabe Pita toneŋ beleŋ po awrum yurke igin henayin yeŋ nurde teŋ hinhan. ¹⁶ Irkeb tiyuŋ budam Yerusalem binjaŋ binjaŋ niŋ mar gore garbam marya al uŋgura ketal yurtiŋ miŋyaŋ mar goyen aposel buda hitte yawaŋ hike sope yirke tumŋaŋ igin heŋ hinhan.

* **5:12:** Solomonyen Paranda: Al Kurunyen ya balem kurun gote ya muruŋ sobam siŋa siŋa kutiŋ hinhan. Ya muruŋ gobe tola karkuwaaŋ yimiytiŋ hinhan. Ya siŋa kurhanbe “Solomonyen Paranda” inen haŋyen gogo.

Aposel budabe kanduk kenamiŋ

¹⁷ Be, pris buda gote kuruŋmiŋya yeŋ faraŋ urde hinhan mar Sadusi budaya beleŋ, ‘Neŋ fole dirniŋ tahaŋ,’ yeŋ biŋ ar yekeb aposel buda niŋ igin ma wor po nurdeb yade gasa yirniŋ yeŋ mere sege iramiŋ. ¹⁸ Irdeb aposel buda goyen yade kawe marya mata buluŋ teŋ hinhan marya yerde hanjen koyare gor yeramiŋ. ¹⁹ Gega wawuŋbe Doyaŋ Al Kuruŋyen miyoŋ beleŋ kuŋbe koya gote yame fegelde siŋare yukuriŋ. ²⁰ Irdeb, “Al Kuruŋyen ya balemde kuŋbe al buda kuruŋ goyen al kura Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iryenŋbe Al Kuruŋ diliŋde al gergeŋ heŋ heŋ mata goyen goke keŋkela po tagalnaiŋ,” yineŋ hulyan yiryiŋ. ²¹ Be, miyoŋ beleŋ yinyiŋ goyen nurdeb fay urkeb Al Kuruŋyen ya balemde kuŋbe alya bereya saba yird yird miŋ uramiŋ.

Be, goya goyenbe pris buda gote kuruŋmiŋya yeŋ faraŋ urde hinhan marya gore aposel buda goyen daha yirniŋ yeŋ Yuda marte doyaŋ mar parguwak tumŋaŋ hoy yirke wan gabu iramiŋ. Irdeb mel go koyare yeramiŋ goyen yawan merere yirniŋ yeŋbe al hulyan yirke kwaminj. ²² Gega kuŋ forok yeŋ naŋkenaminiŋbe aposel buda gobe gor ma hinhan. ²³ Gwahade keneŋbe mulgaŋ heŋ kuŋbe, “Koya yamebe siŋa mat tareŋ irtiŋ, irdeb ya gote doyaŋ marbe tumŋaŋ gor hanj. Goyenbe yame fegelde hurkuŋ naŋkenhet gega, gorbe al miŋmoŋ. Hubu wor po!” yinamiŋ. ²⁴ Irkeb pris buda gote karkuwaŋmiŋya Al Kuruŋyen ya balem doyaŋ irde hanjen marte kuruŋmiŋya beleŋ mere momoŋ go nurdeb, “Aposel

budabe daha tahaŋ? Irdeb kamebe da mata forok yiyyen?” yeŋ ɻakŋak tiyamiŋ.

²⁵ Be, gwaha teŋ hikeb al kura waŋbe, “Mel, ga nurnaŋ. Al yad fere tiyan mar gobe Al Kurunyen ya balem bana goŋ alya bereya saba yirde hike yenhem be!” yinyiŋ. ²⁶ Irke ya balem kuruŋ gote doyaŋ marya kuruŋminya gore mere go nurdeb kuj aposel buda go yad wayamiŋ. Goyenpoga al buda kuruŋ meremiŋ nurde hinhan mar gore yeŋ ge heŋ hora kaka dirnak yeŋbe ohkohom po Israel naŋa doyaŋ mar tumŋaŋ gabu iramiŋ gasuŋde gor yawayamiŋ.

²⁷ Be, aposel buda go yawaŋ diliŋde yirkeb pris buda gote kuruŋmiŋ gore biŋ ar hende gaha yinyiŋ: ²⁸ “Yesu beleŋ alya bereya ne niŋ saba yirde hinayıŋ dinuŋ goyen bada po henayıŋ yeŋ utan̄ dirtiŋ. Gega parsay heŋ Yerusalem taunde gar kawanyaŋ po mere tagalde tukuŋ hikeb al budam nud pasi hahaŋ. Gwaha teŋbe Yesu kamuŋ gobe yeŋ beleŋ po mayaŋ yeŋ miŋge dirniŋ teŋ han̄?” yinyiŋ. ²⁹ Irkeb Pita beleŋ kadom yagoya huwarde wol heŋbe, “Neŋbe Al Kurunyen mere po gama irtek. Dende mere ma nurtek geb! ³⁰ Be, ga nurnaŋ. Deŋ beleŋ Yesu kuruse hende mayke kamuŋ. Goyenbe neŋ Israel marte asininiŋ yagot Al Kuruŋ beleŋ kamtiŋde mat isaŋ hiyuŋ. ³¹ Irde yiŋeŋ hitte tumulgaŋ teŋ sanŋiŋ uneŋbe deŋem yan̄ kuruŋ wor po irdeb, neŋ al gayen ga Dumulgaŋ teŋ teŋ Al iruŋ. Goyenbe neŋ Israel mar kuruŋ gayen mata buluŋ yubul teŋ yeŋ ge bininiŋ mulgaŋ heke mata buluŋniŋ halde duneŋ yeŋ nurdeb gogo tiyuŋ. ³² Niŋgeb neŋbe Yesu hitte

mata forok yitiŋ goyen dilniniŋde yeneŋbe gago kawan tagalde hite. Irde Holi Spirit manaq bebak tinaŋ yeŋ dikala dirde hi. Be, Holi Spirit gobe Al Kuruŋ beleŋ yende mere gama irde haŋ mar goyen tumňaŋ yuneŋ hi,” yinyiŋ.

Gamaliel beleŋ aposel buda niŋ igiŋ mat tagalyiŋ

³³ Irkeb meremiŋ nuramiŋ mar gobe biŋ ar yekeb, ‘Fudinde wor po, aposel buda gayen gasa yirteke kamwoŋ,’ yeŋ nuramiŋ. ³⁴ Be, gabu iramiŋde gorbe Yuda marte tikula sanŋiŋ po gama irde hanjen Farisi mar al kura deňembe Gamaliel goyen gor hinhan. Yeŋbe Moseyen saba basaŋ heŋ tagal tagal al. Al gobe al budam palap irde hinhan. Be, al gore huwardeb, “Aposel buda ga belŋeŋ po siŋare yukunaŋ,” yinkeb gwaha yiramiŋ. ³⁵ Irkeb gabu iramiŋ mar goyen gaha yinyiŋ: “Mel, Israel mar, al buda gayen ga daha wet kura yirniŋ yeŋbe keŋkelə dufay heŋ ga mata tinaiŋ. ³⁶ Nalu kura hakot yara po mata kura forok yiyuŋ goyen bitiŋ sir yan? Al kura deňem Teudas beleŋ, ‘Nebe al deňne yan,’ yekeb al 400 gwahade beleŋ gama irde hinhan. Gega go al goyen maykeb yeŋ gama irde hinhan mar gobe bur yekeb hubu po hiriŋ.

³⁷ “Be, Teudas kamereb neŋ Israel marte deňniniŋ kapyan heŋ tumňaŋ asanje kerd kerd nature Galili niŋ al kura deňem Yudas beleŋ, ‘Roma gabman asogo irniŋ,’ yineŋ al usi yirke gama irde hinhan. Gega yeŋ wor mayke kamkeb yeŋ gama irde hinhan mar goyen wor bur yamin. ³⁸⁻³⁹ Niŋgeb gwahade goyen po aposel buda beleŋ

mata teñ hañ gayenbe dufayminjde po teñ hañ kenem meteñminj gobe hubu hiyyeñ. Munanj Al Kurunyen dufay gama irde teñ hañ kenem deñ beleñ, ‘Bada henaj,’ yinnayin gega, epte ma meretiñ nurnayin. Mongo al buda gayen asogo yirhet usi tenbe Al Kurun asogo irnayin geb. Goke tenbe dinhem gago. Mel gayenbe okohom po yubul tike kunayin,” yinyinj.

*Aposel budabe Yesu niñ teñ kanduk yenamiñ
goke amanjeñ nuramiñ*

⁴⁰ Irkeb al buda gor hinhan mar gore, ‘Mere dira gabe fudinde,’ yeñ nuramiñ. Irdeb aposel buda go sopte hoy yirke wakeb gabu iramiñ gote kuruñmiñ beleñ, “Yesu gore yinjeñ ge al saba yirde hinayin dinuñ gobe sopte ma po tagalnayin,” yineñ utañ yirdeb fulenja marmiñ yinkeb al gasa yird yird kañ po yusulak tenbe yakira tiyamiñ. ⁴¹ Irkeb aposel buda goyen mere gasuñ go tubul teñ kuñ heñya, “Neñbe Al Kurun beleñ Yesuyen al wor po yeñ nurt duneñ hi. Niñgeb Yesu niñ teñ ulniniñ misiñ katehet gago,” yeñ amanjeñ wor po nuramiñ. ⁴² Irdeb al saba yird yird niñ bada ma hamiñ. Hugineñ gise hanjka Al Kurunyen ya balemde gor kuñ mere iginj Yesube Mesaia yitiñ goyen mere kawan po tagalde kuñ hinhan. Irdeb almet yayañ wor gwahade po teñ hinhan.

6

*Yesuyen alya bereya sios farañ yurd yurd meteñ
niñ al 7 basiña yiramiñ*

¹ Be, gwaha teñ hinhan goyenterbe Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan marbe budam forok yen hinhan. Goya goyenbe Yerusalem niñ Yuda mar yingenje mere teñ hitiñ beleñ gise hanjka beretap biñge gale heñ yunen hinhan. Goyenbe yende beretap po yunenbe, Grik mere teñ hitiñ beretap gobe yubul teñ hinhan. Irkeb Yuda mar Grik mere teñ hitiñ goreb goke igin ma nurdeb tiyuñ miñ mar goya kadom mohonje tiyamin.

² Goke teñbe Yesuyen mere basaŋ mar aposel buda 12 gore Yesuyen alya bereya sios tumnajan gabu yirdeb gaha yinamiñ: “Nende meteñbe Al Kurunyen mere tagalde tukuñ tukuñ. Niñgeb biñge gale heñ heñ goke teñ meteñniniñ wor po goyen harhokniniñ untek gobe igin moñ.

³ Niñgeb kadniniñ yago, deñ gabu irde hanj bana goj niñ al 7 kura dindikeñ basiña yirnayin. Goyenbe mel gobe Holi Spirityen sañinde wor po meteñ teñ hanjen, irde Al Kuruj beleñ dufay igin yunen hike meteñ teñ hanjen mar goyen po basiña yirnayin. Irkeb biñge gale heñ heñ meteñbe mel gore teñ hinayin. ⁴ Gogab neñbe Al Kuruj mere ird irdya meremiñ tagal tagal niñ po dufay hetek,” yinamiñ.

⁵ Be, gwaha yinkeb al buda kurun gob amanenj nurdeb al 7 basiña yiramiñ. Denjembe Stiwen, Filip,* Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenasyabe Antiok taunde niñ al Nikolasya. Nikolas gobe al miñ hoyan gega, Yuda marte tikula gama irde Yuda mar al hiriñ. Munaj Stiwenbe Yesu niñ hekkeñ wor po nurde hinjin, irde Holi Spirityen

* **6:5:** Filip gabe Yesuyen aposel 12 bana kura gogo moñ, al hoyan.

tareŋde po meteŋ teŋ hinhin. ⁶ Be, al buda gwahade basiŋa yirdeb aposel buda hitte yukamij. Irkeb al ⁷ gobe sios faraŋ yurd yurd niŋ yade yapat yiramiŋ goyen goke tonaj hende hanij yerde Al Kuruj beleŋ faraŋ yurde hiyeŋ yeŋ gusunjaŋ iramiŋ.

⁷ Be, Al Kurunyen mere Yesu niŋ yitiŋ gobe Yerusalem taun kurunjde gor niŋ mar beleŋ tumňaŋ nurde tukamij. Irkeb Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ marbe aran̄ po budam hamij. Be, Al kuruj dolon̄ ird ird mata doyaŋ mar wor budam Yesu niŋ dufaymiŋ saňiŋ iramiŋ.

Yuda mar beleŋ Stiwen fere tiyamiŋ

⁸ Be, sios faraŋ yurd yurd niŋ basiŋa yirtiŋ al kura Stiwen gobe Al Kuruj beleŋ kenkela po guram irde tareŋ kuruj unkeb al budam diliŋde mata tiŋeŋ kurayen kurayen Al Kuruj beleŋ po yirtek goyen forok yirde hinhin. ⁹ Gega Yuda mar kurabe Stiwen niŋ igin ma nurde waŋ kwep kwep iramiŋ. Be, gwaha iramiŋ marbe “Doyaŋ Mar Miŋmoŋ Mar”[†] yineŋ hinhin. Mel gobe yingeŋde gabu yare po gabu irde Yuda marte tikula po nurde hinhin. Yeŋbe Sairini taunya Aleksandria taunyare mat wayamiŋ. Kurabe Silisia naŋaya Esia naŋayare mat wayamiŋ. Be, mel goreb waŋ Stiwen gogo merere fulenja iramiŋ. ¹⁰ Gega

[†] **6:9:** “Doyaŋ Mar Miŋmoŋ Mar” gabe bikken al hoyaj beleŋ yukuŋ meteŋ marmiŋ yirde hinhin. Goyenbe muruŋgem moŋ meteŋ teŋ hinhin. Irde dufaymiŋde kuŋ waŋ titek moŋ. Doyaŋ marmiŋyen mere po gama irde meteŋ teŋ hinhin. Goyenbe doyaŋ marmiŋ beleŋ yubul tike dufaymiŋde kwamiŋ goke teŋbe deŋe gwahade yurde hinhin.

Stiwenbe Al Kuruňyen Holi Spirit beleň faraň urkeb kenkelä po dufay heňya mere yirke asogo irniň yeň wayamiň mar goyen gwaha mat kura wol hetek yeň ma nuramiň.

¹¹ Irkeb mel gore al kura balminde hoy yirdeb, “Deň beleň kunþe, ‘Stiwen beleň Moseya Al Kuruňya sukal yirke nurtin,’ yeň al momonj yirde tukunayin,” yineň biň yawaramiň. ¹² Irkeb kunþe gwahade po tagalkeb Yuda marte doyan mar parguwakya Moseyen saba basaň heň tagal tagal maryabe al buda gote mere go nurdeb biň ar yamiň. Irdeb Stiwen fere teňbe mere yare tukamiň. ¹³⁻¹⁴ Irdeb merere gor usi titek yeň al kura yawaramiň gore huwardeb, “Al garebe, ‘Nasaret niň al Yesu beleň Al Kuruňyen ya balem gayen pir iryen, irde Mose beleň mata teň hinayıň yeň dunyin goyen wor yade hoyan hoyan yiryen,’ yeke nurtin. Al gabe ya balem gaya Yuda marte tikula goyen wor gwahade po huginen sukal yirde hiyen!” yinamin. ¹⁵ Irkeb merere gabu iramiň mar gob Stiwen beleň daha mat wol heke nurniň tihit yeň tumňaň her yeň kenamiň. Irkeb Stiwen kimiňbe al bulak wor po Al Kuruňyen miyon yara heke kenamiň.

7

Stiwen beleň saba tiyyiň

¹ Irdeb Al Kuruň dolonj ird ird mata doyan marte kuruňmiň beleň, “Stiwen, mel gare mere ulger irde haň gayenbe fudinde?” yeň gusuňan iryin. ² Irkeb Stiwen beleň wol heňbe gaha inyiň: “Mel, kadne yago, ga nurnaň. Bikkenj

wor pobe hakwaniniŋ Abrahambe Mesopotemia naŋare hinhin. Goŋ po hikeya Al Kuruŋ saŋiŋmiŋ turŋuŋ yan gore diliŋde forok yeŋbe, ³ ‘Naŋageyə tayge yagoya yubul teŋbe naŋa ne beleŋ gikala gireŋde gor kwayiŋ,’ inyiŋ. ⁴ Irkeb Abraham gobe Kaldia marte naŋa Mesopotemia goyen tubul teŋbe Haran taunde kuŋ gor hinhin.

“Be, naniŋbe gor kamkeb Al Kuruŋ beleŋ Abraham teŋ kerke Yudia naŋa ga hite gayenter wayyiŋ. ⁵ Gega Al Kuruŋ beleŋ megeŋ tapum muŋ kura ma unyiŋ. Hubu wor po. Irde gor hinhinya goyenbe diriŋ wor hubu. Gega Al Kuruŋ beleŋ megeŋ Abraham keperde hin- hin gayen yeŋya foŋeŋmiŋ yagoya niŋ tubul teŋ yunmeke yende kudiŋeŋ hiyyeŋ yeŋ Abraham hitte biŋa tiyyiŋ. ⁶ Goya goyenbe gaha inyiŋ: ‘Foŋeŋge yagot dirŋeŋ weŋbe almet naŋare kuŋ albak hinayiŋ. Irkeb naŋa miŋ mar beleŋ dama 400 gayen gasa yirde buluŋ buluŋ yirke meteŋ muruŋgem moŋ teŋ hinayiŋ. ⁷ Gega foŋeŋge yago buluŋ buluŋ yirde hinayiŋ mar gobe ne gare gab yeneŋ. Go kamereb foŋeŋge yagobe naŋa go tubul teŋ waŋ megeŋ gayenter dolon nirde hinayiŋ,’ inyiŋ. ⁸ Irdeb kame Al Kuruŋ beleŋ biŋa tiyyiŋ goke, ‘Ne biŋa teŋ himyen goyen fudinde yeŋ nurnayiŋbe geya foŋeŋge yagoyabe guba yeŋ yeŋ mata teŋ hinayiŋ,’ inyiŋ. Be, kamereb urmiŋ Aisak forok yiriŋ. Irkeb urmiŋ go kawaŋ hiriŋde mat kuŋ naŋa fay 8 hekeb guba yeŋ unyiŋ. Be, Aisakbe kame Yekop naniŋ hiriŋ. Irdeb Yekopbe urmiŋ yago 12 miŋyaŋ hiriŋ. Be, mel goreb hakwaniniŋ yago hamiŋ.

⁹ “Be, hakwaniniŋ 12 kura Yosepbe naniŋ beleŋ yen po amaŋeŋ nurde igin igin irde hinhin. Irkeb itiŋ yago beleŋ daniŋ neŋbe gwahade ma dirde hi yen biŋ ar yekeb kulin Yosep niŋ igin ma nurdeb, ‘Al kura hitte kuŋ murunŋem moŋ meteŋ teŋ teŋ almiŋ hiwi,’ yen al yunke damu tiyamiŋ. Be, Yosep damu tiyamiŋ mar gore teŋbe Isip kwamiŋ. Goyenbe Al Kuruŋbe yeŋya hugiŋeŋ heŋ faraŋ urde hinhin. ¹⁰ Ningeb kanduk kurayen kurayen yeneŋ hinhin gega, Al Kuruŋ beleŋ faraŋ urde hikeb igin po hinhin. Irde dufay igin wukkeŋ wor po unkeb go hende mata teŋ hikeb Isip niŋ doyaŋ al kuruŋ Fero beleŋ igin kinyiŋ. Be, Fero beleŋ Yosep go dufaymiŋ wukkeŋ keneŋbe Isip naŋa gote doyaŋ al irdeb dawetmiŋ yago tumŋaŋ, ‘Doyaŋ yirde hayiŋ,’ inyiŋ.

¹¹ “Be, go kamereb Isip naŋaya Kenan naŋaya bana goŋbe biŋge kamde kamde nalu kuruŋ wor po forok yekeb hakwaniniŋ yagobe biŋgem moŋ haminj. ¹² Be, Yosep naniŋ Yekop go Isip naŋabe biŋgem yaŋ mere momoŋ nurdeb hakwaniniŋ yago gogo yad yerke kwamiŋ. Be, mel gobe Isip ma kuŋ haŋyen. Tiŋeŋ gog po ga kwamiŋ. ¹³ Be, mel go Isip mat tiyuŋmiŋde mulgaŋ haminj. Heŋ heŋbe sopte Isip kukeb Yosep beleŋ yiŋgeŋ ge, ‘Nebe al gwahade,’ yeŋ itiŋ yago momoŋ yiryiŋ. Be, Yosepyen miŋ gote mere momoŋ goyen Isip niŋ doyaŋ al kuruŋ wor nuryiŋ.

¹⁴ “Be, go kamereb Yosep beleŋ naniŋ Yekopya dirŋeŋ weŋya asem yagoya 75 hinhan goke wanaŋ yen keya heke wayamiŋ. ¹⁵⁻¹⁶ Irdeb gor hinhan. Be, gor heŋ heŋbe Yekop go kamkeb

hakwambe teñ tiyuñmiñ Sekem tukamiñ. Be, Sekem gorbe Hamor urmiñ yago beleñ al hakwam yerd yerd niñ hora talde horabok yiramiñ goyen Abraham beleñ damu tiyyiñ. Niñgeb Yekop hakwam gobe tukuñ gor po keramiñ. Irdeb kame hakwaniniñ 12 goyen wor kamkeb yukuñ gor po yeramiñ.

¹⁷ “Be, Al Kuruñ beleñ Abraham hitte biñä tiyyiñ gote iginen forok yetek nalu heñ hikeb nende al Isip hinhan gobe kuruñ buluñ fuful tiyyiñ. ¹⁸ Goyenterbe al hoyan kura Yosep ma nurde untin al gore Isip nañä gote doyañ al kuruñ hiriñ. ¹⁹ Irdeb yiñgeñ iñiñ heñ heñ ge po nurde asininiñ yago usi yirdeb buluñ buluñ yirniñ yen nurdeb, ‘Diriñmiñ yago besare niñ goyen yemeyke kamnañ,’ yen patku yirde hinhin.

²⁰ “Be, goya goyenbe Mose kawañ hiriñ. Yeñbe diriñ mali yara moñ. Al Kuruñ diliñde iñiñ kinyiñ. Diriñ gobe Isip mar beleñ kennak yen naninya milinya beleñ gagasi karwo gayen yamiñ bana po balmiñ kerde hinaryum. ²¹ Gega diriñ gobe ya bana balmiñ kerde hitek ma hekeb naninya milinya beleñ tukuñ hoyanđe tubul tikeb Isip niñ doyañ al kuruñ Fero wiriñ beleñ keneñ teñ tukuñ yende irde mosoy heke kuruñ hiriñ. ²² Mose go kuruñ heñyabe Isip marte saba karkuwañ kurayen kurayen yawaryiñ. Irde meremiňya meteñmiňyaabe tareñ wor po hiriñ.

²³ “Be, Mose gobe kuiñ damam 40 hiriñ. Be, wawuñ kurarebe diñuñ Israel mar yene yen kuriñ. ²⁴ Kunþe Isip al kura gore Israel al kura goyen buluñ wor po irde hike kinyiñ. Irdeb

Israel al goyen faran ure yeŋbe wol heŋ Isip al go mayke kamyinj. ²⁵ Be, Mose gobe dufaymiňdeb, ‘Mata tihim gayen keneŋbe Israel mar beleŋ Isip marte haniňde mat dumulgaŋ teŋ teŋ al Al Kuruŋ beleŋ basiŋa irtiŋ albe gago yeŋ bebak tahanj,’ yeŋ nuryinj. Gega gwahade morj.

²⁶ “Be, fay urkeb sopte Israel mar hitte kuriŋ. Kunjbe Israel mar iraw kura yiŋgen uliŋ arde hike yinyinj. Irdeb daha mat kura mere yirmekeb awalik hiri yeŋbe, ‘Irem, daniŋ ditdigireŋ uliŋ arde har? Derbe miŋ uŋkureŋ po geb!’ yinyinj. ²⁷ Goyenbe al kura kadom mayde buluŋ wor po iryinj al goreb Mose upel urdeb, ‘Ganuŋ beleŋ nende doyan al gerde mere sope ird ird al giruŋ? ²⁸ Gwaha tenbe ki Isip al mayke kamuŋ gwahade goyen po nireŋ taha?’ inyinj. ²⁹ Irkeb mere go nurdeb Mose gobe Isip niŋ al mayke kamyinj goke busaharde Midian marte naŋare kuriŋ. Irdeb gonj albak heŋbe bere teŋ urmiŋ irawa miňyan hiriŋ.

³⁰ “Be, Midian marte naŋare kuŋ dama 40 gonj hinhin. Be, dama 40 goyen kamereb Sainai dugu bindere sawsawa po kuruŋ naŋa bana gonj kuriŋ. Kunjbe he dirŋen kura goyen kak melak heŋ humga kutiŋ yara teŋ hinhinde gor Al Kuruŋyen miyonj forok yeke kinyinj. ³¹ Be, Mose gob goyen keneŋbe diliŋ fot yeke bindere kuŋ keŋkela po kene yeŋ kuriŋ. Irkeb kak melak hinhinde gor mat Doyaŋ Al Kuruŋyen mere forok yeke nuryinj. ³² ‘Nebe Al Kuruŋ, asige yago Abraham, Aisakyabe Yekopya beleŋ dolonj nirde hinhan al go goyen,’ inyinj. Irkeb Mose go kafura heŋ uliŋ

barbar yeke kak melak goyen kentek ma iryinj.
³³ Irkeb Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ, ‘Ge huwarde hare gabe ne hime. Niŋgeb al mali watek monj, himam wor po. Niŋgeb kahanbaſanje go yugu tiya!
³⁴ Nere alya bereya Israel marbe Isip mar beleŋ buluŋ buluŋ yirde haŋ gobe yeneŋ hime. Irdeb uliŋ misiŋ buluŋ wor po kateŋ haŋ goyen nur-deb Isip marte yufukde mat yumulgaŋ tiye yeŋ katehem. Niŋgeb ga nura. Sopte Isip gumulgaŋ timeke kwayinj,’ inyinj.

³⁵ “Be, Mose gobe hančapyɑ Israel mar beleŋ pel irdeb, ‘Ganuŋ beleŋ nende doyaŋ al gerde mere sope ird ird al giruŋ?’ inke Midian marte naŋare busaharyin al go goyen. Gega Al Kuruŋ beleŋ, ‘Mosebe Israel marte doyaŋ al hiyyen. Irde yende alya bereya Isip marte yufukde mat yumulgaŋ teŋ yukuŋ asem yago bikkenj hinhan naŋare gor yukuyen,’ yeŋbe teŋ kerke Isip mul-gaŋ heŋ kuriŋ. Kukeb Al Kuruŋyen miyoŋ kak melak bana forok yeŋ mere iryinj gore faraŋ urde hinhin. ³⁶ Irkeb Israel mar goyen Isip naŋare mat doyaŋ yirde yukuriŋ. Naŋa go tubul tiyenbe Isip naŋa bana goŋbe mata tiŋeŋ kurayen kurayen Al Kuruŋ beleŋ po yirtek goyen forok yiryinj. Irde makaŋ kura Makaaŋ Bukkenj ineŋ hanýende gor manaaŋ mata tiŋeŋ kuruŋ kura forok iryinj. Irde sawsawa naŋa al ma hitek bana goŋ dama 40 hinhanya goyenter wor gwahade po teŋ hinhin.

³⁷ “Be, Mose, go teŋ hinhin al goreb mel Israel mar goyen gaha yinyinj: ‘Kamebe Al Kuruŋ beleŋ deŋ minde ga niŋ po mere basaŋ almiŋ kura ne yara teŋ kerke foŋeŋtiŋ yago hitte wayyen,’

yinyiŋ. ³⁸ Be, Mose goreb asininiŋ yago Isip tubul tiyamiŋ mar goyen tumŋaŋ sawsawa naŋa bana gon gabu yirke gor hinhan. Irkeb Sainai dugure hurkuŋ Al Kurunyen miyonja mere teŋbe katen asininiŋ yago mere yiryiŋ. Yeŋbe dugure gor herbe miyon gore asininiŋ yagoya neŋ kamekken gake teŋ Al Kurunyen mere gwahader hitiŋ goyen unyiŋ.

³⁹ “Be, Mose beleŋ dugure hurkuŋ Al Kurunyen mere nureŋ yeŋbe asininiŋ yago gwaha gwaha tinayıŋ yineŋbe hurkuriŋ. Gega goyen ma gama iramiŋ. Gwaha titneŋbe meremiŋ go pel irde Isip niŋ biŋ mulgaŋ hamiŋ. ⁴⁰ Niŋgeb Mose go dugure gor po hikeya mel gore itiŋ Aron hitte kuŋbe, ‘Kolge Isip naŋare mat dad wayuŋ al gobe Sainai dugure hurkuŋ det kura irde mulgaŋ ma heŋ hi gobe go ma nurde hite. Niŋgeb igin dinke nindigen det toneŋ kura yirde dolon yirtek. Irkeb gore doyaŋ dirke kuŋ hitek,’ inamiŋ. ⁴¹ Irdeb goya goyen gab gol hora beleŋ po bulmakaw fonjeŋde toneŋ iramiŋ. Irdeb Al Kurunniŋiŋ yeŋ dapŋa gasa yirde yawan galak irde det yiŋgen haniŋde iramiŋ goke amanen wor po nuramiŋ. ⁴² Irkeb Al Kurun beleŋ goke igin ma wor po nurdeb harhok yunke mel gote dufaymiŋde po naŋkiŋde niŋ det naŋa, gagasiya dinambeya goyen dolon yirde hinhan. Be, goke teŋbe Al Kurunyen mere basaŋ mar beleŋ asaŋdebe gahade katij hi:

‘Deŋ Israel mar, dama 40 sawsawa naŋa bana hinhan ya goyenter dapŋa gasa yirde galak heŋ hinhan kuruŋ gobe ne niŋ moŋ.

⁴³ Irdeb sel ya irde usi tikula al Molek ineŋ hanjen

goyen bana goj kerde dolon irde tukun
hinhan.

Irde kurabe Refan inen hanjen goyen manan
gwahade po irde hinhan.

Det gobe Al Kuruj niŋ ma nurde hanjen mar
beleŋ dolon irde hanjen goyen deŋ manan
hantinje yirde dolon yirde hinhan.

Ningeb goke teŋbe naŋatiŋde mat dakira timekeb
Babilon naŋa gisaw yeŋ nurde haŋ goyen
fole irde sorte wor po kuŋ kunayiŋ, yitiŋ
hi.

Amos 5:25-27

⁴⁴ “Be, Al Kuruj beleŋ, ‘Sel ya kura gahade
irayiŋ,’ inen Mose ikala irde tuŋaŋeŋ unyiŋ.
Irkeb asininiŋ ya gobe Al Kuruj beleŋ Mose inyiŋ
goyen po gama irde ya go iramiŋ. Irde sawsawa
naŋa bana goj heŋya, ‘Al Kurujbe neŋya hite,’
yeŋ nurde sel ya goyen tukun hinhan. ⁴⁵ Be, go
teŋ hinhan mar gobe tumaŋ kamde hubu hekeb
dirŋeŋ weŋ kame forok yamiŋ mar gore sel ya
go tamiŋ. Goya goyenbe Yosuwa beleŋ doyaŋ
yirde yukuriŋ. Irkeb Al Kuruj beleŋ Kenan naŋa
miŋ mar goyen yeŋ wa meheŋ hen yakira tikeb
mel gore kame kuŋbe naŋa go tamiŋ. Be, gor
kuŋ heŋyabe Al Kuruj dolon ird ird sel ya goyen
manan teŋ kuŋ hinhan. Be, kame Dewit beleŋ Is-
rael marte doyaŋ al kuruj hiriŋ goyenter manan
sel ya gobe hin hin po. ⁴⁶ Be, Dewit gobe Al Kuruj
beleŋ amaneŋ wor po nurde uneŋ hin hin Al
Kuruj goyen Dewit beleŋ, ‘Ya tareŋ ird unmeke
gor hiwoŋ,’ yeŋ nurde gusuŋaŋ iryiŋ. ⁴⁷ Goyenbe
ya gobe yeŋ beleŋ ma iryiŋ. Urmiŋ Solomon
beleŋ ga iryiŋ. ⁴⁸ Gega det kuruj gayen doyaŋ

yirde hi Al Kuruŋ gobe al ya irtiŋ bana goŋ ma hiyen. Niŋgeb goke teŋbe Al Kuruŋ beleŋ yiriŋ goyen nurdeb mere basaŋ alminj Aisaia beleŋ gahade kayyiŋ:

49-50 ‘Be, Al Kuruŋ beleŋ gaha yiriŋ:

Megenja naŋkiŋya det kuruŋ gabe nigeŋ yir-miriŋ.

Irdeb naŋkiŋbe nere keperd keperd gasuŋ irde, megenjbe kahaŋne kerd kerd det irmiriŋ.

Niŋgeb ya dahade go goyen irde nuneŋ yeŋ ha?

Ne heŋ heŋ gasuŋbe al beleŋ epte ma ird nun-nayiŋ,’ yiriŋ.

Aisaia

66:1-2

51 “Be, merebe gwahade yitiŋ gega, deŋbe ya gake uguŋ po nurde ya gayen sukal irde hiyen yeŋbe merere gago nerhaŋ? Deŋ gab tonanṭiŋ tareŋ wor po. Deŋbe Al Kuruŋ niŋ ma nurde haŋ mar beleŋ teŋ haŋ yara. Bitinya kirmiňtiŋyabe titmiŋ wor po. Al Kuruŋyen mere nurde bebak titek moŋ. Irde asininiŋ yago beleŋ mata teŋ hinhan gwahade po deŋ mananj Holi Spirit pel irde haŋ. **52** Deŋ gayenbe asininiŋ yago beleŋ Al Kuruŋyen mere basaŋ marbe okohom kura yubul teŋ hinhan yeŋ nurde haŋ? Moŋ, hubu wor po geb! Al Huwak wor po kame watek goke tagalde hinhan mar goyen gasa yirke kamde hinhan. Irdeb gayenter al goyen wor forok yeke deŋ beleŋ pel irde mayke kamuŋ. **53** Deŋbe Al Kuruŋyen miyoŋ beleŋ Yuda marte tikula Mose unyiŋ goyen asininiŋ yago beleŋ deŋ gayen ga wor wor dunaminj. Gega goyen muŋ kura ma gama irde haŋ,” yinyiŋ.

Horare Stiwen mayke kamyiŋ

⁵⁴ Be, Stiwenyen mere go nurdeb al merere keperde palŋa irde hinhan mar goreb mam iseŋ bearar tiyamiŋ. ⁵⁵ Gega Stiwen go Holi Spirit beleŋ hard unkeb kotaŋ kaŋ naŋkiŋde naŋkenenbe Al Kuruŋyen saŋiŋ turjuŋ yaŋ goyen kinyiŋ. Irdeb Yesube Al Kuruŋyen haniŋ yase beleŋ harde hike kinyiŋ. ⁵⁶ Irdeb, “Ga ken-naŋ. Naŋkiŋ hol yeke Al Urmiŋbe Al Kuruŋ haniŋ yase beleŋ huwarde hike kenhem,” yinyiŋ. ⁵⁷ Irkeb mere go nurtek ma yirke kwep kwep irde kirmiŋ migisun yurdeb Stiwen hitte kup yeŋ kuŋ tanardebe megen korkor irde tuluŋ teŋ Yerusalem taun siŋare teŋ kwamiŋ. ⁵⁸ Irdeb Stiwen go mayniŋ yen uliŋhormiŋ yugu teŋ al foŋeŋ kura deŋembe Sol gote kahaŋ miŋde yeramiŋ. Irde hora yadeb Stiwen mayde hinhan. ⁵⁹ Be, mayde hinhanya goyenbe Stiwen beleŋ huwardeb, “Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu, tonnebe hanger kerhem,” inyiŋ. ⁶⁰ Irdeb dokolhoŋ yugu-luŋ teŋ kawan po, “Doyaŋ Al Kuruŋ, mel gare mata buluŋ tahaŋ gake ma nurayiŋ,” inyiŋ. Be, mere gwahade teŋ gab bubulkun sul yiriŋ.

8

¹⁻² Goyare goyenbe Sol beleŋ Stiwen kamyiŋ goyen keneŋbe iŋiŋ po kama yen ayaŋ kiryiŋ.

Be, al kura Al Kuruŋ keŋkela nurd uneŋ hinhan mar beleŋ al hakwa go tukuŋ mete teŋbe dolonđe hinhan.

Sol beleŋ yirke Yesuyen alya bereya sios bur yamiŋ

Be, goyenterbe Yesuyen alya bereya sios Yerusalem hinhan go ulinje kanduk kurunj wor po forok yeke keneŋbe bur yeŋ kurabe Yudia naŋare kwamiŋ, munan kurabe Samaria naŋare kwamiŋ. Gega aposel buda 12 gobe Yerusalem gor po hinhan. ³ Be, Sol gobe sios goyen gwaha yirmeke gab bada henan yeŋ nurdeb ya kurar mat kurar kuŋ Yesuyen alya bereya buluŋ buluŋ yirde yukuŋ koyare yerde hinhan.

Filipbe Samaria naŋare kuriŋ

⁴ Be, al bur yeŋ kwamiŋ mar gobe tiyuŋ kurar mat kurar kuŋbe mere igin Yesu niŋ yitiŋ goyen tagalde kuŋ hinhan. ⁵ Be, Filip wor Samaria naŋare niŋ taunde kura gor kuŋ Yesube Mesaia yeŋ kawan po tagalde hinhan. ⁶ Irkeb mereminj nurde hinhan. Irde Filip beleŋ mata tineŋ Al Kurunj beleŋ po ga yirtek goyen wor forok yirde hike yeneŋbe mere teŋ hinhan goyen upsiŋen nurniŋ yeŋ wan hinhan. ⁷ Be, Filip beleŋ mata tineŋ forok yirde hinhan gobe al budam unŋura ketal yurtiŋ goyen unŋura go yakira tike gisi teŋ al go yubul teŋ kat kuŋ hinhan. Irde al uliŋ simsimeamya sisibuga garbam miŋyaŋ marya kurunj goyen wor sope yirke igin heŋ hinhan. ⁸ Irkeb gor niŋ marbe amaneŋ wor po nurde hinhan.

Kalga al Saimon

⁹ Be, hanjkapyə wor po Filip gor ma kurinyabe al kura denjembe Saimon, taun goyenter hinhan. Gor henyabe megen niŋ tareŋde mata teŋ hike Samaria naŋa bana gon niŋ mar beleŋ turnjuŋ yan keneŋ hinhan. Irkeb, “Nebe al gwahade,”

yenj yinjenej turun turun irde hinhan. ¹⁰ Irkeb taun goyenter niŋ maryabe doyaŋ mar kuruŋ goreb, “Al gabe tareŋmiŋ kuruŋ. Al Kuruŋyen Tareŋ inen hanjen gobe gago,” yeŋ dufaymiŋ yeŋ ge po irde gama irde hinhan. ¹¹ Taun goyenter niŋ marbe al gore nalu ulyanđe po megen niŋ matare mata tiŋen forok yirde hike turŋuŋ yan keneŋ gama irde hinhan. ¹² Gega Filip beleŋ taun goyenter kuŋ Al Kuruŋ beleŋ doyaŋ yird yird mataya mere igin Yesu Kristu niŋ yitiŋ goyen tagalkeb alya bereya mere gobe fudinde yeŋ nurdeb baptais tamiŋ. ¹³ Be, Saimon goyen wor Filipyen mere go fudinde yeŋ nurdeb baptais tiriŋ. Irdeb Filip beleŋ mata tiŋen karkuwaaŋ kurayen kurayen forok yirke turŋuŋ yan keneŋbe Filip go kurar mat kurar kuŋ hikeb gama po irde hinhan.

¹⁴ Be, aposel buda Yerusalem hinhan mar go, “Samaria naŋare niŋ marbe Al Kuruŋyen mere nurde fudinde yeŋ dufaymiŋ saŋiŋ iraŋ,” yeke mere momoŋ nuramiŋ. Irdeb Pitaya Yonya yad yerke Samaria naŋare niŋ taunde gor kwaryum. ¹⁵⁻¹⁶ Be, irem go kuŋ gor forok yaryum. Goyenbe Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan mar goyen yinjeneŋ Doyaŋ Al Kuruŋ Yesuyen al hihit yeŋ fe baptais po tamiŋ gega, al uŋkureŋ muŋ kura Holi Spirit ma tiriŋ goyen nuraryum. Niŋeb Holi Spirit wor tenayıŋ yeŋ irem gore Al Kuruŋ gusuŋaŋ iraryum. ¹⁷ Goya goyenbe mel gote tonaj hende hanin yerde Al Kuruŋ gusuŋaŋ irkeb Holi Spirit tamiŋ.

¹⁸ Be, megen niŋ tareŋde mata teŋ hinhan al Saimon go alya bereya Holi Spirit tamiŋ go

yeneñbe horamij teñ wayyiñ. ¹⁹ Wañbe, “Irem, hora ga duneñ geb, derte sanjñ go nunyi. Irkeb ne wor al kura tonajde hanne yermeket Holi Spirit teñ hinayiñ,” yineñ hora go yuneñ tiyyiñ. ²⁰ Irkeb Pita beleñ wol henjbe, “Ge gayen Al Kuruj beleñ Holi Spirit dulin duneñ hi goyen hora po damu tiyeñ yeñ nurde ha? Epte moñ geb. Gebe gwahade nurde ha geb, horage goya gigenyabe kak alare po kuriryen. ²¹ Dufay haha gobe Al Kuruj diliñdeb buluñ wor po geb, meteñ gabe geya titek epte moñ. ²²⁻²³ Dufaygebe buluñ wor po. Beger gobe dufay buluñ gore po makin girtiñ ha. Irde mata buluñ gore po tugu guntinyen genhem. Niñgeb dufay buluñ haha gobe tubul po teñbe Al Kuruj niñ bege mulgañ hiyyen. Gogab yeñ beleñ gab mata bulunge go halde gunyen,” inyiñ. ²⁴ Irkeb Saimon go mere goyen nurde wol henjbe, “Ne niñ teñ Al Kuruj gusuñañ ird nunayiñ. Irkeb, ‘Gebe dufay buluñ gwahade miñyañ geb, mata gwahade ulger forok yiyyen,’ ninha goyen ulner ma forok yiyyen,” inyiñ.

²⁵ Be, Pitaya Yonya gobe taunde gor niñ mar Yesu niñ tagalde henjä yeñbe Doyañ Al Kuruj goyen momoñ yirdeñ yubul teñ kwaryum. Yubul teñ Yerusalem mulgañ heñ kuj henjäbe tiyuñ budam Samaria nañä bana goñ niñ alya bereya goyen Yesu niñ yitiñ mere igin goyen momoñ yirdya yirdya kwaryum.

Filip beleñ Itiopia nañare niñ doyañ al kura fe baptais iryij

²⁶ Be, go teñ hinaryumya goyenbe Doyañ Al Kurunyen miyoñ kura beleñ Filip gaha

inyinj: “Huwarde naŋa ga tubul teŋ beleŋ kura Yerusalem mat Isip kurkutinj hire gor kwayinj. Kuŋbe beleŋ hanjin Gasa taun beleŋ kutinj keneŋbe goyen gama irde kwayinj,” inyinj. (Be, Gasa kuŋ kuŋ beleŋ gobe gayenterbe go ma kuŋ hanjen, tubul tiyaminj.) ²⁷ Be, miyon gore gwaha inkeb Filip go huwardeb beleŋ go gama irde kurinj. Kuŋbe Itiopia naŋare niŋ al salannen denem yaŋ kura waŋ hike kinyinj. Al gobe Itiopia naŋare niŋ doyaŋ bere kurunj Kandasiyen samuŋ doyaŋ yird yird al. Yeŋbe Yerusalem kuŋ Al Kurunj dolon irdeb mulgaŋ heŋ naŋam kuŋ hinhin. ²⁸ Yeŋbe nima kura hos beleŋ yuluŋ teŋ hanjen hende gor keperde kuŋ henjyabe Al Kurunyen mere basaŋ al Aisaia beleŋ asanđe mere kayyiŋ goyen kapyan heŋ hinhin. ²⁹ Be, Holi Spirit beleŋ Filip goyen, “Nima waŋ hi goyen bindere kwa,” inyinj. ³⁰⁻³³ Irkeb Filip gobe kup yeŋ nima goyen bindere kuŋbe al goyen Al Kurunyen mere basaŋ al Aisaia beleŋ asanđe kayyiŋ goyen kapyan heŋ hike nuryinj. Be, Al Kurunyen mere kapyan heŋ hinhin gobe gahade: “Sipsip gasa yirde hanjen gasunđe sipsip yuku-
tiŋ gwahade goyen, yeŋ wor mayniŋ yeŋ tukamiŋ.

Al gobe sipsip dirŋej wuyŋej walde hikeyabe balmiŋ po hanjen go gwahade goyen yeŋ wor mere muŋ kura ma tiyyinj.

Al gobe megen niŋ mar beleŋ merere kerde nanyaŋ iramiŋ.

Irde mere sope ird ird doyaŋ marbe mere fudinde goyen ma gama irde buluŋ mat kwamiŋ.

Al gobe megen niŋ mar beleŋ mayke kamyinj.
 Niŋgeb al ganuŋ beleŋ epte goyenter niŋ marte
 mata buluŋ kuruŋ gobe gwahade yeŋ taga-
 lyen? Hubu wor po!” yitiŋ hi. *Aisaia*
53:7-8

Be, Filip beleŋ mere go nurdeb Itiopia niŋ al
 goyen, “Mere kapyan̄ haha gob miŋbe goke yitiŋ
 yeŋ bebak taha?” inen̄ gusuŋan̄ iryinj. Irkeb
 al goreb, “Moŋ, al gore kura miŋ gwahade niŋ
 katiŋ ma nineŋ hiyen. Niŋgeb daha mat miŋ
 nuren̄?” inyinj. Gwaha inen̄be, “Waŋ kepera,”
 inke Filip gob nima go hende hurkuŋ ketalmiŋde
 kipiryinj. ³⁴ Irkeb al goreb Filip inyinj: “Mere
 gabe Al Kuruŋyen mere basaŋ al ganuŋ niŋ wor
 po yitiŋ? Yingen̄ ge ma al hoyan̄ ge? Ge gab
 bebakkeŋ daw nurde ha? Nurde ha kenem igiŋ
 bebak nirayinj?” inyinj. ³⁵ Irkeb al gore Aisaia
 beleŋ mere kayyiŋ kapyan̄ heŋ hinhin gote miŋbe
 Yesu niŋ yeŋ hi inen̄be Yesu uliŋde mata forok
 yirinj goyen momoŋ iryinj.

³⁶⁻³⁷ Be, irem go kuŋbe fete kura gor forok
 yaryum. Irdeb Itiopia al goreb, “Febe ima go hi
 geb, igiŋ gor baptais nirayinj?” inyinj.* ³⁸ Gwaha
 inen̄be al goreb meteŋ marmiŋ goyen, “Gar muŋ
 kura heŋ ga kutek,” yinkeb usan̄ haminj. Irkeb
 Filip beleŋ al goyen tukuŋ fe bana baptais iryinj.
³⁹ Be, irem go fe tubul teŋ sinjare hurukeb Doyan̄
 Al Kuruŋyen Holi Spirit beleŋ bemel po Filip bana

* **8:36-37:** Asan̄ kurareb gahade katiŋ hi: 37 Irkeb Filip beleŋ wol
 hen̄be, “Gebe mere gayen bubulkunjer mat fudinde wor po yeŋ
 nurha keneŋbe igiŋ baptais gireŋ,” inyinj. Irkeb al gore, “Gwaha,
 Yesu Kristube Al Kuruŋ Urmiŋ goyen fudinde wor po nurde hime,”
 inyinj.

kerde teñ hoyanje kuriñ. Irkeb Itiopia al gore ma kinyinj. Goyenpoga al gobe Yesu nurde unhem yenj amanj wor po heñ nañam kuriñ. ⁴⁰ Be, Filip gobe Holi Spirit beleñ bana kerde tukunj Asdot taunde irdeb kawan irke forok yiriñ. Irkeb gor mat Sisaria taunde kwe yenj kunj helyabe taun kurayañ kurayañ mere iginj Yesu niñ yitiñ goyen tagalde kunj kunjbe Sisaria taunde forok yiriñ.

9

Sol beleñ Yesu niñ biñ mulgañ hiriñ

¹ Be, Filip beleñ Samaria nañare kunj gwaha teñ hikeyabe Sol gobe alya bereya Yesu niñ du-fay tareñ iramiñ mar goyen gasa yirde buluñ buluñ yirtek po nurde Al Kuruñ dolonj ird ird mata doyan mar pris buda gote kuruñmiñ hitte kuriñ. ² Kunjbe gaha inyinj: “Damaskus taunde niñ Yuda marte gabu ya buda gote doyan mar hitte kunjbe dufajne momonj yireñ. Irmekke faranj nurkeb Yesu gama irde hañ mar kura yeneñbe fere yirde Yerusalem gar yawayeñ. Niñgeb asanj kañ nunayinj. Irkeb kunj gor niñ gabu ya doyan mar yikala yirmekkeb faranj nurnayinj,” inyinj.

³ Be, Sol gobe kunj Damaskus taun binde hekeb bemel po nañkinde mat hulsi tareñ kura naña folekkenj kuruñ gore yenj hitte timiyyinj. ⁴ Irkeb deldol wor po irdeb megen takten mayyiñ. Irkeb goya goyenbe al melak kura, “Sol, Sol, danij mununeñ buluñ buluñ nirde ha?” yeke nuryinj. ⁵ Irkeb Sol beleñbe Doyañ Al Kuruñ goyen, “Ge be ganuñ?” ineñ gusuñjan iryinj. Irkeb wol henjbe, “Nebe Yesu, mununeñ buluñ buluñ nirde ha al

goyen. ⁶ Niñgeb huwara. Huwardeb Damaskus taunde gor kwa. Irkeb al kura goreb gwaha gwaha tiyayin ginyenj,” inyinj.

⁷ Be, Solya kunj hinhan mar goyen wor mere go nuramiñ gega, al gore kura mere tiya yen ma kenamiñ. Irdeb ḥakñak teñ mere ma tiyaminj. ⁸ Be, Sol gobe takteñ mayyiñde gor mat huwardeb nañkenhem yirinj gega, diliñ kidoma wor po hirinj. Irkeb det yentek ma wor po hirinj. Irkeb yenjya kunj hinhan mar gore go keneñbe haniñde tanarde Damaskus taunde tukaminj. ⁹ Tukuke gorbe nañkahal karwo gayen diliñ titmiñ gwahade po hinhin. Irkeb biñgeya feya kutñja irde hinhin.

¹⁰ Be, goya goyenbe Yesu niñ dufaymiñ sañinj irtiñ al kura Damaskus taunde gor hinhin. Deñembe Ananaias. Be, Doyañ Al Kurunj beleñ yuwarwarte forok yenjbe, “Ananaias,” inyinj. Irkeb wol heñbe, “Doyañ Al Kurunj, dahade?” inyinj. ¹¹ Irkeb gaha inyinj: “Tarsus taunde niñ al kura deñembe Sol goyen Yudasyen yare hen Al Kurunj mere irde hi. Niñgeb Beleñ Huwak inen hanjen goyen gama irde kunjbe yaminjde forok yenjbe Sol niñ gusuñaq irayinj. ¹² Yenjbe diliñ titmiñ hiyuñ goyen yuwarwarte al kura deñembe Ananaias beleñ kunj iginj hiwi yenj haninj tonañde kerde Al Kurunj gusuñaq irde hike kinunj,” inyinj. ¹³ Gwaha inkeb Ananaias beleñbe gaha inyinj: “Doyañ Al Kurunj Yesu, al budam beleñ al goke tagalke nurmiñ. Al gobe ge gama girde hanj mar Yerusalem hanj goyen buluñ wor po yirunj. ¹⁴ Irdeb pris buda gote kuruñmiñ beleñ, ‘Kunj

Damaskus gor Yesu dolonj irde hañ mar fere tiyayinj, ' inke gar wayunj," inyinj. ¹⁵⁻¹⁶ Gwaha inkeb Doyañ Al Kuruñ Yesu beleñ, "Al gobe meteñne tiyyenj yeñ hakot basinjä irmirinj. Yeñ beleñbe nañña kuruñ gayen kuñ heñyabe al miñ hoyanya doyanj marminyabé Israel marya hitte kuñ ne niñ tagalde tukuyenj. Yeñbe ne niñ teñ kame uliñ misinj kuruñ katyenj goyen ikala ireñ. Ningeb kuñ ginhem gwahade po irayinj," inyinj. ¹⁷ Gwaha inkeb Sol hinhin yare gor kuriñ. Kuñ keneñbe haniñ tonanje yerdebe, "Kadne, gar wañ hikeya Doyañ Al Kuruñ Yesu belen forok yeñ mere giruñ al gore nad nerke gago wayhem. Ningeb delgebe sopte iginj hiriryeñ. Irde Holi Spirit hard gunyenj," inyinj. ¹⁸ Irkeb goyare po det kura makaj dapnja kakafok yara diliñ pet tiñe kidoma hiriñ kuruñ goyen wok yekeb sopte wuk yeke det yinyinj. Irkeb Ananaias beleñ tukuñ fe bana baptais iryinj. ¹⁹ Be, baptais tiriñ kamereb sopte biñge nekeb uliñ yul yirinj goyen tarenj hiriñ.

Sol Damaskus taunde heñ Yesu niñ tagalyinj

Be, Sol gobe Damaskus taunde gor niñ mar Yesu niñ dufaymin tarenj iramin goya nañkahal karwo ma sipte gwahade gor hinhin. ²⁰ Irdeb mel goya muñ kura ulyanje ma heñyabe aranj po sabaminj miñ ure yeñ Yuda marte gabu yayan kuñbe, "Yesube Al Kuruñ Urmiñ," yeñ tagalde kuñ hinhin. ²¹ Irkeb al buda mereminj nuramiñ mar gore goyen keneñbe hurkuñkat teñbe, "Al gabe Yerusalem gor Yesu gama irde hañ mar buluñ buluñ yirdeb gar niñ Yesu gama irde hañ

mar wor yad fere yirde pris buda gote kuruňmij hitte yuke yeň wayuň al goyen gago moň? Niňgeb daha teň hibe gago?” yeň kadom gusuňaň gird tiyamiň. ²² Gega gise haňka Sol beleň saba teň hike sabamiňbe tonňeň yaň heň hinhan. Irde, “Yesube Mesaia,” yeň hike Yuda mar Damaskus hinhan mar gob gwaha mat kura mere titek moň hamiň.

²³ Be, nalu budam hubu hirin. Goyenbe Yuda mar beleň gabu irdeb mayteke kami yeň sege iramiň. ²⁴ Gega al kura beleň mel gote dufay goyen momoň irke nuryiň. Be, mel gobe koya kuruň Damaskus taun milgu irtiň gote yame karkuwanje kurar mat kura Sol go waň siňare kweň tikeb maytek yeň wawuňya naňkahalya usanň miňmoň yameyaň goyan pet teň hinhan. ²⁵ Gega wawuň kurarebe Solyen mere nurde gama irde hinhan mar beleň hora karkuwaň po koya kuruň irtiň hende hoyan taun go milgu irtiň goyen yameňde mat Sol goyen tiri kuruň bana kerdeb hulyaňalde palgir irke megen kurkuriň. Irdeb gor mat Damaskus taun go tubul teň kuriň.

Solbe Yerusalem mulgaň hirinj

²⁶ Be, Sol gobe Damaskus tubul teň Yerusalem mulgaň heň kuriň. Kunň forok yeňbe Yesu niň dufaymiň saňiň irtiň mar gor hinhan goyen daha mat kura awalik yirmewoň yeň kurut yeň hinhan. Gega mel gobe Sol Yesu niň dufaymiň tareň iryiň goyen fudinde yeň ma nurdeb tumňaň yeň ge kafura hamiň. ²⁷ Gega Banabas beleň aposel buda hitte tukuriň. Tukuňbe Sol gob Damaskus kunň heňya daha mat Doyaň Al Kuruň kenke mere

iryinj, irde Damaskus taunde gor Yesu niŋ tagal tagal niŋ kafura ma heŋ tagalde hinhin goyen momoŋ yiryinj.

28 Be, Banabas beleŋ aposel buda go gwaha yinke nurdeb awalik iramiŋ. Irkeb mel gore Ÿerusalem bana Al Kurunyen meteŋ teŋ hinhan goyen Sol niŋ saguraynjen nurdeb yenja gwaha teŋ hinhan. Gorbe Yuda mar hitte Yesuyen dejenme Al Kurunyen saba tagal tagal niŋ kafura ma heŋ tagalde kuŋ hinhan. **29** Gwaha teŋ henyaɓe Yuda mar Grik mere teŋ hitiŋ goya kadom mohonđe teŋ hinhan. Irkeb daha mat kura mayteke kami yeŋ epte ma tiyaminj. **30** Gega diŋuŋ Yesu niŋ dufayminj tareŋ irtiŋ mar beleŋ mere momoŋ go nurdeb Sisaria taunde tukurkamij. Irdeb gor mat hakwa hende tiyuŋmiŋ Tarsus taunde teŋ kerke kurinj.

31 Be, Yudia naŋaya Galili naŋaya irde Samaria naŋare niŋ sios goyen kanduk karkuwaj forok yen hinhan kuruj goyen hubu hekeb merem moŋ heŋ kanduk kura ma keneŋ hinhan. Irde saŋin henayinj yen Holi Spirit beleŋ faraŋ yurkeb Doyan Al Kuruj niŋ dufayniniŋ tareŋ irniŋ yeŋ al budam yen ge biŋ mulgaŋ heŋ hinhan. Irdeb Doyan Al Kuruj palap irde henja mata teŋ hinhan.

Pita beleŋ Lida taunya Yopa taundeya kuŋ Al Kurunyen meteŋ tiyyinj

32 Be, goyenter Pitabe Israel marte naŋa bana goŋ niŋ tiyuŋ kurar mat kurar kuŋ hinhan. Kuŋ henyaɓe Yesu gama irde hinhan mar Lida taunde niŋ wor kuŋ yinyinj. **33** Be, gorbe al ulin simsima hitiŋ kura kinyinj. Dejenbe Ainias. Yeŋbe dama

8 gayen gasuňde niň hiriň. Yıňgeň kuň waň titek epte mon. ³⁴ Be, Pita beleň keneňbe, "Ainias, Yesu Kristu beleň guram girde sope gira niň, huwardeb ferd ferd gasuňge go gigeň sope ira," inyiň. Irkeb goya goyen po huwaryiň. ³⁵ Irkeb alyá bereya Lida taunde niňya Saron naňa bantotore hinhan mar gore Ainias igitň hiriň goyen keneňbe Doyaň Al Kuruň niň dufaymiň tareň iramiň.

³⁶ Be, Yopa taundebe Yesu niň dufaymiň saňiň iryiň bere kura hinhin. Deňembe Tabita. Grik mere matbe Dorkas ineň haňyen. Yeňbe hugineň mata igitň po teň hinhin, irde alyá bereya det miňmonj mar faraň yurde hinhin. ³⁷ Be, Pita beleň Lida taunde hinhin goya goyenbe bere go garbam buluň po heňbe kamyiň. Kamkeb bere hakwam goyen he fimiň beleň sam irde utma tiyamiň. Irdeb yamiň banabe al heň hen gasuňbe irawa kurabe hende kurabe bande geb, tukuň gasuň hende goyenter keramiň. ³⁸ Be, Yopa taunde mat Lida taundebe gisaw mon geb, Yesu niň dufaymiň tareň irtiň mar Yopa taunde hinhan gore Pita Lida taunde hinhin goyen nurdeb al irawa kura yad yerke keya kuňbe, "Ge niň po nurde wayhar niň, wake aranęň po kuniň," inaryum. ³⁹ Irkeb Pita go huwardeb al irawa goya Yopa taunde kwamiň. Kuň forok yekeb Tabita hakwam hinhinde gor teň hurkamiň. Hurkukeb beretap goň dolonđe hinhan goreb milgu irdeb amil kurayen kurayen Tabita diliň heňya beretap goke yiryiň kuruň goyen ikala irde heňya esenj hinhan. ⁴⁰ Irkeb Pita beleň bere buda

gonj hinhan goyen tumjanj yakira tike siñare kurkaminj. Kurkukeb dokolhoñ yugulun teñbe Al Kuruj gusuñanj iryinj. Irdeb fulgañ kañbe bere hakwam goyen, “Tabita, huwara,” inyinj. Gwaha inkeb nañkeneñ Pita keneñbe huwarde kipiryinj.

41 Irkeb Pita beleñ haniñde tanarde isanj hekeb huwaryinj. Irkeb Yesu niñ dufayminj tareñ irde hinhan marya beretap budaya goyen hoy yirkeb wanj bere goyen kenamiñj.

42 Be, mata forok yirinj gote mere momonjbe Yopa taunde niñ mar kuruj gobe nurde tukutiñ ala tiyamiñj. Irdeb al budam Doyañ Al Kuruj niñ dufayminj sanij iramiñj.

43 Be, Pita go al kura dapñja sikken po det yirde hinhan al gote yare nalu ulyanđde yara po gor hinhan. Al gote deñebe Saimon.

10

Konilius beleñ Pita hoy iryinj

1 Be, Sisaria taunde gorbe Roma al kura 100 fulenja marte doyañ al kura hinhan. Deñembe Konilius. Fulenja mar gobe “Rom niñ fulenja mar” yineñ hanjen. **2** Koniliusya diriñmiñmij yagobe tumjanj Al Kuruj palap irde yenj ge po nurde doloñ irdeb merem gama irde al buniñen faraj yurde Al Kuruj mere ird ird niñ biñ sir ma yenj hinhan.

3 Be, wawuñbana kura 3 kilok gwahaderbe Al Kuruj mere ird ird nalu hekeb mere irde heñja yuwarwarte miyonjmiñ kura forok yeke kinyinj. Irkeb miyonj gore, “Konilius,” inyinj.

4 Irkeb kafura heñbe her yenj, “Doyañ Al Kuruj, dahade?” ineñ gusuñanj iryinj. Irkeb miyonj gore wol heñbe, “Al Kurujbe ge beleñ

mere irde hayen goyen nurde hiyen, irde alya bereya buniŋen faraŋ yurde teŋ hayen goyen wor geneŋ hiyen. Yeŋbe ge niŋ biŋ sir ma yeŋ hiyen geb, nad nerkeb gago mere momon gire yeŋ wayhem. ⁵ Al kura hulyaŋ yirkeb Yopa taunde kunayin. Kunbe al kura deŋem Saimon, deŋem kurabe Pita ineŋ haŋyen goyen gor hi geb, tupi teŋbe mulgaŋ heŋ wanayin. ⁶ Yeŋbe Saimon dapŋa sikken po det yirde hiyen al gote yare hi. Yamiŋbe makaŋ siŋa beleŋ mat hi,” inyin.

⁷ Be, miyoŋ gore gwaha ineŋbe kukeb Konilius beleŋ meten marmiŋ irawayabe fulenja alminj unjkurenj kura goya hoy yirkeb yeŋ hitte wayaminj. Fulenja al gobe Al Kurun palap irde yeŋ ge po nurde hiyen al. Yeŋbe Koniliusya heŋ faraŋ urde hiyen. ⁸ Wakeb Al Kurunyen miyoŋ forok yeŋ mere iryinj goyen keŋkela po momon yirdeb hulyaŋ yirkeb Yopa taunde kwamiŋ.

Al Kurun beleŋ yuwarwarte Pita mere iryinj

⁹ Be, mel go kuŋ tiyuŋde kura gor feraminj. Irde fay urkeb sopte kuŋ naŋa baŋkahal hekeb Yopa taunde forok yetek heŋ hinhan. Be, goyareb Pitabe ya yeŋ hin hin gote armomde* Al Kurun mere ire yeŋ hurkuriŋ. ¹⁰ Hurkuŋ Al Kurun mere irde heŋyabe binje buluŋ wor po iryinj. Be, binjebe hako kaŋ hikeyabe yeŋbe ya hende gor hin hin. Irkeb Al Kurun beleŋ mata kura ikala ireŋ tike uliŋ kanduk po hiriŋ. ¹¹ Irkeb yuwarwarte naŋkiŋ gereŋ yiriŋ. Irkeb det kura

* **10:9:** Yuda marte ya gote armobe bantotok geb, al beleŋ hiryonde iginj hurkuŋ gor keperde usaŋ heŋ haŋyen.

amil yara goyen muruŋ sipte kurhan kurhan al beleŋ tanartiŋeŋ irde palgir irke naŋkiŋde mat megen katyiŋ. ¹² Bana gonbe dapŋa kahaŋ yan megen huwarde kuŋ hitiŋya, buda, kunereyabe nu kurayen kurayen kuruŋ goyen bana goŋ hike yinyiŋ. ¹³ Be, det go yener henjydbe al melak kura nuryiŋ. Gorebe, “Pita, huwarde det go gasa yirde nawa,” inyiŋ. ¹⁴ Irkeb wol henjbe, “Moŋ, Doyaŋ Al Kuruŋ, badne wor po. Dapŋa gabe delger wukkeŋ moŋ, buluŋ yen hitiŋ gobe neb kura ma nen himyen,” inyiŋ. ¹⁵ Irkeb al melak gore sopte po, “Det kurayen kurayen Al Kuruŋ beleŋ yirde diliŋde wukkeŋ yitiŋ gobe ge beleŋ wukkeŋ moŋ yen bada ma hawayiŋ,” inyiŋ. ¹⁶ Be, mere gabe wawuŋ karwo gayen Pita hitte forok yeke nuryiŋ. Be, mere go hubu hekeb goyare po det amil yara dapŋa kurayen kurayen bana goŋ miŋyaŋ goyen tumulgaŋ tike naŋkiŋde hurkuriŋ.

¹⁷ Be, yuwarwarte det kinyiŋ goyen miŋ niŋ dufay heŋ hin hin goya goyabe al karwo Konilius beleŋ hulyaŋ yirke wayamiŋ goyen Saimonyen ya niŋ naŋkenenŋ waŋbe ya keneŋbe sinjare huwaramiŋ. ¹⁸ Irdeb, “Saimon Pita ineŋ hanjen al go goyen gar hi we?” yineŋ al ya bana goŋ hin han goyen gusuŋaŋ yiramiŋ.

¹⁹ Be, goya goyenbe Pita go yuwarwarte det kinyiŋ gote miŋ niŋ hako po dufay heŋ hikeb Holi Spirit beleŋ, “Saimon, al karwo kura ge niŋ naŋkenenŋ wayhaŋ. ²⁰ Niŋgeb huwarde kurkuŋ yena. Mel gobe ne beleŋ po yinmeke ge niŋ wayhaŋ geb, wake kuniŋ ginke goya yeŋya kuŋ kuŋ niŋ kama ma hawayiŋ,” inyiŋ. ²¹ Irkeb Pita go

kurkuŋ mel goyen yeneŋbe, “Al goke naŋkenenŋ wayhaŋ al gobe ne gago. Niŋgeb dahade nurde ne niŋ naŋkenenŋ haŋ?” yineŋ gusuŋaŋ yiryinj. ²² Irkeb mel goreb, “Neŋbe Konilius Roma niŋ 100 fulenja marte doyan al beleŋ hulyaŋ dirke wayhet. Yeŋbe Al Kurun palap irde dolonj irdeb diliŋde huwak iginj po hiyen. Irkeb Yuda mar wor tumlaŋ palap irde hanjen. Kibe Al Kurunyen miyon beleŋ forok yeŋbe Konilius goyen, ‘Al kura hulyaŋ yirke Saimonyen yare Yopa kuŋbe Pita tupi teŋ wanayinj. Irkeb yeŋ beleŋ gab mere girke nurayinj,’ inuŋ geb, gago yeŋ beleŋ hulyaŋ dirke ge gupi teŋ kuninj yeŋ wayhet,” inaminj. ²³ Irkeb Pita beleŋ yinke yare hurkamij. Irdeb go wawuŋ gobe gor feramiŋ.

Pita beleŋ Konilius hitte kuŋ Yesu niŋ tagalyinj

Be, fay urkeb Pita go huwardeb mel goya Sisaria taunde kwamij. Irkeb Yesu niŋ dufayminj tareŋ irtinj mar kura Yopa taunde hinhan goyen wor yeŋya kwamij. ²⁴ Be, sopte fay urkeb kuŋ Sisaria taunde forok yamiŋ. Koniliusbe Yopa kwaŋ mar goyen haŋka waŋ forok yiniŋ tahaŋ yeŋ nurdeb yende miŋde niŋ alya bereya diŋuŋ yende yende goyen hoy yirke waŋ gabu irdeb mel go po doyan yirde hinhan.

²⁵ Be, Pita go kuŋ yare forok yeŋ ya bana hurkeŋ tikeb Konilius beleŋ Pita palap irde yamere Pita kahaŋ miŋde dokolhoŋ yuguluŋ teŋ kuku tiyyinj. ²⁶ Irkeb Pita beleŋ, “Huwara! Nebe al gigeŋ yara po niŋ, gwaha ma nirayinj,” inenjbe haniŋde tanarde isaŋ hiriŋ. ²⁷ Irdeb Pita go Koniliusya mere teŋya teŋya ya bana hurkuŋbe al

buda kuruŋ go yinyinj. ²⁸ Irdeb gaha yinyinj: “Neŋ Yuda mar beleŋ deŋ al hoyanje niŋya awalik heŋ gabu heŋ heŋ gobe nende matarebe bisam irtin geb, go po gama irde hityen. Gob deŋbe keŋkela nurde haŋ. Gega Yuda mar moŋ gobe wukkenj moŋ buluŋ niŋgeb, Al Kurunyɑ awalik hetek epte moŋ yeŋ himyen goyen bada hawayinj yeŋbe Al Kuruŋ beleŋ yuwarwarte nikala niruŋ. ²⁹ Goke teŋbe ne niŋ keya hekeb mere ma timiŋ. Mali po huwardeb wamiŋ. Goyenbe Konilius, gebe dahade nurdeb ne niŋ keya hawaŋ?” inyinj.

³⁰ Irkeb Konilius beleŋ huwardeb gaha inyinj: “Gote yereŋ 3 kilok wawuŋbaŋa gaha naŋa gayen yaner heŋ Al Kuruŋ mere irde hinhem. Gwaha teŋ himekeya al kura uliŋhorminj faykek wor po melak heŋ hin hin gore delne mat forok yeŋ huwardebe, ³¹ ‘Konilius, Al Kurunjbe mere irde hayen goyen nurde hiyen, irde alya bereya buniŋen faraŋ yurde hayen goyen wor biŋ sir ma yeŋ hiyen. ³² Niŋgeb al kura yad yerkeb Saimon Pita ineŋ haŋyen goke Yopa taunde kunayinj. Yeŋbe al kura Saimon ineŋ haŋyen gote yare hi. Al gobe dapŋa sikkeŋ po det yirde hiyen. Yaminjbe makaŋ siŋa beleŋ mat hi,’ ninuŋ. ³³ Be, gwaha ninkeb goya goyen po al yad yermek ge niŋ keya kwaŋ geb, gago wayha. Neŋbe Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ mere yirayinj ginuŋ goyen tumŋan momoŋ dirke nurninj yeŋbe Al Kuruŋ diliŋ mat gago waŋ gabu irde doyaŋ girhet. Niŋgeb iginj teŋ wayha geb, mere goyen momoŋ dira,” inyinj.

³⁴ Be, mere go nurdeb Pita beleŋ gaha inyinj: “Haŋkab bebak tihim. Fudinde wor po, Al Ku-

ruŋbe Yuda mar po ma igit yeneŋ hiyen. ³⁵ Al miŋ kurar niŋ kurar niŋ merem hoyŋ hoyŋ Al Kurun palap irde diliŋde mata huwak po teŋ haŋ mar go gab igit yeneŋ hiyen. ³⁶ Deŋbe Al Kurun beleŋ Israel mar niŋ bikkeŋ mere kiriyŋ gobe keŋkela nurde haŋ. Mere gobe Al Kurun beleŋ megen niŋ marya awalik heŋ heŋ ge teŋ Yesu Kristu teŋ kerke katyiŋ goke yitiŋ. Yesu Kristube megen niŋ mar tumŋaŋ gote Doyaŋ Al Kurun. ³⁷ Deŋbe mata kuruŋ Yudia naŋa bana gon forok yeŋ hinhin gobe nurde haŋ. Haŋkapyɑ Yon Baptais beleŋ Galili naŋare, ‘Mata buluŋtiŋ yubul teŋ baptais tenaŋ,’ yeŋ alya bereya saba yirde hinhin goyen kamere mata kuruŋ goyen forok yiriŋ. ³⁸ Mata kuruŋ gobe gahade: Al Kurun beleŋ Holi Spirit teŋ kerke Nasaret niŋ al Yesu go hitte katyiŋ, irde tareŋmiŋ wor unyiŋ. Irdeb Al Kurun beyeŋa hinaryum geb, Yesu gobe Yuda marte naŋa bana gon tiyuŋ kurar mat kurar kuŋbe alya bereya faraŋ yurde al Satan beleŋ buluŋ yirke garbam hinhin goyen tumŋaŋ guram yirde sope yirde hinhin. ³⁹ Yesu beleŋ mata kuruŋ Yuda marte naŋa bana gon teŋ hinhin goya Yerusalem taunde gor teŋ hinhin gobe dilniniŋde wor po keneŋ hinhet. Gega gor niŋ mar beleŋ teŋ kuruse hende mayke kamun. ⁴⁰ Goyenpoga kamunđe gor mat yerenkek hekeb Al Kurun beleŋ isan heŋbe kawan irke kenaŋ. ⁴¹ Gega al tumŋaŋ ma kenaŋ. Neŋ bikkeŋ Al Kurun beleŋ basiŋa dirtiŋ mar po gab Yesu kamunđe mat huwarkeb kintiŋ. Irdeb yeŋa dula teŋ hinhet. ⁴² Yesube al kamtiŋa diliŋ gergen haŋa matamiŋ yenen

buluŋya igiŋya pota yirde muruŋgem yunyen
yen Al Kuruŋ beleŋ basiŋa iryin albe gogo yen
tagalde tukunayin dinuŋ. ⁴³ Yesu goke teŋ bikken
Al Kuruŋyen mere basaŋ mar beleŋ, ‘Al kura
kame wayyen goke dufay sanjŋ irkeb Al Kuruŋ
beleŋ al goke teŋ mata buluŋmiŋ halde unyen,’
yen tagalde hinhan,” yen Pita beleŋ Koniliusya
yamiŋde gabu iramiŋ mar goyen yinyin.

Holi Spirit Yuda mar moŋ hitte katyiŋ

⁴⁴ Be, Pita beleŋ saba gwahade teŋ hin hin
goya goyab Holi Spirit beleŋ saba go palŋa irde
hin han mar hitte katyiŋ. ⁴⁵⁻⁴⁶ Irkeb mere kurayen
kurayen teŋ Al Kuruŋ turuŋ irde tiyamiŋ. Irkeb
Yuda mar Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ kura
Pitaya wayamiŋ gore go yeneŋ hurkuŋkat teŋbe,
‘Al Kuruŋ beleŋbe Yuda mar moŋ al miŋ hoyan
nende matare ma kutiŋ gega, yen wor Holi Spirit
yuna be!’ yamiŋ. Irkeb Pita beleŋ, ⁴⁷ “Mel
gabe neŋ Holi Spirit titiŋ gwahade goyen po yen
wor Holi Spirit tahaŋ niŋgeb, al ganuŋ beleŋ fe
baptais teŋ teŋ niŋ bisam yiryen?” yiriŋ. ⁴⁸ Irdeb,
“Deŋbe, ‘Yesu Kristuyen al hihit,’ yen Yesu Kristu
deŋemde baptais tenayin,” yineŋ baptais yiryin.
Go kamereb baptais tamiŋ mar gore Pita goyen,
“Neŋya muŋ kura heŋ ga kwayin,” ineŋ basiŋa
iramiŋ.

11

Pita Yerusalem mulgaŋ hiriŋ

¹ Be, al miŋ hoyan Yuda mar moŋ wor Al
Kuruŋyen mere nurde gama iraŋ mere momoŋ
goyen aposel budaya Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ

irtiŋ mar Yudia naŋa bana go niŋ beleŋ nuramiŋ.
² Niŋgeb Pita mulgaŋ heŋ Yerusalem hurkukeb
 Yuda mar Yesu niŋ dufaymiŋ sanjiŋ irtiŋ mar
 gore igiŋ ma nurde huwardeb Pita goyen,³ “Ge
 gayenbe daha tihim yeŋ al miŋ hoyan nende guba
 mata ma gama irde hanjen marte yare kuŋ dula
 tiyan?” yeŋ biŋ ar hende mere iramiŋ.

⁴ Irkeb Pita beleŋ mata forok yiriŋ goyen
 keŋkelə po momoŋ yire yeŋ miŋ urdeb gaha
 yinyiŋ: ⁵ “Nebe Yopa taunde heŋ Al Kuruŋ
 mere irde hinhem. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ mata
 kura nikala nireŋ tikeb ulne kanduk wor po
 hiyuŋ. Irkeb yuwarwarte det kura amil yara
 goyen muruŋ sipte kurhan kurhan goyen al beleŋ
 utiriŋ teŋ tanartiŋeŋ irde naŋkiŋde mat paŋgir
 irke ne hitte katke kinmiŋ. ⁶ Keŋkelə keneŋbe
 bana goŋbe dapŋa kahan yaŋ megen kuŋ hitiŋya,
 buda, kunereyabe nu kurayen kurayen kuruŋ
 goyen bana goŋ hike yinmiŋ. ⁷ Irkeb al melak
 kura nurmiŋ goreb, ‘Pita, huwarde dapŋa go gasa
 yirde nawa,’ ninuŋ. ⁸ Irkeb ne beleŋ wol henbe,
 ‘Moŋ, Doyaŋ Al Kuruŋ, badne wor po. Dapŋa
 gabe delger wukkeŋ moŋ, buluŋ yeŋ hanjen gobe
 muŋ kura ma nitŋ. Hubu wor po,’ inmiŋ. ⁹ Be, al
 melak gore sopte po naŋkiŋde mat, ‘Det Al Kuruŋ
 beleŋ yirde diliŋde wukkeŋ yitiŋ gobe ge beleŋ
 wukkeŋ moŋ yeŋ bada ma hawayin,’ ninuŋ.
¹⁰ Mere gobe wawuŋ karwo gayen ne hitte forok
 yeke nurmiŋ. Be, mere go hubu hekeb goyare po
 det amil yara dapŋa kurayen kurayen bana goŋ
 miŋyaŋ goyen tumulgaŋ tike naŋkiŋde hurkuŋ.
¹¹ Irkeb goya goyenbe al karwo Sisaria mat ne

nin̄ keya kwaŋ mar goyen ya hinhem siŋare gor huwaraŋ. ¹² Irkeb Holi Spirit beleŋbe, ‘Mel goya kuŋ kuŋ niŋ kama heŋ bada ma hawayin̄,’ ninuŋ. Irkeb mel karwo goya Sisaria taunde kutiŋ. Irde kadne 6 Yopa taunde nin̄ gayen wor gama nirke tumŋaŋ Koniliusyen yare kutiŋ. ¹³ Kuŋ forok yeteket Konilius beleŋ neneŋbe Al Kurunyen miyoŋ beleŋ yamiŋde forok yeŋ mere iruŋ goyen momoŋ niruŋ. Meremiŋbe gahade: ‘Al kura Saimon, Pita ineq hanjen al gobe Yopa taunde hi niŋgeb, al kura yinke yeŋ ge keya kunan̄. ¹⁴ Yeŋ beleŋ gab Al Kurunyen mere tawan̄ momoŋ girkeb geya diriŋmiŋgeyabe tumŋaŋ mere go nurdeb gama irke Al Kuruŋ beleŋ dumulgaŋ tiyyen̄,’ inuŋ. ¹⁵ Be, haŋkap ga mere miŋ urde hinhem goya goyabe Holi Spirit haŋkapyä neŋ hitte katuŋ go gwahade goyen yeŋ hitte wor katuŋ. ¹⁶ Irke go keneŋbe Doyan̄ Al Kuruŋ Yesu beleŋ Al Kuruŋ hitte mulgaŋ hewe yeŋya, ‘Yonbe fe baptais yirde hinhan gega, deŋbe Al Kuruŋ beleŋ Holi Spiritde baptais diryeŋ,’ dinuŋ goyen goya gab bene bak yiyuŋ. ¹⁷ Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ Holi Spirit neŋ dunuŋ gwahade goyen po al miŋ hoyan̄ Yuda mar moŋ goyen Yesu Kristu niŋ dufaymiŋ tareŋ irkeb yeŋ wor yunuŋ. Niŋgeb daha tihim yeŋ ne al nebaŋeŋ muŋ gare Al Kurunyen meteŋ waleŋ? Neb badne wor po!” yinyin̄. ¹⁸ Be, Yuda mar Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan go Pita mere tiyyin̄ go fudinde yeŋ nurdeb Al Kuruŋ turuŋ irde, “Fudinde go. Al miŋ hoyan̄ neŋ Yuda mar moŋ wor Al Kuruŋ beleŋ biŋ bak yirke Al Kurunya awalikde hitek yeŋbe mata buluŋmiŋ

yubul teñ yen ge biñ mulgañ heñ hañ,” yamiñ.

Antiok niñ Yesuyen alya bereya

19 Be, Yudia nañare niñ doyañ mar beleñ Stiwen mayke kamyiñ go kamereb Stiwen diñuñ Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irtiñ mar wor gasa yirde buluñ buluñ yirde hikeb go mar gobe burgagaw keramiñ. Irdeb kurabe Fonisia nañare kwamiñ. Kurabe Saiprus motmotde kwamiñ. Munañ kurabe Antiok taunde kwamiñ. Mel go burgagaw kerde kwamiñ mar goyenbe kuñ mere igin Yesu niñ yitiñ goyen Yuda mar po momoñ yirde kuñ hinhan. **20** Gega Saiprus motmotde niñ marya Sairini taunde niñ mar Yerusalem mat bur yen kwamiñ gore Antiok taunde kuñbe Grik mar gor hinhan goyen wor mere igin Doyañ Al Kuruñ Yesu niñ yitiñ goyen momoñ yirde hinhan. **21** Doyañ Al Kuruñyen tarenþe mel goya hinhin geb, mere go nurdeb alya bereya budam mata bulunmiñ yubul teñ Yesu niñ dufaymiñ tareñ iramiñ.

22 Be, Yerusalem niñ sios gore mere momoñ go nurdeb Banabas teñ kerke Antiok kuriñ. **23** Kuñ Antiok gor forok yeñbe Al Kuruñ beleñ buniñen yirde igin igin yirde Holi Spirit yunyiñ go yeneñbe aman niñ pultik yiriñ. Irdeb sañiñ heñ heñ ge farañ yure yeñbe, “Bitinđde mat Doyañ Al Kuruñ Yesu gama irde hinayiñ. Irde yen niñ po nurde hinayiñ,” yineñ saba yirde hinhin. **24** Banabasbe al igin wor po, irde Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hekkenj nurde uneñ hinhin. Holi Spirit beleñ hard uneñ ketal urtiñ hinhin. Niñgeb Banabas beleñ saba yirkeb al budam Yesu niñ dufaymiñ tareñ iramiñ.

²⁵ Be, gor matbe Banabas go Sol niŋ naŋkene yen Tarsus taunde kuriŋ. ²⁶ Kuŋ naŋkenenj keneŋbe tupi teŋ Antiok wayaryum. Be, go dama goyen Banabasya Solyabe Yesu Kristuyen alya bereya Antiok hinhan goya henjbe alya bereya budam saba yirde hinaryum. Be, Antiok gorbe Yesu niŋ dufaymiŋ sanŋiŋ iramiŋ mar goyen al sinjare niŋ mar beleŋ “Kristen” yinamiŋ. Denje gob bikkenjbe hubu.

²⁷ Be, irem go Antiok hinaryum goya goyenbe Al Kurunyen mere basaŋ mar kura Yerusalem mat Antiok katamiŋ. ²⁸ Al kura deňembe Agabus. Yen beleŋbe Holi Spirityen tarende huwardeb, “Kamebe biŋge kamde kamde nalu kuruŋ kura Roma gabman beleŋ naŋa doyan ira bana gayen forok yiyyen,” yiriŋ. Be, Klodius beleŋ Roma gabmanyen doyan al hikeya mere tiyyiŋ gwahade po forok yiriŋ. ²⁹ Irkeb Yerusalem niŋ mar faraŋ yurniŋ yeŋbe Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ mar Antiok hinhan gore hora yirtiŋ ala tiyamin. Al tumŋaŋ gor hinhan gobe gwahade hite yeŋbe goyen po gama irde hora yeramiŋ. Horam yan marbe tolok yeramiŋ, munaŋ al hubu nurdeb bande yeramiŋ. ³⁰ Hora gabu iramiŋ gobe teŋ Banabasya Solya haninjde keramiŋ. Irkeb Yerusalem kuŋbe tukun sios gote doyaŋ mar yunaryum.

12

Herot beleŋ Yesuyen alya bereya sios buluŋ buluŋ yiryiŋ

¹ Be, goya goyenbe Yuda marte doyañ al kuruñ kura deñem Herot beleñ Yesuyen alya bereya sios buluñ yire yenþe fulenja marminj yad yerke kuñ kuramiñ yawaramiñ. ² Yawarkeb Herot beleñ fulenja marminj yinkeb Yon itij Yemsbe fulenjare niñ bidila po mayke kamyiñ. ³ Be, Herot beleñ mata tiyyiñ goke Yuda mar beleñ aman heke yeneþe Pita wor Yems irmiñ gwa-hade ire yenþe fulenja marminj yinke teñ fere tiyamiñ. Goyenbe Yuda marte dula nalu kuruñ kura beret yis miñmoj nen hanjen goyen-terbe Pita fere tiyamiñ. ⁴ Irdeb koyare kerdeb, moþgo busaharyen yenþe Herot beleñ fulenja marminj 16 hulyañ yirdeb, “Al sipte beleñ wa doyañ irnayiñ. Irdeb naluminj hubu hekeb al sipte kura beleñ wor kuñ gasuñmiñ teñ Pita go doyañ irnayiñ. Gwahade po teñ hinayiñ,” yinyiñ. Herotbe Pasoba* dula nalu goyen hubu heke gab Pita go siňare takteñ kawan alya bereya diliñde maymeke kamyen yeq nuryiñ. ⁵ Goke teñbe Herot beleñ fulenja marminj yinke Pita goyen koyare po kerde doyañ irde hinhan. Gega siosbe Al Kuruñ beleñ farañ uryen yeq gusuñjan irtiñde hinhan.

⁶ Be, gisebe mayteke kamyen yeq nuramiñ

* **12:4:** Bikkeñ Israel mar Isip naþa tubul teñ Kenan kunij tiyamiñabe Al Kuruñ beleñ sipsip al dirin dirjen gasa yirde darim yade yame kantayañ sam yirnayiñ yinyiñ. Munañ al kura gwaha ma tiyamiñ marbe Al Kuruñyen miyoñ beleñ waþbe mel gote urmiñ mataliñja dapñamij mataliñja goyen tumñañ gasa yirke kamamiñ. Gega meremiñ gama iramiñ marbe miyoñmiñ beleñ yubul tiyamiñ goke dufay heñ heñ ge dula mata teñ hinhan.

goyen wawuŋbe Pitabe fulenja mar irawa kahalte firtinjde hinhin. Irde fulenja mar irawa hoyanbe yamere huwarde doyaŋ heŋ hinaryum. Pita gobe hinhin gwahade po sen beleŋ haniŋ yase beleŋ feŋ teŋ tukun fulenja al kurate haniŋde feŋ titinj hinhin. Be, haniŋ tapa wor gwahade po irtinj hinhin. ⁷ Irkeb al kura mata gwahade forok yeweŋ tiya yeŋ ma nurde hikeya Al Kurunyen miyon beleŋ al yad fere yird yird ya bana gonj forok yiriŋ. Irkeb ya bana gonjbe fay urde wuk yeŋ tukuriŋ. Irkeb Al Kurunyen miyon goreb Pita gegelhek beleŋ tur irde isaŋ henbe, “Araŋ huwara!” inyiŋ. Gwaha inkeb goya goyen po sen haninjde fere titinj hinhin goyen suk yeŋ kataryum. ⁸ Irkeb Al Kurunyen miyon beleŋbe, “Kahanbaşaŋgeya uliŋhorge biŋde niŋya yad hor yira,” inyiŋ. Irkeb Pita go gwaha tiyyiŋ. Irkeb sopte po, “Uliŋhorge kuruŋ siŋare niŋ go wor ulger kerde gama nira,” inyiŋ. ⁹ Be, Pita go Al Kurunyen miyon goyen po gama irde siŋare kurkuriŋ. Goyenpoga Al Kurunyen miyon beleŋ mata teŋ hinhin gobe fudinde farŋenjde yeŋ ma nurde hinhin. Yeŋbe yuwarwarte teŋ hime yeŋ nurde hinhin. ¹⁰ Be, Al Kurunyen miyonja Pitaya go fulenja mar meheŋde niŋ goyen fole yirde kuŋ kura goyen wor fole yirde kuŋ funaŋbe taun bana hurkuŋ hurkuŋ yame kuruŋ ain beleŋ po irtinjde gor huwararyum. Irkeb yame go momŋoŋde hol yeke kwaryum. Be, muŋ kura kutŋen teŋbe goyare po Al Kurunyen miyon gobe uŋkel kuriŋ.

¹¹ Irke gab Pita gobe biŋ bak yeke, “Gabe farŋenjde be! Yuwarwarte moŋ. Yuda marbe

ne niŋ Herot beleŋ mayde gwaha kura ira yeŋ kentek yeŋ nurde haŋ gega, fudinde wor po Al Kuruŋ beleŋ miyonŋmij hulyaŋ irke wanŋ nad siŋa nira,” yirinj.

¹² Irde biŋ bak wor po yeke Yon al beleŋ Mak inenŋ hinhan gote milinŋ Mariayen yare kuriŋ. Yare gorbe al budam gabu irde Pita goyen faraŋ uri yeŋ Al Kuruŋ gusuŋaŋ irde hinhan. ¹³ Be, Pita go kuŋbe yame mayyiŋ. Irkeb meteŋ bere kura deŋem Roda beleŋ yame hol ire yeŋ kuriŋ. ¹⁴ Gega Pita beleŋ yame mayde mere tiyyiŋ goyen nurde amanŋ wor po heŋbe yame hol irde miŋmoŋ, kup yeŋ mulgaŋ heŋbe al gabu irde Al Kuruŋ mere irde hinhan mar goyen, “Melya, Pita wanŋ yamere hi!” yinyiŋ. ¹⁵ Irkeb mel goreb, “Kukuwa haha?” inamiŋ. Gega, “Moŋ, fudinde wor po Pita be,” yeŋ parsay po hiriŋ. Irkeb, “Moŋ, yende miyonŋ wet?” inamiŋ.

¹⁶ Gega Pita go yame mayde ma nurniŋeŋ po tiyyiŋ. Irkeb yame hol irdeb Pita keneŋbe tulſut yamiŋ. ¹⁷ Irkeb haninŋ po tuŋaŋ teŋ, “Mere ma,” yineŋbe Al Kuruŋ beleŋ teŋ siŋa iryiŋ goyen momoŋ yiryiŋ. Irdeb, “Yemsya dininiŋ Yesu gama irde hitiŋ mar hoyanŋ wor ne hitte mata forok yihi gake bebak yirnaiŋ,” yineŋbe tiyuŋ hoyanje kuriŋ. Be, Yems gobe Yesu kuliŋ irde Yerusalem niŋ sios gote doyaŋ al hinhan.

¹⁸ Be, fulenŋa mar Pita doyaŋ irde hinhan mar gobe wampot huwardeb bana goŋ yeŋ ge naŋkeneŋ tukamiŋ. Gega bepyaŋ miŋmoŋ, hubu wor po. Niŋgeb gwaha kura tiya yeŋ ma nurde ŋakŋak teŋ kandukŋeŋ nuramiŋ. ¹⁹ Be,

Herot beleñ mere momoŋ go nurdeb fulenja marmiŋ yinke Pita keramiŋ ya bana kurun goyen naŋkeneŋ tukamiŋ. Gega go ma po kenkeb Herot beleñ Pita doyaŋ iramiŋ mar goyen, “Wawuŋbe daha tahanŋ?” yineŋ gusuŋŋaŋ yirdeb biŋ ar yeke Pita doyaŋ iramiŋ mar goyen gasa yirke kamamiŋ.

Herot kamyiŋ

Be, go kamereb Herot go Yudia naŋare matbe Sisaria taunde kurkuŋ gor muŋ kura hinhin. ²⁰ Be, goyenterbe Tairyा Saidonya taunde niŋ mar beleñ Herot daha wet kura iramiŋ. Irkeb Herot gobe biŋ ar yeke iginj ma nurde yuneŋ hinhin. Be, taunde gor niŋ marbe Herot beleñ doyaŋ irde hinhin naŋare mat biŋge yade hinhan geb, Herot biŋ ar yen hinhin goke kandukŋeŋ nuramiŋ. Niŋgeb Herotya awalik heŋ heŋ beleñ niŋ naŋkeneŋbe taunde gor niŋ mar kura beleñ Herotyen meten doyaŋ al kura Blastus hitte kwamiŋ. Kuŋbe mel goya Herotya kanduk miŋyaŋ hinhan goyen sope irde awalik hiniŋ yen Blastus inke iginj nuryiŋ. Irdeb yen beleñ kuŋ Herot inke yen wor iginj nuryiŋ.

²¹ Be, Herot beleñ Tairyा Saidonya taunde niŋ mar mere yire yen nalu kiryiŋde goyenter hekeb doyaŋ mar karkuwajde umŋa teŋbe gote keperd keperd gasuŋde keperde alya bereya mere yiryiŋ. ²² Irkeb taunde gor niŋ mar beleñ turuŋ irde hekhok teŋ epte ma teŋbe, “Gab al beleñ ma mere tiya! Al Kuruŋ beleñ mere tiya!” yen kiŋkabon tiyamiŋ. ²³ Be, Herot gob alya bereya beleñ gwaha inke aman heŋbe Al Kuruŋ ma kasor iryiŋ.

Irkeb goke teŋbe goya goyen po Al Kurunyen miyon beleŋ waŋ mayke katyiŋ. Irkeb goyare po kundu beleŋ diliŋ gergen hikeya nen naforok irke kamyinj.

²⁴ Be, Herot beleŋ sios buluŋ irde hinhin gega, Al Kurunyen merebe kuruŋ heŋ tukuriŋ.

²⁵ Be, Banabasya Solya Yerusalem kwaryum goyen meteŋmiŋ pasi irdeb Antiok mulgaŋ haryum. Mulgaŋ heŋ henjaabe Yon, Mak inen hanjen goya tumjanj Antiok kwamiŋ.

13

Holi Spirit beleŋ Banabasya Solya basiŋa yiryinj

¹ Be, Antiok taunde gor niŋ Yesuyen alya bereya sios bana gonbe Al Kurunyen mere basan maryabe saba mar kura hinhan. Go mar gote deŋembe Banabas, Saimon al beleŋ Niger inen hinhan, irde Sairini taunde niŋ al Lusiusya, Manainyabe Solya. Manain gobe Galili naŋa gote doyaŋ al kuruŋ Herotya tumjanđe paka yirke karkuwāŋ haryum. ² Be, kurarebe go mar goyen binje kutŋa irde Doyaŋ Al Kuruŋ dolonj irde hike Holi Spirit beleŋbe, “Banabasya Solyabe meteŋne teŋ hiriryen yeŋ basiŋa yirmirinj. Niŋeb yapat yirkeb yeŋbe hoyanj muŋ po meteŋ tiyiryenj,” yinyinj.

³ Irkeb mel go kutŋare heŋ Al Kuruŋ mere irde hinhan goyen kamereb irem go hende haninj yerde Al Kuruŋ gusuŋan irdeb yubul tike Antiok taun go tubul teŋ kwaryum.

Banabasya Polyabe Saiprus motmotde kwaryum

⁴ Be, irem go Holi Spirit belen bul yirke Selusia taunde kirkaryum. Irdeb gor mat hakwa teñbe Saiprus motmotde kwaryum. ⁵ Kuñ Saiprus motmotde forok yenþe Salamis taunde kwaryum. Gorbe Yuda marte gabu yayañ kuñbe Al Kurunyen mere tagalde hinaryum. Irkeb Yon, Mak inen hanýen gobe irem go faraþ yurde hinhin.

⁶ Go kamereb Salamis taunde matbe Saiprus motmot muruñ kurhan Pafos taunde kuñ forok yaryum. Gorbe Yuda mar al kura kalga mataya soya mataya teñ hitiñ al goyenbe Al Kurunyen mere basañ heñ tagalde hime yeñ al usi yirde hinhin. Deñembe Ba-Yesu. ⁷ Al gobe gor niñ gabman doyañ al Sergius Paulus goyen meteñ faraþ urde hinhin. Sergius Paulus gobe dufaymin wuk yitñ niñgeb, Al Kurunyen mere nure yeñbe Banabasya Solya niñ keya hiriñ. ⁸ Gega Ba-Yesu, Grik mere mat Elimas inen hanýen gore irem goke igin ma nurde asogo yirdeb Sergius Paulus goyen daha Yesu niñ dufaymin sañiñ iryenkek yeñbe petpet irde hinhin. ⁹ Irkeb Holi Spirit belen Sol, Pol inen hanýen goyen hard unke Elimas kimiñ mat, ¹⁰ “Gebe mata igin kuruñ gayen asogo irde al mata igin gama irniñ tike usi yirde pet pet yirde ha. Irde Doyañ Al Kurunyen mata fudinde goyen buluñ irde ha goyen tubul ma teñ ha. Niñgeb gebe Satanyen mata po teñ ha. ¹¹ Goke teñbe hanþka gabe Al Kuruñ beleñ mata bulunge gote damum gunen tiya. Niñgeb delge titmiñ hiyyen. Irkeb sobamde yara po det kura epte ma yenayin,” inyin. Irkeb goya goyen po gagap yara kidomak kura gore wanj diliñ pet tiyyiñ. Irkeb diliñ titmiñ

hekeb ganuŋ beleŋ hanner nadə beleŋ nikala niryen yen sapsap tiyyinj. ¹² Irkeb Sergius Paulus gobe mata forok yiriŋ goyen kinyinj. Irde Doyan Al Kurun niŋ saba tagalde hinaryum go nurdeb dinoŋ kok yiriŋ. Irdeb Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iryinj.

*Banabasya Polya Pisidia naŋare niŋ taun kura
Antiok kwaryum*

¹³ Be, Polya diŋuŋ waranya go Pafos taunde mat hakwa teŋbe Saiprus motmot go tubul teŋ Pamfilia naŋa bana niŋ taun Perga kwamiŋ. Gega Yon, Mak ineŋ hanjen gobe gor mat irem go yubul teŋ Yerusalem mulgaŋ heŋ kuriŋ. ¹⁴ Be, Polya Banabasya gobe Perga taunde matbe taun kura Pisidia naŋa bana goŋ niŋ taun Antiok inen hanjende gor kwaryum. Irdeb Yuda marte usan nalu Sabat goyenter gabu yamiŋde gor hurkuŋ keperaryum. ¹⁵ Be, Yuda marte tikulaya Al Kurunyen mere basaŋ mar beleŋ asaŋde katinj goyen kura kapyan heŋbe gabu iramij gote doyan mar beleŋ irem goyen yenenbe, “Irem, derbe alya bereya gar niŋ tareŋ hinayıŋ yen faraŋ yurtek saba kura hi kenem iğin saba yiriryeŋ?” yenbe al kura hulyaŋ irke kuŋ momoŋ yiryinj.

¹⁶ Irkeb Pol beleŋ huwarde merene nurnaŋ yenbe haniŋ po tuŋaŋ tiyyinj. Irdeb gaha yinyinj: “Deŋ Yuda marya Yuda mar moŋ gega, Al Kurun dolonj irde haŋ mar, ga nurnaŋ ko. ¹⁷ Yuda marte Al Kurun beleŋbe asininj yago goyen basıňa yirdeb yende alya bereya yiryinj. Irdeb bikkeŋ naŋam tubul teŋ kuŋ Isip marte naŋare hikeb yiŋgeŋ faraŋ yurde saňiŋ yirkeb almelmanj

kuruŋ forok yiriŋ. Kamebe naŋamde yumulgaŋ tiye yeŋbe Al Kuruŋ beleŋ yinŋende tareŋde po yirkeb Isip tubul tiyamiŋ. ¹⁸ Beleŋ kuŋ heŋya al ma hitek naŋa bana dama 40 gayen mata buluŋ buluŋ kuruŋ teŋ hiket Al Kuruŋbe biŋ misiŋ buluŋ wor po kateŋ hin hin gega, mel go yubul ma teŋ hin hin. ¹⁹ Irdeb Israel mar go Kenan naŋa bana hurku keb Al Kuruŋ beleŋ megeŋ goyenter hin han mar almeliŋ 7 gayen gasa yirde buluŋ buluŋ yiryiŋ. Irdeb megeŋmiŋbe hugiŋeŋ ge yende alya bereya niŋ tubul teŋ yunyiŋ. ²⁰ Be, hakwaninin yago Isip kwamiŋde mat kuŋ kuŋ mulgaŋ heŋ Kenan megeŋde sopte wayamiŋ gobe dama 450 bana gayen mata kuruŋ goyen forok yamiŋ.

“Be, Yuda mar go kuŋ megeŋ yade keperke yeneŋbe Al Kuruŋ beleŋ alya bereya doyaŋ yirde hinayiŋ yen doyaŋ mar yade forok yiryiŋ. Kuŋ kuŋbe Al Kuruŋyen mere basaŋ al Samuel forok yen doyaŋ yirde hin hin. ²¹ Irkeb goyabe Israel mar beleŋ doyaŋ al kuruŋ hoyan niŋ gusuŋaŋ iramiŋ. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ Benyaminyen miŋde niŋ al kura deŋem Kis gote urmiŋ Sol yunke yen beleŋ Israel marte doyaŋ al kuruŋ heŋ dama 40 gayen doyaŋ yirde hin hin. ²² Be, Al Kuruŋ beleŋ Sol go buluŋ tike takira teŋbe Dewit teŋ gasuŋ wol kir yiŋ. Yeŋ gebe Al Kuruŋ beleŋ gaha yiriŋ: ‘Yesi urmiŋ Dewitbe bubulkunye wor po. Amanjeŋ nurde uneŋ hime. Dufayne kuruŋ kerde hime gayen yen beleŋ gab gama irde pasi iryen,’ yiriŋ. ²³ Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ biŋa teŋ mere tiyyiŋ goyen po gama irdeb gogo Dewityen

miñde mat alya bereya Al Kuruñ hitte Yumulgañ teñ teñ Al Yesu Israel mar hitte teñ kerke wayyinj. ²⁴ Yesu go forok yen meteñmiñ ma miñ uryinyabe Yon Baptais beleñ wa meheñ heñ alya bereya mata buluñmiñ yubul teñ Al Kuruñ niñ biñ mulgañ heñ baptais tenayinj yen Israel mar tumñañ saba yirde hinhin. ²⁵ Yon go meteñmiñ kunj pasi irtek binde heñ hikeb gaha yiriñ: ‘Nebe ganuñ yen nurde nuneñ hanj? Dumulgañ teñ teñ Al wake kentek yen doyañ irde hanjen al gobe ne gago moñ. Yenbe ne kamere wayyen. Ne al gahade muñ gare epte ma kahan basanjinde niñ kañ yugu tiyenj,’ yiriñ.

²⁶ “Niñgeb, kadne yago, Abrahamyen miñde niñ marya deñ miñtiñ hoyaq Al Kuruñ kafura irde yende mere po nurde hanj mar, ga nurnanj ko. Dumulgañ teñ teñ mere gobe neñ tumñañ gake teñ kerke wayyinj. ²⁷ Gega Yerusalem marya doyañ marminya beleñ Yesu goyen keneñ bebak ma tiyamiñ. Mel gobe Sabatmiñ Sabatmiñbe Al Kurunyen mere basañ mar beleñ mere asanđe katiñ goyen kapyaq heñ hinhan gega, mere gote miñ bebak ma teñ hinhan. Irdeb Yesube buluñ usi teñ mayteke kami yen mere mayamiñ. Mata tiyamiñ gobe Al Kurunyen mere basañ mar beleñ kame mata gwahade forok yiyyen yitiñ goyen po forok yiriñ gogo. ²⁸ Yesube titmiñej wor po, miñ miñmoñ mayniñ yen Pailat gusuñaq iramiñ. ²⁹ Be, he hende mayke kamkeb faraq teñbe tukunj mete tiyamiñ. Be, mata tiyamiñ kuruñ gobe Yesu niñ teñ Al Kurunyen mere asanđe katiñ goyen gwahade po forok yiriñ. ³⁰ Goyenpoga bida ma

hirinj. Al Kurunj beleñ isanj heke huwaryinj. ³¹ Go kamereb yeŋya Galili naŋa bana mat Yerusalem kuj mulgaŋ heŋ hinhan mar goyen hitte wawunj budamde forok yeke kenamiŋ. Niŋgeb gayenterbe mel goreb Yesu niŋ Yuda mar saba yirde haŋ. ³² Niŋgeb deyya beleñ mere iginj Yesu niŋ yitinj goyen momoŋ dirde har gago. Be, bikkenj Al Kurunj beleñ asininiŋ yagot diliŋde biŋa tiyyinj. ³³ Irdeb gote igineŋbe neŋ dirŋen wenj hitte forok ire yenj Yesu kamtiŋde mat isanj hirinj. Yesu goke Al Kurunj beleñ mere tiyyinjbe Tikiŋ Asanđde gahade katinj hi:

‘Nebe nanake. Niŋgeb urne ge niŋ amanjen nurd gunę hime,’ yitinj. *Tikiŋ 2:7*

³⁴ Be, Al Kurunj beleñ Yesube bida ma hiyyen yenj isanj heke huwaryinj gobe Al Kurunyen mere basaŋ al Aisaia beleñ asanđde gahade kayyinj:

‘Ne beleñ Dewit hitte biŋa timirinj goyen fudinde wor po gama irde guram girde tarenj girenj.

Guram girenj gabe megen niŋ al kura beleñ epte ma gwaha girtek,’ yitinj hi. *Aisaia 55:3*

³⁵ Irde Tikiŋ Asanđdebe Dewit beleñ Yesu bida ma hetek goke,

‘Meteŋ alge gigenj tapat irde basiŋa irtinj gobe epte ma bida hiyyenj,’ yirinj. *Tikiŋ 16:10*

³⁶ Al Kurunj gwahade mere iryinj al Dewit gobe Al Kurunyen dufay kuruŋ goyen pasi irdeb kamyinj. Irkeb tukunj asem yagot dumuŋde kerkeb bida hirinj. ³⁷ Gega Al Kurunj beleñ isanj hirinj yenj hite al Yesu gobe bida ma hirinj. Hubu wor po. ³⁸ Niŋgeb al kura yenj ge dufaymiŋ sanjiŋ iryenjbe Al Kurunj beleñ mata buluŋmiŋ

halde unyeñ. Gote sabamiňbe gago tagalde har.
 39 Niňgeb, kadne yago, deňbe Mose beleň tikula
 kayyiň goyen gama ırteke gab Al Kuruň beleň
 mata buluň miňmoň al huwak dinyeň yeň nurde
 hanj? Moň, epte moň! Goyenpoga al kura
 Yesu niň po dufaymin taren iryen gobe Al Kuruň
 beleň mata buluň miňmoň, al huwak yeň kinyen.
 40-41 Be, Al Kuruňyen mere basaň mar beleň
 asanje gahade katiň hi:

‘Deň sukal teň hanjen mar, nurde ga hinaň ko.

Deň gayenter niň mar hitte det kura forok
 ireň.

Irde mata gob al beleň keneň momoň dirnayıň
 gega, usi yeň nurnayıň.

Ninjeb deňbe kame gab keneň diltin fot yemanje
 kamnayıň, ‘yeň kayamıň. *Habakuk 1:5*

Ninjeb mere gate igineň deň ultiňde forok yenak
 geb, keňkela heň hinayıň, ‘yinyiň.

42 Be, Polya Banabasya Yuda marte gabu ya
 goyen tubul teň kat siňare kureň tikeb gor niň
 mar beleň, ‘Sabat nalu kura imoyerterbe wan
 saba dirhar gayen tebaň saba dirke nurtek,’ yi-
 naminj. 43 Irde gabure gor mat siňare kuňbe Yuda
 marya al miň hoyanđe niň Yuda mar moň gega,
 Yuda marte mata gama irde hanjen mar goreb
 Polya Banabasya gama yirde kwamiň. Irkeb irem
 goreb mel go mere yirde taren yirye yeňbe, ‘Al
 Kuruň beleň buniňeň nurde duneň faraň durde
 hi geb, hugineň yeň ge po nurde gama irde
 hinayıň,’ yinaryum.

44 Be, kuň sopte Sabat nalu hekeb taun bana
 gor niň mar gobe Al Kuruňyen mere nurniň yeň

al budam wor po waŋ Yuda marte gabu yare gor gabu iramiŋ. ⁴⁵ Irkeb Yuda mar Pol niŋ iŋiŋ ma nuramiŋ gore al budam gabu iramiŋ goyen yeneŋbe daniŋ neŋbe gwahade moŋ yeŋ biŋ ar yamiŋ. Irdeb Pol beleŋ mere teŋ hin hin gobe usi teŋ hi yeŋ sukal iramiŋ. ⁴⁶ Gega Polya Banabasya gobe kafura ma heŋbe, “Al Kurunyen merebe deŋ Yuda mar wa nurnayiŋ yeŋ gogo momoŋ dirarun. Gega harhoktiŋ uneŋbe epte ma Al Kuruŋya hugineŋ hitek yahan geb, gayenterbe epte ma deŋ momoŋ diryen. Gwaha titneŋbe al miŋ hoyan Yuda mar moŋ po gab kuŋ momoŋ yirde hireŋ tahar geb. ⁴⁷ Al Kurunyen mere tukun Yuda mar moŋ hitte kuŋ tagaliryeŋ dineŋ Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ meremiŋ asanđe hi goyen dunyiŋ. Merembe gahade:

‘Gebe hulsi yara heŋ al miŋ hoyan Yuda mar moŋ hike kwa kuruŋ gayen ne beleŋ yumulgaŋ tiyen mere goyen momoŋ yirde tukaiŋ.

Irkeb biŋ bak yekeb ne beleŋ yumulgaŋ tiyen,’
yitin hi,” yaryum. *Aisaia 49:6*

⁴⁸ Be, al miŋ hoyan Yuda mar moŋ beleŋ irem go mere tiyaryum goyen nurdeb aman heŋbe Al Kurunyen mere palap iramiŋ. Irdeb alya bereya Al Kuruŋ beleŋ yiŋgenya hugineŋ hitek yeŋ basiŋa yirtiŋ marbe tumŋaŋ Yesu niŋ du-faymiŋ sanjiŋ iramiŋ.

⁴⁹ Be, Al Kurunyen merebe naŋa bana kurun go tagal tukuke nurtiŋ ala tiyamiŋ. ⁵⁰ Gega Yuda mar beleŋ taunde gor niŋ doyaŋ marya bere samuŋ minyaŋ Yuda marte tikula gama irde hin han goyen biŋ yakamamiŋ. Irkeb mel goreb

taunde gor niŋ mar kura yinkeb Polya Banabasya gasa yirniŋ yeŋ buluŋ buluŋ yirdeb, “Taun gayenter ga heŋ ma!” yineŋ yakira tiyamiŋ. ⁵¹ Irkeb gor niŋ mar goyen mata buluŋ tihit yeŋ biŋ bak yenan̄ yeŋbe yende matare kahanđe tupi busan̄ herbe Antiok taun go tubul terbe Aikoniam taunde kwaryum. ⁵² Be, Antiok niŋ mar Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ gobe Holi Spirit beleŋ ketal yurke aman̄ heŋ hinhan.

14

Polya Banabasya Aikoniam taunde kwaryum

¹ Be, Polya Banabasya gobe teŋ hinaryum gwahade po Aikoniam taunde gor manaq Yuda marte gabu yare kuŋ saba keŋkela po tagalke Yuda marya al miŋ hoyan̄ya goyen budam wor po Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ. ² Gega Yuda mar kura mere go igiŋ ma nuramiŋ mar goreb al miŋ hoyan̄ Yuda mar moŋ biŋ yakamkeb Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ iramiŋ mar goyen asogo yiramiŋ. ³ Niŋgeb asogo yirde hinhan goyen fole yirtek yeŋbe Polya Banabasya go nalu budam po gor heŋbe kafura ma heŋya Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ alya bereya bunijen̄ nurde faraŋ yurde yawarde hinhan goke tagalde hinaryum. Irkeb gor niŋ mar gore fudinde yenan̄ yeŋbe irem gobe Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ tareŋ yirke mata tiŋen̄ kurayen kurayen forok yirde hinaryum. ⁴ Irkeb taun goyenter niŋ mar kurabe irem goke hamin̄. Munaŋ kurabe Yuda mar niŋ hamin̄. ⁵ Irkeb Yuda marya al miŋ hoyan̄ya goyen doyaŋ marmiŋya

gabu irde irem go hora po gasa yirteke kamiryen
yen mere sege iramiñ.

Polya Banabasya Listra taunde kwaryum

6 Gega irem gobe mere go nurdeb busaharde Likonia naŋare niŋ taun irawa kura Listraya Derbiya gor kwaryum. Irdeb naŋa bana go niŋ taun biŋyaŋ wor kwaryum. **7** Kuŋ goŋbe mere igiŋ Yesu niŋ yitiŋ goyen tagalde tukuŋ hinaryum.

8 Be, Listrabe al kura kahaŋ simsoram goyen gor hinhin. Yeŋbe kawaŋ hiriŋde mat po muŋ kura ma huwarde kuŋ hitiŋ. **9** Al goyen keperdeb Pol mere teŋ hinhin goyen keŋkela palŋa irde hinhin. Irde al gore Polyen mere go fudinde yen nurde biŋ hek irke keneŋbe Al Kurun belen amanęŋ nurde sope iryen yen nurdeb Pol belen diliŋ bilminden po keŋkela irdeb, **10** “Huwara!” inyiŋ. Irkeb bemel po huwarde kuŋ waŋ tiyyiŋ. **11** Be, al buda kurun gore Pol mata tiyyiŋ go keneŋbe yende mere mat po, “Baraŋ marniniŋ al fakŋunjede heŋ katahar!” yen weŋwoŋ tiyamin. **12** Irdeb Banabasbe Sus inamiň. Munan̄ Polbe tonan̄ al heŋ mere teŋ hinhin goke teŋbe Hermes inamiň.

13 Be, Sus dolon̄ ird ird yabe taun siŋare hinhin geb, Sus dolon̄ ird ird mata doyaŋ alya taun goyenter niŋ maryā belen Banabas goyen Sus usi teŋbe bulmakaw al diriŋ yade umŋa gitik teŋ yukuŋ kumga teŋ irem go dolon̄ yirniŋ yen taun yame kurunđe gor yawayamiň. **14** Irkeb Yesuyen mere basaŋ mar Banabasya Polya gobe gwaha tiniŋ tahan̄ yeke nurdeb daniŋ goya gwaha tiniŋ tahan̄ yen buniŋeŋ wor po nurdeb uliŋhormiň

erek yirde kup yenj kuŋ al buda goyen kahal bana henjbe, ¹⁵ “Daniŋ gwaha teŋ haŋ? Deyyabe al deŋ yara po geb! Deyyabe Al Kuruŋ gwahader hitiŋ naŋkiŋ, megen, makaŋya det kuruŋ gayen yiryiŋ al gote mere igiŋ gayen momoŋ dirye yenj wayaruŋ. Irkeb mata kukuwamjen mij miŋmoŋ teŋ haŋ gahade gayenbe yubul teŋ Al Kuruŋ hitte mulgaŋ henayin. ¹⁶ Bikkenjbe Al Kuruŋ beleŋ megen niŋ al tumŋan gayen go ma nurde unen hikkeb okohom po yubul tike dufaymiŋde po kuŋ hinhan. ¹⁷ Gega Al Kuruŋbe buniŋen miŋyan geb, hugiŋen po ma yubul tiyyiŋ. ‘Gwaha yirmekе Al Kuruŋbe fudinde hi yenj biŋ bak yenayin,’ yenjbe det igiŋ igiŋ yuneŋ hiyen. Naŋkiŋde mat kigarŋ yuneŋ hiyen. Irde biŋgebe nalumiŋde yuneŋ hiyen. Irde biŋge budam yuneŋbe biŋde wor aman̄ po makin̄ yirde hiyen. Irde deŋ manan̄ gwahade po dirde hiyen gega, Al Kuruŋ niŋ ma nurde haŋ,” yineŋ kwep kwep tiyaryum. ¹⁸ Be, irem gore gwaha yaryum gega, al buda gobe bebak ma teŋ dapŋa gasa yirde irem go galak yirde dolon̄ yirniŋ yenj kimjen̄ po hamin̄.

¹⁹ Be, Yuda mar kura Pisidia naŋare niŋ taun kura Antiokya Aikoniamya mat Listra taunde wanbe al buda kuruŋ gor niŋ goyen wor biŋ yakamamiŋ. Irkeb Pol goyen hora po mayamiŋ. Irde kama yenjbe tuluŋ teŋ taun siŋare tukuŋ tubul tiyamiŋ. ²⁰ Gega kamere Yesu niŋ dufaymiŋ taren̄ irde hinhan mar beleŋ waŋ gabu irde kalyan̄ kerde hikkeb gereŋ heŋ huwarde sopte taun bana gon̄ hurkuriŋ. Be, fay urkeb yenjya Banabasya Derbi taunde kwaryum.

*Polya Banabasya Siria nañare niñ taun kura
Antiok mulgañ haryum*

²¹ Be, Polya Banabasya gobe Derbi taunde kunþe Yesu niñ mere igin goyen tagalke alya bereya karim ma Yesu niñ dufaymiñ sañiñ iramiñ. Be, go kamereb irem go mulgañ heñ Listra taunde kwaryum. Gor matbe Aikoniam taunde kwaryum. Irdeb Aikoniam matbe Pisidia nañare niñ taun Antiok taunde kwaryum.

²² Taunyan goyen kuñ heñyabe alya bereya Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ mar goyen, “Kame Al Kuruñ hitte kuniñ yeñbe okohom ma kutek. Kanduk kurayen kurayen yeneñ gab kutek. Niñgeb tareñ po heñ Doyañ Al Kuruñ niñ dufaytiñ sañiñ irañ goyen tubul ma tinayıñ,” yineñ saba yirdya yirdya kuñ hinaryum. ²³ Kuñ heñyabe taun kurar niñ kurar niñ al kura Yesuyen alya bereya sios gote doyañ mar yirde kuñ hinaryum. Irde biñge kutña irde Al Kuruñ mere irde heñyabe doyañ mar Al Kuruñ niñ dufaymiñ hek irde hinhan mar goyen Al Kuruñ beleñ doyañ yirde hiyen yeñ Al Kuruñ haniñde yerde hinaryum.

²⁴ Be, irem go Pisidia nañä bana goñ meten teñ kuñ kunþe Pamfilia nañare forok yaryum.

²⁵ Irdeb kuñ Perga taunde Al Kuruñyen mere tagalde Atalia taunde kurkaryum. ²⁶ Irde Atalia taunde matbe hakwa teñ mulgañ heñ Siria nañare niñ taun Antiok kwaryum. Taun goyen-terbe hanjkapyä Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan mar beleñ meten goyen tiyiryen yinen Al Kuruñ beleñ buninjen yirde faraq yurde hiyen yeñ Al Kuruñ haniñde yeramiñ. Niñgeb meten go

pasi irdeb mulgañ heñ gor po kwaryum.

²⁷ Be, irem go mulgañ heñ kuñ Antiok forok yenþe gor niñ sios tumjañ gabu yirdeb meten teñ kuñ hinaryum goyen momoñ yiraryum. Al Kurun beleñ tareñ yirde farañ yurke daha mat al miñ hoyan yad yad miñ uraryum goyen goke keñkela momoñ yiraryum. ²⁸ Irdeb Antiok gorbe nalu ulyanje po Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irde hinhan marya hinaryum.

15

Polya Banabasya Yerusalem kwaryum

¹ Be, Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan mar kura Yudia nañare mat Siria nañare niñ taun Antiok kwamiñ. Gor kuñbe Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ mar gor niñ goyen, “Al kura Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irtiñ gega, Yuda marte tikula Mose beleñ kayyiñ goyen ma gama irde guba ma yenayıñ gobe Al Kurun beleñ epte ma yumulgañ tiyyen,” yeñ saba yirde hinhan. ² Irkeb Polya Banabasya beleñ sabamiñ goyen igiñ ma nurdeb mere go sopte huwa irye yeñ mel goya kadom mohoñde tiyamiñ. Gwaha tike yenenþe Antiok niñ Yesuyen alya bereya beleñ, “Yerusalem kuñ aposel budaya gor niñ sios gote doyan maryat mohoñde wor po mere gate miñ keñkela nurde ga wayyi,” yeñ hulyan yiramiñ. Irkeb Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ mar kuraya kwamiñ.

³ Beleñmiñbe Fonisia nañaya Samaria nañayañ kuñbe Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ goyan niñ mar goyen al miñ hoyan Yuda mar moñbe daha mat Al Kurun hitte biñ mulgañ hamin goyen

momoŋ yiramiŋ. Irkeb mere go nurdeb amanj wor po hamiŋ. ⁴ Be, kuŋ Yerusalem forok yamiŋ. Irkeb gor niŋ siosya gote doyaŋ maryabe aposel budaya beleŋ amanjen nurde yuneŋ gargar yiramiŋ. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ mel go faraŋ yurde saŋin yirke meten teŋ hinhan kuruŋ goyen tumjanje po momoŋ yiramiŋ. ⁵ Irkeb Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan goyen kurabe Farisi mar niŋgeb, mel gore nurde huwardeb, “Al kura Yuda mar moŋ al miŋ hoyanđe niŋ gore Al Kuruŋ gama irniŋ yenjebe nende tikula gama irde guba yenayin,” yamiŋ.

⁶ Irkeb aposel budaya sios gote doyaŋ maryabe gore, “Mere gabe kandukŋenurhet niŋ, sope irniŋ,” yen gabu iramiŋ. ⁷ Irdebe mere sege irke kuŋ kuŋ sobamde po hekeb Pita beleŋ huwarde gaha yinyiŋ: “Kadne yago, nende al moŋ al miŋ hoyan goyen mere iŋiŋ Yesu niŋ yitiŋ goyen nurde yen ge dufaymiŋ tareŋ irnayin yen bikken Al Kuruŋ beleŋ ne Yuda mar al gayen basiŋa nirde hulyan nirke kuŋ Yesu niŋ momoŋ yirmiriŋ gobe nurde haŋ gogo. ⁸ Al Kuruŋ, alya bereyat dufay kenkelə wor po nud yuneŋ hi Al gore neŋ Yuda mar wa Holi Spirit dunyin gwahade goyen po al miŋ hoyan wor yunyin. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ Yuda mar moŋ wor iŋiŋ nurde yuneŋ hi goyen bebak titiriŋ. ⁹ Al Kuruŋbe gwahade goyen po neŋya yenja tuŋande denen hi. Niŋgeb nende al ma yende al kura Yesu niŋ dufaymiŋ saŋin iryenbe Al Kuruŋ beleŋ iŋiŋ ala po mata buluŋmiŋ halde pasi iryen. ¹⁰ Neŋ Yuda marte tikula gobe neŋya asininiŋ yagoya

beleñ gama ird ird niñ meteñej wor po nurde hityen. Niñgeb epte ma elaq urtek gayen daniñbe al miñ hoyan gega Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ gayen kanduk kuruñ supahakde ugohol tiniñ teñ hañ? Deñ gayen Al Kuruñ tuñaq urniñ teñ hañ?
11 Gwaha ma tinayinj. Doyañ Al Kuruñ Yesu beleñ neñ dawaryiñ gwahade goyen po yeñ wor buniñej nurde yunenjbe faraq yurde yawaryiñ geb,” yinyinj.

12 Be, Pita go merem pasi irkeb Banabasya Polya beleñ wor mere tikeb diñdeñ irde palñja iramiñ. Irkeb irem go Yuda mar moñ gote nañayañ kuñ meteñ teñ hikeya Al Kuruñ beleñ mata tiñeñ kurayen kurayen forok yirde hin-hin goyen momoñ yiraryum. **13** Meremiñ pasi irkeb Yerusalem niñ sios gote doyañ al kura Yems Yesu kuliñ beleñ huwardebe gaha yinyinj: “Kadne yago, ga nurnaq. **14** Saimon Pita beleñ daha mat Al Kuruñ beleñ hañkapyä alya bereya kura Yuda mar moñ goyen yawarde dirneñ weñ yiryiñ goyen momoñ dirke nurhet gogo. **15** Pita beleñ momoñ dira gobe bikkenj Al Kurunyen mere basaq mar beleñ asanje mere katiñ gote miñ goyen po momoñ dira. Merebe gahade:

16 ‘Ne Doyañ Al Kuruñ gare yeñ hime.

Kamebe Dewityen miñ buluñ hitiñ goyen ne beleñ mulgañ heñ wañbe sope ireñ.

Sope irde gabu irmeke tebañ tareñ hiyyenj.

17 Gwaha irmekeb al hoyanj beleñ ne niñ nañkennayinj.

Yuda mar moñ al miñ hoyan tumñañ neneñbe biñ mulgañ hekeb nere alya

bereya henayinj.

18 Al Kurun̄ gwaha tiyen̄ yeñ biñā tiyyin̄ mere kurun̄ goyenbe al beleñ hakot nurde hinhan geb,

wañ wañ gayenter manañ nurde hite,’ yitin̄ hi.

Amos 9:11-12

19 Niñgeb Yuda mar moñ Al Kurun̄ hitte biñ mulgañ heñ hañ mar goyen iñgogahā ma yirtek.

20-21 Gega Yuda marte tikulabe hakot taunyan̄ taunyan̄ tagalde hinhan. Gayenter wor neñ Yuda marte gabu yaniniñyan̄ Sabatmiñ Sabatmiñ hugiñen gwahade po tagalde hanjen̄ geb, mel go hitte asan̄ po kañ yunen̄be, ‘Un̄gura binje kañ yuntiñ goyen go ma nene hinayin̄, leplep mata ma teñ hinayin̄, dapñā kura binjinde feñ tike kamtiñ ma haniñde yaka tike kamtiñ gobe go ma nene hinayin̄, irde dapñā dari wor go ma nene hinayin̄,’ yineñ mata gayen po gab utan̄ yirtek,” yinyin̄. Irkeb Yerusalem niñ siosyen doyan̄ mar beleñ Yuda mar moñ Yesu niñ dufaymiñ sanjin̄ irtiñ mar hitte asan̄ kayamiñ.

Yerusalem niñ sios beleñ Yuda mar moñ hitte asan̄ kayamiñ.

22 Irkeb aposel budaya Yerusalem niñ Yesuyen alya bereya sios tumñañ goyabe mel gote doyan̄ mar beleñ, “Nende al kura basiñā irde hulyan̄ yirke Polya Banabasya irde Antiok kunayin̄,” yeñ mere mayamiñ. Irdeb Yudas deñem kurabe Basabas goya Sailasya yade yapat yiramiñ. Al irawa gobe Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hitiñ mar gote doyan̄ mar. **23** Irdeb Yerusalem hinhan

mar gore asan̄ katiŋ gobe Antiok kutek mar go yunamiŋ. Asan̄deb gahade kayamiŋ:

“Neŋbe aposel budaya Yerusalem niŋ sios gote doyan̄ mar gare asan̄ gago kaŋ dunhet.

Deŋbe Antiok taunya Siria naŋaya Silisia naŋa bana gon̄ niŋ al Yuda mar moŋ al miŋ hoyan̄ gega, Yesu niŋ dufaytiŋ tareŋ irde han̄. Niŋgeb neŋbe kadtiŋ yago.

²⁴ Be, dende mere momoŋ nurniŋbe al kura gar hanyen gore gor kuŋbe deŋ goyen mere kukuwam mat dirke kandukŋen wor po nuran̄. Go mar gobe neŋ beleŋ ma hulyaŋ yirteke kwaŋ. Yiŋgen dufaymiŋde kuŋ mere gogo diran̄. ²⁵ Niŋgeb goke teŋbe neŋ beleŋ neŋya hite mar kura yade kadniniŋ waran̄ wor po Banabasya Polya irde deŋ hitte kunayiŋ yeŋ goke mere maytiŋ. ²⁶ Irem gobe Yesu Kristu niŋ meteŋ teŋ hike gasa yirde buluŋ buluŋ yirke soŋ kamde haryen. Gega goke kafura ma heŋ meteŋmiŋ goyen bada ma heŋ haryen.

²⁷ Be, nende al yad yerteke kuriryen mar gobe Yudasya Sailasya. Irem gore deŋ hitte kuŋ gabe asan̄ bana gaŋ mere kaŋ hite gayen mohoŋde wor po momon̄ diriryen. ²⁸ Nende dufaybe Holi Spirityen dufayya tuŋande geb, neŋ beleŋ Yuda marte tikula goyen teŋbe supahaktiŋde ma ugohol titek. Gobe kanduk kuruŋ wor po. ²⁹ Goyenpoga unŋura biŋge kaŋ yuntiŋ gobe go ma nene hinayiŋ, dapŋa darim ma nene hinayiŋ, dapŋa kura biŋiŋde kaŋ giti irke kamtiŋ ma haninđe yaka tike kamtiŋ gobe go ma nene hinayiŋ, irde leplep mata ma teŋ hi-

nayıñ. Mata buluñ gwahade ma teñ hinayinjbe iginj po hinayinj geb. Mereniniñbe gago po,” yamiñ.

³⁰ Be, mel go asañ go tukunj Antiok taunde forok yamiñ. Forok yeñbe gor niñ Yesuyen alya bereya gabu yirdeb asañ go yunamiñ. ³¹ Yunkeb asañ go kapyanj hamiñ. Irde mere asañde hi gore dufaymiñ sañiñ irke amanj wor po hamiñ. ³² Irdeb Yudasya Sailasya wor Al Kurunyen mere basañ mar geb, Antiok niñ alya bereya Al Kuruñ niñ dufaymiñ tareñ irde hitiñ goyen sañiñ heñ henj ge farañ yurye yeñbe nalu ulyanje po gor henj saba yirde hinaryum. ³³⁻³⁴ Be, irem gobe gor henj heñbe Yerusalem kurenj tikeb Antiok niñ sios beleñ gabu irde amanj hende yad yerke mulgañ henj kwaryum.* ³⁵ Gega Polya Banabasyabe Antiok taunde gor henj Doyañ Al Kuruñ niñ taun goyenter niñ mar goyen saba yirde hinhan. Irem gobe saba mar kadom budam goya gwaha teñ hinhan.

Polya Banabasya bur yaryum

³⁶ Be, Antiok taunde gor henj meteñ teñ teñbe nalu kurareb Pol beleñ Banabas keneñbe, “Hakot taunyañ kuñ Doyañ Al Kuruñ niñ saba yirde hinaryum goyen mulgañ henj kuñbe kaddere yago Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hitiñ mar goyen dahade hañ goyen kuñ yenye,” inyiñ.

³⁷ Goyareb Banabasbe, “Yon Mak ineñ hanjen goyen teñ kure,” inyiñ. ³⁸ Gega Yonbe Pamfilia nañare gor irem go yubul teñ busaharyiñ, irde

* ^{15:33-34:} Asañ hoyanđebe gahade hi: 34 Gega Sailas gobe gor henj yeñ nuryiñ.

meteŋ untin goyen go ma pasi iryiŋ geb, Pol beleŋ yeŋya kuŋ kuŋ goke iginj ma nuryiŋ. ³⁹ Irkeb gor matbe irem go kadom mohoŋde teŋbe bur yaryum. Irde Banabasbe Mak teŋ hakwa hende Saiprus motmotde kwaryum. ⁴⁰ Munaŋ Polbe Saillas teŋ kweŋ tikeb diŋun Yesu niŋ dufaymiŋ sanŋiŋ irtin Antiok hinhan mar gore, “Iginje kuri,” yineŋ Al Kurun beleŋ doyaŋ yirde hiyen yeŋ Al Kurun gusunjan iramiŋ. Gwaha yirde yubul tikeb kwaryum. ⁴¹ Be, Polya Sailasya gobe Antiok taun tubul teŋ Siriaya Silisiaya naŋore kuŋbe Pol beleŋ gor niŋ sios goyen tareŋ yirde hinhan.

16

Pol beleŋ Timoti teŋ kuriŋ

¹ Be, gwaha yirdeb kuŋ Derbi taunde forok yaryum. Gor matbe Listra taunde kwaryum. Gorbe Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hitinj al kura deŋembe Timoti hinhan. Miliŋbe Yuda mar bere, irde yeŋ wor Yesu niŋ dufaymiŋ sanŋiŋ irde hinhan. Gega naninbe Grik al.

² Be, Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtin mar Listraya Aikoniamya taunde hinhan goreb Timoti al iginj ineŋ turuŋ irde hinhan. ³ Irkeb Pol beleŋ Timotiyen mere momoŋ goyen iginj nurdeb al go teŋ kwe yeŋ nuryiŋ. Gega Timoti naninbe Yuda mar al moŋ geb, guba ma yitiŋ goyen gor niŋ Yuda marbe nurde hinhan. Niŋgeb Yuda mar goŋ hinhan mar gore Timoti keneŋbe yeŋ ge iginj ma nurd unnayiŋ yeŋbe Pol beleŋ guba yeŋ unyiŋ. ⁴ Go kamereb Listra taun tubul teŋ taun hoyanjan wor kwamiŋ. Kuŋ heŋyabe bikkeŋ Yerusalem

gor aposel budaya siosyen doyaŋ marya gore Yuda mar moŋ gega Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan mar goke mere mayde asaŋ kaj Antiok niŋ sios yunamιŋ goyen goke momoŋ yirde kuŋ hinhan. ⁵ Irkeb mere go nurdeb gor niŋ sios goyen dufaymiŋ sanjiŋ haminiŋ. Irde al hoyan tineŋ manaq Yesu niŋ momoŋ yirke gise haŋka al budam yeŋ ge dufaymiŋ tareŋ irde hinhan.

Pol beleŋ yuwarwarte Masedonia al kura kinyiŋ

⁶ Gwaha teŋbe mel karwo, Polya Sailasyabe Timotiya go, “Esia naŋare kuŋ mere igin Yesu niŋ yitiŋ goyen saba yirniŋ,” yaminj. Gega beleŋmiŋ goyen Holi Spirit beleŋ pet tike Frigiaya Galesiaya naŋare kwamiŋ. ⁷ Gor matbe Misia naŋaya Bitinia naŋaya gote biptire kwamiŋ. Irdeb Bitinia naŋare kuniŋ yekeb goyen manaq Holi Spirit beleŋ pet tiyyiŋ. ⁸ Niŋgeb Misia naŋa bana gor kuŋ kuŋbe Troas taunde forok yaminj. ⁹ Kuŋ gor heŋyab wawuŋ kura Pol beleŋ yuwarwarte Masedonia niŋ al kura kenke huwardeb esenj mere irdeb, “Masedonia beleŋ gaŋ waŋ faraŋ durayiŋ,” inyiŋ. ¹⁰ Be, Pol beleŋ go tagalke nurdeb, “Al Kuruŋ beleŋ Masedonia niŋ marbe mere igin Yesu niŋ yitiŋ goyen momoŋ yirnayiŋ yeŋ dikala dira,” yeŋ goyare po gitik teŋ kuniŋ titiriŋ.

Lidia Yesu niŋ biŋ mulgaŋ hiriŋ

¹¹ Be, hakwa kura Troas taunde mat teŋbe Samotres motmotde po kutiriŋ. Irdeb fay urkeb gor mat sopte hakwa go hende po Neapolis taunde kutiriŋ. ¹² Gor matbe kahaŋniniŋde kuŋ

kunj Filipai taunde forok yitiriñ. Taun gobe Masedonia gote taun kuruñmiñ. Roma gabmanyen meteñ marbe gor heñ nañga go doyañ irde hinhan. Neñbe nañkahal budam yara gor hinhet.

¹³ Be, Sabat nalu kurarebe Yuda mar beleñ gabu irde Al Kuruñ mere irde hinhan gasuñ niñ nañkinniñ yeñ taun gote yame kuruñde mat kat kunjbe fete kura gor kutiriñ. Irde fe siñakde gorbe bere buda kura gor gabu iramiñ go yenenbe yeñya keperde mere teñ hinhet. ¹⁴ Gorbe Tatiataira taunde niñ bere kura deñem Lidia wor bana goñ heñ mereniniñ nurde hinhan. Yende meteñbe amil umñjam bukkeñya digulakya suluk yirke bukkeñ yara hitiñ* goyen yirde hike damu teñ hinhan. Yeñbe Al Kuruñ dolon irde hinhan geb, Polyen saba go nurde hikeyabe Al Kuruñ beleñ dufaymiñ fegelkeb saba gote miñ biñ bak yiriñ. ¹⁵ Niñgeb yeñya diriñmiñmiñya saba goyen fudinde yeñ nurdeb baptais tamiñ. Go kamereb yamiñde duke yeñbe, “Fudinde Doyañ Al Kuruñ niñ dufaymiñ taren ira yeñ nurt nunhañ kenem wake yaner kuniñ,” dinyiñ. Irde dineñ tebañ po dirkeb bada heñ kuñ yeñya hinhet.

Polya Sailasya koyare yeramiñ

¹⁶ Be, kurarebe Yuda mar beleñ Al Kuruñ mere irde hinhan gasuñde kutiriñ. Gor kuñ heñya beleñbe bere foñej kura kintiriñ. Yeñbe al kurate meteñ bere, irde damum moñ meteñ teñ yunen hinhan. Yeñbe uñgura beleñ ketal urtiñ gore dufay unke al hitte kame da mata forok yenayıñ

* **16:14:** Amil bukken yara gobe doyañ marte amil umñja yirde hanjen.

goyen goke tagalde hiyen. Niŋgeb al beleŋ hora unenjbe, “Kame ne hitte da mata forok yiyyen?” yen gusunjan irde hanjen. Be, yeŋbe doyan irde hinhan mar gwaha mat hora budam yade yunen hiyen. ¹⁷ Be, bere gore Polya neŋya gama dirdeb, “Mel gabe Al Kurun tonnej yar wor po Al gote metej mar. Mel gabe dahan mat Al Kurun beleŋ alya bereya yumulgaŋ tiyyen goke momonj dirde han,” yen kuware mere teŋ hinhan.

¹⁸ Be, bere gore hugineŋ wawuŋ budamde gwaha po dirde hinhan. Irkeb wawuŋ kurare kurab Pol go biŋ ar yeke tigiri teŋbe unjura bere go ketal urtiŋ hinhan goyen, “Yesu Kristuyen denemde ginhem. Bere ga tubul teŋ kat kwa!” inyiŋ. Irkeb goyare po bere go tubul teŋ kat kuriŋ.

¹⁹ Irkeb bere go doyan irde hinhan mar gore hora teŋ ten beleŋmij pet tike keneŋbe biŋ ar yamiŋ. Irkeb Polya Sailasya go yanarde yuluŋ teŋ merere yirniŋ yen taun gote gabu gasuŋ doyan marmij hinhande gor yukamij. ²⁰ Bere doyan irde hinhan mar beleŋ Filipai taun gote doyan mar Roma gabman al hitte yukuŋbe, “Al iraw gabe Yuda mar al. Irem garebe neŋ taun gayen bana niŋ al buluŋ dirde har. ²¹ Yeŋbe mata hoyan wor po neŋ Roma mar gahade gare epte ma titek goyen tagalde har,” yen tagalde yunamij.

²² Be, al buda kuruŋ gor gabu iramiŋ go tumnjanje asogo yirde gasa yirtek yamiŋ. Irkeb doyan mar beleŋ fulenja marmij yinkeb ulinjormij erek yirde yuguya teŋ yunenjbe sikken ulinjde yusulak tiyamij. ²³ Yusulak teŋ buluŋ

wor po yirdeb yad koya bana yeramiñ. Irdeb koya doyan al goyen, “Keñkela doyan yira ko. Monjo, busahariryen geb,” inen hayhay iramiñ. **24** Gwaha inke nurdeb irem go yukuñ koya bana gon kahalte wor po gwaha mat kura busahartek miñmoj bana yiryin. Irdeb he hakwa al fere yird yird niñ yukuñ yirtiñ hinhande gor kahan gor yerde sen po giti yiryin.

25 Be, wawuñ binde wor pobe irem gore Al Kuruñ mere irde kasor irde tikiñ heñ hikeb koyare hinhan mar hoyan beleñ nurde hinhan. **26** Irem go gwaha teñ hikeyabe bemel po nininjä kuruñ tikeb koya gote miñ aŋsok irde tubul tike yame gor niñ tumjan siksuk iramiñ. Irde sen koyare hinhan mar giti yiramin goyen wor yiñgen suk yeñ pasi hamin. **27** Irkeb koya doyan al gore huwarde kuñbe yame tumjan hol yitin yeneñbe al koyare hinhan marbe busaharhañ yeñ nurdeb fulenjare niñ bidilamin teñ yiñgen mayen tiyyin. **28** Gega Pol beleñ aran po keneñbe kwep iryin. “Gigeñ mayde ma! Neñbe tumjan po hite geb!” inyin.

29 Goyarebe kidoma bana mere irde hinjin geb, koya doyan al gore hulsi niñ hoy yiriñ. Irkeb hulsi tawañ unkeb kup yeñ hurkuñ irem go diliñde kafura hende ulin barbar yeñ kuñ kuku kayyin. **30** Gwaha teñbe siñare yade katyiñ. Irdeb, “Irem, daha timeke gab Al Kuruñ beleñ nawaryen?” yineñ gusuñan yiryin. **31** Irkeb, “Dufayge Yesu Kristu niñ po sañin irayin gab Al Kuruñ beleñ gumulgan tiyyen. Irde ge niñ teñ diriñmiñge tumjan gwaha tinayıñbe yeñ wor yumulgan

tiyyen,” inaryum. ³² Irkeb al gore diriñmiñmij hoy yirke wakeb Polya Sailasya beleñ tumñjañde Doyañ Al Kuruñ niñ saba yirde momoñ yiraryum. ³³ Be, go wawuñ goyen po koya doyañ al gore irem go uliñde dariya usuya goyen halde yuntek gasuñde yukan halde yunerjbe mala tiyyin. Gwaha yirkeb goyare po irem gore mel goyen tumñjañ baptais yiraryum. ³⁴ Go kamereb irem go yamiñde yukan bingé yunke naryum. Be, al goya diriñmiñmij yagobe Al Kuruñ niñ dufaymij tareñ iramiñ goke aman wor po hamiñ.

³⁵ Be, fay urke wampotbe taun gote doyañ mar beleñ, “Koya doyañ al go inke al irawa yad fere tiyuñ goyen yubul tike kuri,” yeñ fulenja marmiñ hulyañ yirke kuñ inamiñ. ³⁶ Irke koya doyañ al gore Pol goyen, “Taun doyañ mar beleñ yubul tike kuri ninhañ ningeb, iginje bitiriñ kamke kuri,” inyiñ. ³⁷ Gega Pol beleñ hardeb fulenja mar goyen yinyiñ: “Moñ, deyyabe Roma mar al gega, kibe dulin wor po miñ miñmoñ al diliñde dusulak dirde koyare deraj. Munan hanjkabe balmiñ kuri dinhañ? Moñ, deyyabe epte ma gwaha tiyeñ. Yinke wañ yinjeñ dade siñare dukunayin,” yinyiñ. ³⁸ Irkeb kuñ taun doyañ mar hitte mulgañ heñbe, “Irem gobe Roma mar al neñ beleñ mali gasa yirtek moñ gega, buluñ yirtiñ,” yinkeb kafura hamiñ. ³⁹ Irde wañ irem go pohogay yirdeb koyare mat yukan siñare yirdeb, “Dubul teñ hoyanje kuri,” yinamin. ⁴⁰ Gwaha yirkeb kateñ siñare heñbe Lidiayen yare kwaryum. Kuñ gorbe Yesu niñ dufaymij tareñ irde hinhan mar yeneñbe saba yirde sañiñ

heŋ heŋ ge faraŋ yurdeb yubul tiyaryum.

17

Polya diŋuŋ waranyaabe Tesalonaika taunde kwamiŋ

¹ Be, Polya diŋuŋ waranyaabe Amfipolis taunya Apolonia taundeya kuŋ gor matbe Tesalonaika taunde forok yamiŋ. Gorbe Yuda marte gabu ya kura hinhin. ²⁻³ Be, Polbe teŋ hinhin gwahade po Tesalonaika taunde gor manaq Yuda marte gabu yare kuriŋ. Irdeb Sabat nalu karwo gayen gor kuŋbe al waŋ gabu irde hinhan mar goyen Al Kuruŋyen asaŋde Mesaia kame wayyen yitiŋ al goke momoŋ yirde hinhin. Mesaia gobe uliŋ misiŋ kuruŋ kateŋ kamdebe huwaryeŋ yitiŋ goyen Al Kuruŋyen asaŋde mat miŋ pitik irde momoŋ yirde hinhin. Irdeb, “Ne beleŋ Mesaia niŋ dineŋ hime al gobe Yesu,” yinyiŋ. ⁴ Gwaha yinke nurdeb Yuda mar kurabe Polyen saba go fudinde yeŋ nurde Polya Sailasyat mere gama iramiŋ. Goyenbe mel go po moŋ. Grik mar gega Al Kuruŋ kafura irde hinhan goya taun goyenter niŋ doyan marte berem weŋ manaq budam po gwaha tiyamin.

⁵ Gega Yuda mar kurabe al budam beleŋ irem gote saba po gama irkeb goke biŋ ar yamiŋ. Irdeb taun bana goŋ al budam gabu irde hinhan gasuŋde gor kuŋ al dufaymiŋ buluŋ goyen gabu yirde fulenja tinaŋ yeŋ biŋ yakamamin. Gabu irke al budam wor po hekeb taun biŋde gor kwep kwep teŋ det gwamuŋ teŋa teŋa kwamiŋ. Irdeb irem go yade yukuŋ kawan alya bereya diliŋde

yirniŋ yenbe yeŋ ge teŋ Yesonyen yare kwamiŋ.

⁶ Gega irem go gor ma yeneŋbe Yesonya diŋuŋ yago Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irde hinhan mar kura yade yuluŋ teŋ taun doyaŋ irde hinhan mar hitte yukamiŋ. Irde mel goreb, “Polya diŋuŋ yagoya gayenbe naŋa kuruŋ goyen kuŋ henbe kanduk karkuwaaŋ forok yirde kuŋ haŋyen gore gar wayaŋ. ⁷ Irkeb Yeson beleŋ yaminde yerde hiyen. Yesonyen yare gabu irde hanj mar gobe Roma gabmanyen doyaŋ al kuruŋ Sisaryen mere ma gama irde hanj. Irde, ‘Doyaŋ al kuruŋ hoyanbe al kura Yesu inen haŋyen go po ga hi,’ yen hanj,” yen taun doyaŋ mar diliŋde misiŋen yaŋ po tagalamiŋ.

⁸ Irkeb taun doyaŋ marya al gor gabu iramiŋ mar gobe biŋ ar yaminiŋ. ⁹ Irde Yesonya kadom yagoya goyen, “Mata buluŋtiŋ goke murungem kernaŋ,” yinke gwaha tiyamiŋ. Irkeb, “Kamebe sopte gwaha ma tinayıŋ,” yineŋ yubul tike mulgaŋ heŋ kwamiŋ.

Polya Sailasya Beria kwaryum

¹⁰ Be, gwaha tiyamiŋ goyen wawuŋ hekeb Tesalonaika niŋ mar Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar beleŋ Polya Sailasya goyen yad yerke Beria taunde kwaryum. Kuŋ gor forok yenbe Yuda marte gabu yare kwaryum. ¹¹ Beria taunde niŋ Yuda marbe Tesalonaika niŋ yara moŋ. Yenbe irem gore Yesu niŋ mere tagalde hike aw aw ma yurde palŋa yirde hinhan. Irdeb irem gote mere gob fudinde ma usi goyen bebak tiniŋ yen Al Kuruŋyen mere asanđe hakot katıŋ goyen gise haŋka kapyan heŋ gor niŋ mere keneŋ bebak teŋ

hinhan. ¹² Irde gor niŋ Yuda mar budam Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ. Goyenbe mel go po moŋ. Al miŋ hoyan Grik alyabe bere deňem yaŋya goyen wor Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ iramiŋ.

¹³ Be, Pol beleŋ Al Kuruŋyen mere Beria taunde gor tagalde hinhin gote mere momoŋ gobe Tesalonaika niŋ Yuda mar beleŋ nurdeb gor wor kwamiŋ. Irdeb gor niŋ mar goyen biŋ yakamde dufaymiŋ haya yiramiŋ. ¹⁴ Gwaha tike yeneŋbe goyare po Beria niŋ mar Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhin gore Pol go teŋ kerke makaŋde kurkuriŋ. Munaŋ Timotiya Sailasyabe gor po hinaryum. ¹⁵ Be, Pol go al kura beleŋ maynak yeŋbe yeŋya kwamiŋ mar gore tukun Atens taunde tubul tiyamiŋ. Irdeb mulgaŋ hinŋiŋ tikeb Pol beleŋ mel goyen, “Timotiya Sailasya yinke araneŋ po waŋ gar nupi tiyiryeŋ,” yinyiŋ.

Polbe Atens taunde kuriŋ

¹⁶ Be, Pol go Atens taunde heŋ irem goyen doyaŋ yirde heŋyabe taun biŋde gor Al Kuruŋniniŋ usi teŋ det toneŋ yirtiŋ goyen budam wor po yeneŋ dufaymiŋ kandukljen wor po hiriŋ. ¹⁷ Irkeb Yuda marte gabu yareb nalumde kuŋ Yuda marya Grik marya Al Kurun kafura irde hinhin goya mere teŋ saba yirde hinhin. Irde gise haŋka hugineŋ taun biŋde al budam kuŋ waŋ teŋ hinhande gor kuŋ al gor hinhin goyen Al Kuruŋyen mere saba yirde hinhin.

¹⁸ Mere igin Yesu niŋ yitiŋ goyen tagalde heŋyabe Yesu mayke kamde huwaryiŋ goyen goke saba yirde hinhin. Goyen saba yirde hikeyabe al kura Epikuriayen dufay gama irde

saba teŋ hanjen marya dufay hoyan kura Stoik yen hanjen gote saba teŋ hanjen marya gore Polyen saba goyen nurdeb yenja kadom mononde tiyamiŋ. Irdeb go mar goyen kura beleŋ, “Al gabe daniŋ malikan lawlaw yen hi?” yamiŋ. Irkeb al hoyan kura beleŋ, “Al gabe tikula hoyan niŋ dinen hi,” yamiŋ. ¹⁹ Gwaha yenbe Atens taunde gor niŋ doyan mar beleŋ gabu irde hanjen gasun Areopagus inen hanjende gor kuŋ ga mere titek inenbe Polya tumjan kwamiŋ. Irde gor kuŋbe, “Saba gerger tagalde ha goyen keŋkelə miŋde mat momoŋ dira. ²⁰ Ge beleŋ dufay gerger kura neŋ ma nurde hityen goyen tagalde ha gote miŋ nurtek ningeb, momoŋ dira ko,” inamiŋ. ²¹ (Be, Atens taun gote miŋ marya al hoyanje niŋ wan gor hanjen maryabe duliŋ po hen dufay gerger po nurtek yirde hin hin. Irde dufay gerger goke po tagalke kuŋ kuŋ wawuŋ yurde hin hin. Huginjen gwahade po teŋ hin han.)

22-23 Be, mel gore gwaha inke Pol beleŋ gabu gasun Areopagus inen hanjende gor huwardeb gaha yinyiŋ: “Deŋ Atens niŋ mar! Tauntiŋ bana gayen kuŋ wan teŋ henja be deŋ beleŋ dolon yirniŋ yen det toneŋ kurayen kurayen rindam yan yirtin goyen budam wor po yinmiŋ. Gega rinda kurabe det toneŋ miŋmoŋ hike kinmiŋ. Irdeb bindere kuŋ gorbe, ‘Rinda gabe Al Kuruŋ kura go ma nud uneŋ hite gote gasun,’ gwahade katin hi goyen kinmiŋ. Goke teŋ deŋbe Al Kuruŋ fudinde dolon irtek nurde han yen denen hime. Ningeb deŋ beleŋ keŋkelə ma nurde uneŋ han Al Kuruŋ fudinde wor po goyen goke momoŋ

direñ tihim. ²⁴ Al Kuruñ gobe megeñya nañkiñya irde det kuruñ gayen yiryinj. Yeñbe megeñya nañkiñya gote Doyañ Al Kuruñ. Niñgeb yeñbe al beleñ dolonj irniñ yen ya irde unhet yen hanjen bana goñ ma hiyen. ²⁵ Yeñbe tonniniñ dunyinj geb, gago dilniniñ gergerj hite. Irde det buda kuruñ gayen wor yen beleñ dunyinj. Yeñbe det buda kuruñ gote miñ al geb, det kurañ ma amu heñ hi. Niñgeb det kura hanniniñde irde untek epte moñ. Hubu wor po! ²⁶ Hañkapyä wor pobe yiñgen al uñkuren iryinjde gor mat po al miñ hoyan kurayen kurayen gogo forok yaminj. Irde megeñ ga teñ keperde tukamij. Al Kuruñbe dufaymiñ epte. Niñgeb neñ ma forok yitirinjya gwaha naña forok yenayinj, irde damde hinayinj goyen yiñgen dufaymiñde nurde hinhin. ²⁷ Be, Al Kuruñ gisaw ma hi al gore, ‘Det kuruñ yirmiriñ gayen al beleñ yeneñbe ganuñ beleñ yiryinj yen ne niñ sar kernayinj. Irdeb neneñbe fudinde yen nurdeb ne hitte wanayinj,’ yen mata kuruñ gogo tiyyinj. ²⁸ Be, Al Kuruñbe gisaw ma hi goke teñbe al kura beleñ, ‘Neñbe Al Kuruñyen tareñde tonniniñ yañ heñ kuñ wañ teñ bininiñ fut irde hite gago,’ yiriñj. Yiriñ gwahade goyen po dende al kura beleñ, ‘Neñbe Al Kuruñyen dirñej weñ,’ yen tikiñ bilmiñde kayyiñj. ²⁹ Fudinde neñbe Al Kuruñyen dirñej weñ niñgeb, Al Kuruñbe al dufayde det toneñ kura gol, silwaya hora beleñ yirtinj gwahade yen ma nurtek. ³⁰⁻³¹ Bikkenjbe Al Kuruñbe gwahade yen ma nurde uneñ hinhet gega, goke dineñ ma teñ hinhin. Gega yen beleñ nalu goyenter yiriñde gorbe megen

niŋ alya bereya tumŋaŋ iginja bulunja goyen pota yiryeŋ. Niŋgeb gayenterbe, ‘Megen niŋ al tumŋaŋ mata bulunŋmiŋ yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ biŋ mulgaŋ henayiŋ,’ yineŋ hi. Be, nalu goyen-terbe Al Kuruŋ beleŋ basiŋa irde meteŋ untinj al gore keŋkela po megen niŋ al tumŋaŋ pota yiryeŋ. Be, mata gwahade forok yiyyeŋ goyen al tumŋaŋ fudinde yeŋ nurnayiŋ yeŋ Al Kuruŋ beleŋ al go kamyinđe mat isanj heke huwaryiŋ,” yinyiŋ.

³² Be, Pol beleŋ Yesu kamde ga huwaryiŋ goke yeke nurdeb, “Al ga usi wet kura dirde hi be,” yeŋ hinmaŋ iramiŋ. Munaŋ kura marbe, “Kame ga mere go sopte momoŋ dirayiŋ,” inamiŋ. ³³ Be, Pol go gabu gasuŋ goyen tubul teŋ kurinj. ³⁴ Be, gorbe al budam moŋ, yuŋkureŋen kura gore Polyen saba gobe fudinde yeŋ nurdeb gama irde Yesu niŋ dufaymiŋ sanjiŋ iramiŋ. Goyen mar goyen kurabe doyaŋ marte gabu gasuŋ Areopagus inen hanjyende gor kuŋ hiyen al kura Dionisius. Mu-naŋ kurabe bere kura deňem Damarisyabe al hoyanj kura goya.

18

Polbe Korin taunde kuriŋ

¹ Be, Pol go Atens taun tubul teŋbe Korin taunde kuriŋ. ² Gorbe Yuda mar al kura deňembe Akwilaya berem Prisilaya hike yinyiŋ. Be, al gobe Pontus naŋare kawaŋ hiriŋ, irdeb kuŋ Itali naŋare hin hin. Gega Roma gabmanyen doyaŋ al kuruŋ Klodius beleŋ, “Yuda marbe Itali naŋare

nin̄ taun kuruñ Rom ga tubul teñ hoyanje kūnayin̄,” yirin̄. Irkeb ire uñya gobe Itali nañä go tubul teñ Korin taunde wayaryum. Irde gor sobamde ma hikeya Pol wake kenaryum gogo.

³ Be, Akwilabe dapñä sikkeñ po sel harañ heñ heñ al. Irde Pol manaj meteñ goyen po teñ hora teñ hiyen geb, ire uñya goya heñ tumñañ meteñ go teñ hinhan. ⁴ Irdeb, ‘Daha mat kura Yuda marya Grik marya gayen saba yirmeke Yesu nin̄ dufaymiñ tareñ yirnañ,’ yeñ Sabat nalumiñ nalumiñ hugineñ Yuda marte gabu yare kuñ saba yirde hinhan.

⁵ Be, gor heñ gwaha teñ hikeyabe Sailasya Timotiya gobe Masedonia nañare mat wayaryum. Wakeb sel ya yird yird meteñ go tubul teñ Al Kuruñyen mere goyen po tagalde, “Fudinde Yesube Mesaia,” yineñ saba yirde hinhan. ⁶ Gega Yuda mar gobe Pol beleñ saba yiryiñ go ma nurtek yirke sukal irde hinhan. Irkeb Pol beleñ mel goyen, “Al Kuruñyen mere saba dirde hime gayen ma nurhañ geb, kame kanduk kura forok yiyyen gobe dende samuñ. Neya neya moñ. Nebe dubul teñ Al Kuruñyen mere tukuñ al miñ hoyan̄ po ga momon̄ yirde heñ geb,” yinenbe mel goyen nindiken̄ buluñ tihit yeñ keneñ bebak tinayıñ yeñ nurdeb Yuda marte matare uliñhormiñ busan̄ hiriñ. ⁷ Irde yubul teñ Titius Yastusyen yare kuriñ. Yamin̄ gobe Yuda marte gabu ya sinjakde gor hinhan. Yenbe Yuda mar al moñ gega, Al Kuruñ dolon̄ irde hiyen. ⁸ Be, gabu yare gor gabu irde hinhan mar gote doyan̄ al Krispusya diriñmiñmiñ tumñañde Polyen saba nurde Doyan̄

Al Kuruŋ niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ. Al hoyan Korin taunde niŋ manaq budam Yesu niŋ du-faymiŋ sanjiŋ irde baptais tamiŋ.

9-10 Be, gor henyaɓe wawuŋ kura yuwarwarte Doyaŋ Al Kuruŋ forok yeŋbe, “Nere al budam taun gayenter haŋ geb, al kura beleŋ epte ma muguneŋ buluŋ buluŋ giryenj. Irde nebe geja har geb, al saba yird yird niŋ kafura heŋ bada ma hawayinj. Hugineŋ tagalde po hayinj,” inke Pol go kinyiŋ. **11** Be, Polbe dama uŋkureŋ irde gagasi 6 gayen gor heŋ Al Kuruŋyen mere saba yirde hinhin.

Yuda mar beleŋ Pol merere keramiŋ

12 Be, Roma al Galio beleŋ Akaia naŋa doyaŋ irde hikeya gor niŋ Yuda mar beleŋ gabu irde Polbe Akaia naŋa gote taun Korin hinhin goyen fere teŋ merere keramiŋ. **13** Merere tukunbe doyaŋ al Galio diliŋde gaha inamiŋ: “Al garebe mata hoyan mat Al Kuruŋ dolon irde hinayinj yeŋ al saba yirde Yuda marte tikula ma gama irnayinj yinenj hi,” inamiŋ. **14** Irkeb Pol beleŋ hako ga mere goyen wol heweŋ tikeyabe Galio beleŋ Yuda mar go, “Al gare al kura mayke kamuŋ ma mata buluŋ kura tiyuŋ manhan dende mere ga nurme-wonj. **15** Gega mere yahan gabe deŋ Yuda marte denjeŋa mereya niŋ po kadom mohonje teŋ haŋ. Irde tikulatinj ge po ḥaqak yahan gobe dindikenj po mere go sope irnayinj. Nebe meretiŋ gayen go ma nurenj,” yinyinj. **16** Irdeb merere mat yakira teŋbe, “Sinjare kunaŋ!” yinyinj. **17** Irkeb Yuda mar go biŋ ar yeke tigiri teŋ yende gabu yare gabu irde haŋyen mar gote doyaŋ al Sostenes goyen

mere gasuňde go po mayde mayde keraminj. Gega Galioibe yenej wasak tiyyinj.

Pol mulgañ heñ Siria nañare niñ taun Antiok kuriñ

18 Be, Pol gobe Korin sobamde heñbe Siria nañare mulgañ hewe yeñ Prisilaya uñ Akwilaya yade gor niñ mar Yesu niñ dufayminj tareñ irtinj mar go yubul teñ makañ siñare niñ taun Senkria kuriñ. Irde gor kwe yenÿabe bikkeñ Al Kurunj hitte biňa tiyyinj goke teñbe Yuda marte matare tonan walde gabe hakwa teñ kuriñ.

19-21 Be, taun go tubul teñ kuňbe Efesus taunde forok yamiñj. Irdeb Pol go Yuda marte gabu yare kuñ mel gor niñ mar goyen, ‘Daha mat kura Yesu niñ nurwoñ,’ yeñ keñkelä po mere yirde hinhin. Gwaha yirde hikeyabe mel gore, “Ulyanje heñ saba dirde hayinj,” inej basinj iramiñj. Gega bada yiryinj. Irdeb kwe yenÿa, “Kame Al Kurunj beleñ sopte kwa ninke gab wayenj,” yinyinj. Irdeb hakwa teñ kuriñ. Be, Efesus taunde gorbe Prisilaya uñ Akwilaya goyen yubul tiyyinj. **22** Irdeb kuñ Sisaria taunde forok yirinj. Gor matbe kahañde kuñ Jerusalem forok yeñ Yesuyen alya bereya sios gor niñ yenej mere yirdeb go kamereb Siria nañare niñ taun Antiok kuriñ. **23** Be, Antiok taunde hitñeñ teñbe sopte Galesia nañaya Frigia nañaya bana gonj kuñ wañ teñbe Yesu niñ dufayminj tareñ irde hinhan mar goyen yenej saba yirde sanjinj yirde kun hinhin.

Apolos beleñ al saba yirde hinhin

24 Be, Pol go gwaha teñ kun̄ hikeyabe Yuda mar al kura deñem Apolosbe Aleksandria taunde kawañ hiriñ al goyen Efesus taunde wayyiñ. Yeñbe Al Kurunyen mere ep hitiñ, irde merem nurdmışbe pañtalkek wor po. **25** Yeñbe bikkeñ al kura beleñ Doyan Al Kurun niñ saba irke nuryiñ. Irdeb Yesu niñ al saba yird yird niñ amañeñ wor po nurde keñkela yeñ ge tagalde hinhin. Gega yenbe Yon Baptais beleñ mata buluñ yubul teñ baptais tenayiñ yeñ tagalde hinhin go po ga nurde hinhin. Munañ Holi Spirityen baptais Yesu beleñ yitiñ gobe go ma nurde hinhin.

26 Be, yeñ beleñ Yuda marte gabu yare kuñ gor al gabu irde hinhan goyen kafura ma heñ saba yirde hinhin. Irkeb Prisilaya uñ Akwilaya sabamiñ go nurdeb yamıñde tukaryum. Irdeb Apolos goyenbe ire uñya gore keñkela wor po Al Kurunyen mata saba irke nurde bebak tiyyiñ.

27-28 Be, Apolos go gor heñ heñbe Akaia nañare kweñ yiriñ. Irkeb diñuñ Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hitiñ mar Efesus taunde niñ gore Apolos goyen tareñ heñ heñ niñ farañ yurde asañ kayamiñ. Asañ gobe Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irtiñ mar Akaia nañare niñ gore Apolos keneñbe igin̄ igin̄ irnayiñ yeñ kayamiñ. Be, Apolos go Akaia nañare kuñbe gor niñ Yuda mar niñ kafura ma heñ mel goya kawan gabu irde saba misiñeñ yirde hike gwaha mat kura gor niñ Yuda mar beleñ mere titek moñ hamin̄. Gwaha irde henÿab Yesube Mesaia goyen momoñ yirde goke Al Kurunyen mere yikala yirde hinhin. Be, Apolos gobe kuñ gwahade saba yirde hike Al

Kuruŋ beleŋ buniŋinj nurde yuneŋ faraŋ yurke
Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar goyen sabamiŋ
nurde tareŋ hamiŋ. Be, Apolos gobe gwahader po
gor niŋ sios faraŋ yurde hinhin.

19

Polbe Efesus taunde kuriŋ

¹ Be, Apolos gobe Akaia naŋa bana go niŋ taun Korin hikeyabe Polbe beleŋmiŋ Galesiaya Frigiaya dugu bana mat kuŋ kuŋ makaŋ siŋare niŋ taun Efesus forok yiriŋ. Gorbe Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar kura yinyiŋ. ² Irdeb, “Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ goyenbe Holi Spirit manaŋ tamiŋ we?” yeŋ gusuŋaŋ yiryiŋ. Irkeb, “Moŋ, Holi Spirit niŋ yeŋ ha mere gobe tiŋeŋ wor po. Ma po nurde hityen,” inamiŋ. ³ Irkeb, “Be, niŋgeb danij baptais tamiŋ?” yinyiŋ. Irkeb, “Neŋbe Yon Baptais beleŋ saba tagalde hinhin gote miŋ po gama irde baptais titirin,” inamiŋ. ⁴ Irkeb Pol gore gaha yinyiŋ: “Yonbe al beleŋ, ‘Mata buluŋniniŋ yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ bininiŋ mulgaŋ hihit,’ yeke gab baptais yirde hinhin. Irdeb, ‘Kame Al kura harhokner wayyen al goke dufaytiŋ sanŋiŋ irnayiŋ,’ yiriŋ. Be, Yon beleŋ yiriŋ al gobe Yesu niŋ yiriŋ,” yinyiŋ. ⁵ Gwaha yinke nurdeb, “Baptais Yesu beleŋ yitiŋ goyen tetek,” inkeb Pol beleŋ Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu dejenme baptais yiryiŋ. ⁶ Be, baptais yirde mel go hende hanij yerde Al Kuruŋ gusuŋaŋ irkeb Holi Spirit katyiŋ. Irkeb yende mere moŋ, mere tiŋeŋ kurayen kurayen tiyamiŋ. Irde Al Kuruŋ beleŋ

mata kame forok yiryen goke tagalamiñ. ⁷ Be, gorbe al 12 beleñ gwaha tiyamij.

⁸ Be, Pol go gor gagasi karwo hinhinyabe Yuda marte gabu yare kuñ kafura miñmonj gwaha mat bebak tinayin yen mel goya mere tagalde saba yirde hinhin. Mere miñbe Al Kurunj beleñ yende alya bereya doyan yird yird mata goke mere teñya saba yirde hinhin. ⁹ Gega tonaq tarenj Yuda mar kurabe Polyen saba goke igin ma nurde Yesu niñ dufayminj tarenj ird ird niñ bada hamiñ. Irde al buda diliñde Yesu gama ird ird mata goyen buluñ mat tagalamiñ. Goke teñbe Pol beleñ mel go yubul teñbe Yesu niñ dufayminj sañiñ irtiñ mar go po ga saba nurt nurt ya kurunj kura deñembe Tiranus gor yukuriñ. Gorbe nañkahalmij nañkahalmij hugineñ Al Kurunyen mere miñ goyen mel goya tagalde saba yirde hinhin. ¹⁰ Be, Pol gobe dama irawa gor hinhin. Goyarebe Esia nañja bana go niñ Yuda marya al miñ hoyan Grik marya goyen tumñañ mere Doyañ Al Kurunj niñ yitiñ goyen nuramiñ.

Siwa urmiñ yago

¹¹ Be, Al Kurunj beleñ Pol goyen tareñmij unke mata tiñej wor po kurayen kurayen forok yirde hinhin. ¹² Irkeb Pol beleñ amilya nufol hal hal amil parwek sisaj yurtiñ goyen wor al beleñ yukuñ gore po al garbam miñyañ sisaj yurde hike igin heñ hinhan. Irde al kura uñguram yan wor gwahade po yirde hike uñgura beleñ al go yubul teñ kuñ hinhan.

¹³ Be, Yuda mar al kura beleñ uñgura al bana hinhan goyen yakira teñ teñ ge kuñ wañ teñ

hinhan. Irde mel gore uñgura al bana hañ goyen yakira tiniñ yen Doyañ Al Kurun Yesu deñe urde, “Pol beñ sabamiñ tagalde hiyen al Yesu gote deñemde dinhet. Kat kunañ!” yineñ hinhan. ¹⁴ Pris buda gote kuruñmiñ deñembe Siwa gote urminj yago 7 goyen manaj gwaha teñ hinhan.

¹⁵ Be, nalu kurarebe al kura uñguram yañ al goyen sope irniñ yen yamiñde kuñbe, “Uñgura go takira tihit,” yen nuramiñ. Gega uñgura gore wol heñbe, “Yesuya Polyabe nurd yuneñ hime. Munañ deñbe ganuñ mar?” yinyinj. ¹⁶ Irdeb al uñgura ketal urtiñ gore po al 7 goyen yeñala po yirde hikaka yirde gasa poloñ yirkeb dari sirsur iramiñ. Irdeb ulinhormiñ yago erek yirde yugu teñ yunkeb kupson busaharamiñ. ¹⁷ Irkeb Efesus taunde niñ Yuda marya al miñ hoyan Grik marya beñ mere momonj go nurdeb ka-fura wor po hamiñ. Irdeb Doyañ Al Kurun Yesu turuñ iramiñ. ¹⁸ Irde Yesu niñ dufaymiñ tareñ iramiñ gega, mata buluñmiñ yubul ma titiñ mar budam goyen goya gab al diliñde matamiñ kawan tagalde sopte gwaha ma teñ hitek yamiñ. ¹⁹ Irde Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ gega, mere bal asanje katiñ miñyañ marbe asañmiñ goyen yukuñ kumga tiyamiñ. Asañ kumga tiyamiñ gote muruñgembe al 50,000 beñ nañkahal uñkureñde meteñ teñbe hora tenayiñ goya tuñande. ²⁰ Be, Doyañ Al Kurun niñ yitiñ mere gobe gwaha mat sañiñ heñ kuruñ heñ tukuriñ.

²¹ Be, mata gwahade forok yekeb Pol gobe Yerusalem mulgañ heweñ yen beleñnebe Masedoniaya Akaiaya nañayañ kweñ yen dufay hiriñ.

Irdeb, “Yerusalem gor hej gabe fudinde wor po Rom manaq kwej,” yirin. ²² Gwaha yenbe meten marminj Timotiya Erastusya yad yerke yej wa mehej hej Masedonia naqare kwaryum. Irkeb yenbe Esia naqare gor ulyanjde yara hinhin.

Efesus taunde kanduk kuruj forok yirinj

²³ Be, Pol go Esia naqä bana goj niq taun Efesus hikeyabe gor niq al kura belej Yesu gama ird ird mata goke igij ma nurde kanduk kuruj forok iraminj. ²⁴ Gwaha tiyaminj mar al kurabe Demitrius. Yenbe silwa hora belej det yird yird al. Yej belejbe yende uñgura birij Atemisya yamiñja gote tonej muknej muknej silwa belej yirke al damu tej hanjen. Irkeb yeñja meten marminjä gobe hora kuruj wor po yade hanjen. ²⁵ Gega Pol belej wañ Al Kurunyen mere kuruj irkeb mel gote hora tej tej belej buluñ hirij goke biñ ar yiriñ. Niñgeb Demitrius gore meten marminjä yej meten tej hinhin gote kadom yago hoy yirke wakeb gaha yinyij: “Mel, meten tej hitien garebe hora kuruj tuluj tej dunej hiyen nurde hanj gogo. ²⁶ Gega Pol inej hanjen al gore Efesus taunde gar wañ nende alya bereya saba hoyan po yirke yirkeb al budam nende mata yubul tiyanj. Goyenbe Efesus taunde gar po moj. Esia naqä bana gor niq al manaq tumñjan gwaha yiruj goyen wor dindikenurdeb kenaq. Al goreb, ‘Det tonej kura al belej yirtij gobe Al Kuruj fudinde moj,’ yej hi. ²⁷ Niñgeb meteñnininj denem buluñ ireñ tiya. Goyenbe go po moj. Nende tikula kiriyij bere Atemis gote tonej goyen kerde dolonj ird ird ya gobe alya

bereya belej tarej miñmoj yej nurnayin. Irke deñem kuruñ Esia nañña banaya megej kuruñ ga nurd untij ala tej hanjen gobe tarej miñmoj yej nurde unnayin,” yinyin.

²⁸ Be, gwaha yinke nurdeb biñ kak hekeb, “Atemisbe Efesus taunde gar niñ tikula bere wor po,” yej kwipkwep tiyamiñ. ²⁹ Irdeb mel gore taunde gor mata kanduknej yade forok yiramiñ. Irdeb mel gore Polyen meteñ kadom, Masedonia nañare niñ al irawa, Gaiusya Aristakusya yade gasa yirniñ yirniñ yirde yuluñ tej gabu gasuñ kuruñde tumñañ kup yej yukamiñ. ³⁰ Gwaha yirkeb Pol belej al buda kuruñ gabu iramiñ gote diliñ mat huwarde mere yire yekeb Yesu niñ dufaymiñ sanjin irtij mar belej basinña irde utan iramiñ. ³¹ Irde Esia nañare niñ doyan mar kurabe Polyen kadom niñgeb, Pol niñ yej, “Inke gor ma forok yiyyen,” yej mere keramiñ. ³² Be, gabu iramiñ mar gobe kukuwa wor po hamiñ. Kura marbe mere miñ hoyan niñ hewhow tej hinhan. Munanç kurabe mere miñ hoyan niñ weñwoñ tej hinhan. Al budam wor pobe miñ goke gabu irhet yej ma nuramiñ.

³³ Be, goyarebe Yuda mar belej sios niñ po mere fuguru tiniñ yeñbe al kura deñem Aleksanda gare al gabu kuruñ go diliñ mat huwarde mere yiri yeñbe, “Gwaha gwaha yawayin,” inen hulyanç iramiñ. Irkeb al buda kuruñ go diliñ mat huwaryin. Irdeb palña nirnañ yej hanin tuñjan yiryin. Mere kanduknej forok yej hi gobe neñ Yuda mar belej ma tej hite yineñ tiyyin. ³⁴ Gega gabu iramiñ mar belej keneñ al gobe Yuda mar

al yeŋ bebak teŋbe, “Atemisbe neŋ Efesus marte tikula bere. Yeŋbe kuruŋ wor po!” yeŋ ulyanđe wor po weŋwoŋ teŋ hinhan. Irkeb al gobe mere titek ma hiriŋ.

³⁵ Gwaha teŋ hikeb taunde gor niŋ doyaŋ al kura beleŋ mel go, “Balmiŋ hinan,” yinenŋbe gaha yinyiŋ: “Efesus mar, deňbe tikula bere Atemisyen ya kuruŋ go doyaŋ irde hanjen. Irde hora himam yende toneŋ yara naŋkiŋde mat po katyiŋ goyen ya go bana kerde doyaŋ irde hanjen gobe megen niŋ al kuruŋ gayen tumŋaŋ nurde haŋ. ³⁶ Niŋgeb al kura beleŋ usi ma yenayiŋ. Niŋgeb bekkeŋde heŋ dufay keŋkelə heŋ ga mata tinayiŋ. ³⁷ Irem gabe nende tikula bere sukal ma iraruŋ. Irde det toneŋ yirde doloŋ yirde hityen gote yayaŋ samuŋ kura ma kawe tiyaruŋ. Gega dulinŋ wor po gago yuluŋ teŋ yawayhaŋ. Mata gabe igin moŋ. ³⁸ Mere gahade nurd nurd nalum yan geb, Demitriusya kadom weŋya beleŋ al kura merere yirniŋ yeŋ nurdeb igin yukuŋbe mere sope irtek mar diliŋde gab tagalke nurnayiŋ. ³⁹ Gega mel gore dufay kernayiŋ goyen igin ma nurnayiŋbe taunde gor niŋ mere sope ird ird marte karkuwaŋmiŋ momon yirke gabu kuruŋ irde gab kanduk go sopte sope irnayiŋ. ⁴⁰ Niŋgeb hanča gabu irde hekhok kuruŋ tahaŋ gabe miŋ miŋmoŋ wor po tahaŋ. Niŋgeb Roma gabman beleŋ denenŋbe merere dukuŋ gusuŋaŋ dirkeb daha mat wol hetek? Roma gabman beleŋ deŋ mata tahaŋ gake igin ma po nuryeŋ” yeŋ saba yiryiŋ. ⁴¹ Gwaha yinenŋbe yakira tike bur yeŋ kwamiŋ.

20

Polbe Masedoniaya Griky nañare kuriñ

¹ Be, mata kurun̄ go hubu hekeb Pol beleñ gor niñ mar Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ goyen hoy yirke gabu iramiñ. Irkeb saba yirde dufaymiñ tareñ irde yubul teñ Masedonia nañare kuriñ. ² Goyañ kuñ henyabe Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irtiñ mar tareñ heñ heñ ge farañ yure yen̄ saba yirde yirdeb yubul teñ kuñ kuñ Grik nañare forok yiriñ. ³ Gorbe gagasi karwo hinhin. Irdeb hakwa teñ Siria nañare kwe yiriñ. Gega Yuda mar beleñ maytek yamin̄ goyen nurdeb mulgañ heñ Masedonia nañayañ mat gab kuñ Siria forok yewen̄ yen̄ kuriñ. ⁴ Irkeb Beria taunde niñ al Sopater yen̄be Pirus urminya, Tesalonaika niñ al irawa Aristakusya Sekundusyabe Derbi taunde niñ al Gaiusya beleñ Polya kwamiñ. Irde Timotiya Esia nañare niñ al irawa Tikikusya Trofimusya manañ mel goya tumñañ kwamiñ. ⁵ Be, mel go wa meheñ heñ kuñ Troas taunde Polya neñya doyan̄ dirde hinhin. ⁶ Munan̄ neñbe, “Yuda Marte Beret Yis Miñmoñ Nen Nen Nalu Kurun̄” ineñ hañyen go hubu heke gab Filipai taun go tubul teñ makañde kurkuñ hakwa teñbe wawuñ siptesonjoñ kamereb Troas forok yitiriñ. Irdeb mel go yupi teñ gorbe wawuñ ⁷ hinhet.

Polbe Troas kuriñ

⁷ Be, gor hiteke kuñ Sande hekeb neñ tumñañ Yesu kamyin̄ goke dufay heñ heñ ge beret ninij yen̄ gabu irtiriñ. Gwaha teñ gise yubul teñ kwen̄ go yen̄be Al Kuruñyen mere saba yirke kuñ kuñ wawuñ binde hiriñ. ⁸ Gabu irde hinhet ya gobe

al hej hej gasuŋ karwo hende bande niŋgeb, neŋbe gasuŋ funaŋ hende wor pore gor hinhet. Gorbe hulsi budam yusuŋ yurtiŋ melak hej hinhan. ⁹ Be, Pol mere teŋ hikeyabe al foŋeŋ kura denjembe Yutikusbe meŋe yamere keperde mere paŋa irde hinhan. Mere nurde arkup teŋ kun kun biŋ sir yekeb megen takteŋ mayyiŋ. Irkeb al kura beleŋ aran po kurkuŋbe kamtiŋ kenamin. ¹⁰ Irkeb Pol wor kurkuŋ kamtiŋ hakwam megen hinhan goyen besa irdeb, “Kafura ma yo. Kama moŋ geb,” yinyiŋ. ¹¹ Gwaha teŋ sopte mulgaŋ hen hurkuŋbe Yesu kamyiŋ goke dufay hej hej niŋ beret gale hej namin. Go kamereb meremiŋ basaŋ hej saba yirke kun kun fay urkeb yubul teŋ kuriŋ. ¹² Be, Pol go gwaha tikeb al foŋeŋ takteŋ mayke kamyiŋ gega, sopte huwaryiŋ al goyen yamiŋde tukamiŋ. Irde, “Kama al go gago huwara,” yeŋ biŋ yurum wor po hamin.

Polbe Troas taunde mat Miletus taunde kuriŋ

¹³ Be, Polbe, “Troas taunde mat kahaŋde kun Asos taunde forok yeweŋ. Irde gor mat gab hakwa hende kweŋ,” dinkeb neŋ wa hakwa hende Asos taunde kutiriŋ. Irkeb Polbe yiriŋ gwahade po Asos taunde kuriŋ. ¹⁴ Be, Pol wan Asos taunde dupi teŋbe tumŋaŋ hakwa hende kun Mitilini motmotde forok yitiriŋ. ¹⁵ Be, fay urkeb gor mat hakwa goyenter po kun Kios motmotde forok yitiriŋ. Irdeb firtiriŋ fay urkeb Kios mat Samos motmotde kutiriŋ. Be, sopte fay urkeb gor mat Miletus taunde kun forok yitiriŋ. ¹⁶ Be, gwahade teŋ kun hinhetya goyenbe Polbe, “Esia naŋare mosoyŋeŋ po teŋbe epte ma Yerusalem

kunj Pentekos nalu keneñ,” yenj nurdeb, “Esia nañä bana goñ niñ taun Efesus ma kutek,” yiriñ.

Polbe Efesus taunde niñ siosyen doyañ mar yinyiñ

¹⁷ Irdeb Miletus taunde mat po Efesus taunde niñ sios doyañ mar niñ keya heke kinniñ yenj katamiñ. ¹⁸ Kateñ kenkeb Pol beleñ gaha yinyiñ: “Esia nañare hanjkapyä wañ denÿa dahade hinhem gobe keñkela neneñ hinhan. ¹⁹ Yuda mar beleñ mere mayde buluñ nirke kanduk kuruñ wor po keneñbe delne fimiñ kateñ hinhin. Gega Doyañ Al Kuruñ niñ meteñbe teñ hinhem po. Gwaha teñ hinhem yabe deñne kuruñ ird ird niñ ma nurde hinhem. ²⁰ Saba kura igin tareñ diryen yenj nurdeb kuñ saba dird dird niñ bada ma heñ gabu karkuwanjañ saba dirde hinhem. Irde kurabe yatiñyañ yatiñyañ kuñ saba dirde hinhem gobe nurde hañ gogo. ²¹ Nebe kawan po Yuda marya al miñ hoyañ Grik marya tumñañ Al Kuruñyen mere saba yirde, ‘Mata buluñtiñ yubul teñ Al Kuruñ niñ bitiñ mulgañ hekeb Doyañ Al Kuruñniñ Yesu niñ po dufaytiñ sañiñ irnayıñ,’ yineñ hinhem.

²² “Be, ga hime gabe Holi Spirit beleñ Yerusalem kwa ninerñ hi yenj nurde hime geb, gwaha tiyen. Gega gor da mata ulner forok yiyyen gobe go ma nurde hime. ²³ Gega taunyañ kuñ himekeyabe Holi Spirit beleñ, ‘Gebe Yerusalem kukeb fere gird koyare gernayıñ. Irke kanduk buluñ wor po kenayıñ,’ nineñ hinhan go po ga nurde hime. ²⁴ Goyenpoga goke kafura ma heweñ. ‘Al Kuruñ beleñ alya bereya niñ buniñen nurde yumulgañ

teŋ teŋ beleŋ kiriyŋ mere igin goyen momoŋ yirde hayin,’ yeŋ Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu beleŋ meteŋ nunyiŋ goyen bada ma heweŋ. Meteŋ gobe pasi po ireŋ. Gwaha teŋ himekeya mununke kameŋ goyenbe goke ma nurde hime.

25 “Be, Al Kuruŋ beleŋ alya bereya doyaŋ yird yird mata niŋ kuŋ waŋ teŋ saba dirde hinhem mar kurabe deŋ gago goyen kamebe sopte ma nennayin yeŋ nurde hime. **26-27** Niŋgeb funaŋ momoŋ direŋ tihim. Be, nebe bada ma heŋ Al Kuruŋyen dufay goyen tumŋaŋ momoŋ dirde himeke nurde pasi haŋ. Niŋgeb al kura saba nurd nurd ga Al Kuruŋyen mere ma gama irde kanduk kennayin gobe yende samuŋ. Nere kanduk moŋ yeŋ gago hayhay dirde hime. **28** Niŋgeb keŋkela heŋ hinaŋ ko. Deŋbe Holi Spirit beleŋ Yesu gama irde haŋ mar gote doyaŋ mar diryiŋ geb, mel go keŋkela doyaŋ yirde hinayin. Yesuyen alya bereya sios goke teŋ Al Kuruŋ beleŋ Ur-miŋ megen teŋ kerke kateŋ kamyiŋ geb, sios gobe Al Kuruŋyen wor po. Niŋgeb sipsip doyaŋ mar beleŋ sipsipmiŋ keŋkela doyaŋ yirde haŋ gwahade goyen po deŋ wor sios goyen keŋkela wor po doyaŋ yirde hinayin. **29** Dubul direŋ tihim harhoknerbe kulu duwi beleŋ sipsip yisen hanjen gwahade goyen po al kura waŋbe dufaytiŋ buluŋ yirnayin yeŋ nurde hime. **30** Irde deŋ bana gare manaq al kura huwardeb, ‘Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar goyen dufaymiŋ buluŋ yirteke gama dirnaŋ,’ yeŋ Al Kuruŋyen mere fudinde goyen hoyaq mat saba yirnayin. **31** Niŋgeb keŋkela wor po heŋ hinaŋ ko. Dama

karwo denya hinhembe hugiēn naŋkahalya wawuŋya duŋkureŋ duŋkureŋ hayhay dirde esen̄ mere dirde hinhem goyen goke bitin̄ sir ma yiyyen̄.

³² “Be, Al Kurun̄ beleŋ doyaŋ dirde hiyen̄ goke gago Al Kurun̄ gusuŋaŋ irde hime. Irde Al Kurun̄ beleŋ buniŋen̄ nurde dunen̄be faraŋ durde hi goke yitiŋ mere goyen bitin̄de po hiyen̄ yeŋ gusuŋaŋ irde hime. Mere go bitin̄de heŋ kurun̄ hekeb tareŋ hinayin̄. Irde Al Kurun̄ beleŋ dirneŋ weŋ det igiŋ yuneŋ yiriŋ goyen wor tenayin̄.

³³ Nebe almet horaya uliŋ umŋaya yeneŋ bene huwartiŋ moŋ. Hubu wor po. ³⁴ Irde kadne yagoya Al Kuruŋyen meteŋ teŋ heŋyabe det kurau nurdeb nigeŋ meteŋ teŋ hora teŋbe detniniŋ damu teŋ himyen goyen keŋkelə nurde haŋ gogo.

³⁵ Doyaŋ Al Kurun̄ Yesu beleŋ, ‘Al Kurun̄ diliŋde al det yuneŋ yuneŋ mata gobe det yad yad mata gote folekken̄ wor po yeŋ nurde hi,’ yiriŋ goyen bene sir ma yeŋ hiyen̄. Niŋgeb mata kurun̄ teŋ hinhem gobe meteŋ sanjŋ gahade ga teŋ gab al det miŋmoŋ mar goyen faraŋ yurde hinayin̄ yeŋ dikala dirde hinhem,” yinyiŋ.

³⁶ Be, Pol go gwaha yineŋbe gor gabu iramiŋ maryā tumŋaŋ dokolhoŋ yuguluŋ teŋbe Al Kurun̄ mere iramiŋ. ³⁷ Irdeb mel gore Pol kuŋ kuŋ niŋ buniŋen̄ nurde besa irde esen̄ uramiŋ. ³⁸ Mel gobe Pol beleŋ, “Kame sopte ma nennayin̄,” yiriŋ goke buniŋen̄ wor po nuramiŋ. Irdeb tumŋaŋ po tukuŋ hakware tubul tiyamiŋ.

Polbe Yerusalem kuriŋ

¹ Be, go kamereb Polya neŋya tumŋaŋ mel go yubul teŋ hakwa hende kuŋ kuŋ motmot kura denjembe Kos gor po forok yeŋ firtiriŋ. Irde fay urkeb Rodes motmotde kutiriŋ. Gor matbe Misia naŋare niŋ taun kura makaŋ siŋare hinhin Patara gor kutiriŋ. ² Gorbe hakwa hoyan kura Fonisia naŋare kweŋ teŋ hike keneŋbe go hende kutiriŋ.

³ Hakwa hende kuŋ heŋyabe Saiprus motmot teŋ megen kurun belen pel irde alare mat po Siria naŋare kutiriŋ. Kuŋ kuŋbe Tair taunde forok yitiriŋ. Gorbe taunde gor niŋ samuŋ yago hakware niŋ meten mar belen yad siŋa yiramiŋ. Irkeb neŋbe megen kattiriŋ. ⁴ Kat siŋare kurbe Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar kura gor yintiriŋ. Irdeb yeŋya gor wawuŋ 7 hinhet. Gor hitekeyabe Holi Spirit belen Polbe kame Yerusalem kuŋ kanduk kinyen goyen mel go bebak yirkeb basiŋa irmaŋ haminŋ. ⁵ Gega Yerusalem kutek naluniniŋ forok yekeb kuniŋ yeŋ gitik titeke Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ hinhan mar goyen tumŋaŋ beremya dirŋen weŋya wor taun go tubul teŋ neŋya kuŋ makaŋ siŋare forok yitiriŋ. Irdeb megen dokolhoŋniniŋ yugu-luŋ teŋ tumŋaŋ Al Kurun mere irtiriŋ. ⁶ Go kamereb kadom hayhay girde teŋbe yubul teŋ hakwa hende kuteke deneŋbe mel gobe mulgaŋ haminŋ.

⁷ Be, Tair taun go tubul teŋ kuŋ kuŋbe Tolemes taunde forok yitiriŋ. Gorbe hakwa tubul teŋ siŋare kurkuŋ Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋ mar yeneŋbe yeŋya wawuŋ uŋkureŋ po firtiriŋ. ⁸ Irde

fay urkeb taun go tubul teñ kuñ Sisaria taunde forok yitirinj. Gorbe Filipyen yare kutirinj. Filipbe Al Kurunyen mere goyen alya bereya saba yirde hiyen. Yenþe hakot aposel buda beleñ meten farañ mar niñ yekeb yenþa al hoyan 6 goya yawaraminj al go goyen. ⁹ Yenþe wirinj sipte karkuwaj hitiñ gega, foñej po hinhan. Bere sipte gobe Al Kurunyen mere basañ heñ tagalde hanjen.

¹⁰ Be, gorbe wawuñ budam yara po hitekeyab Al Kurunyen mere basañ al kura deñem Agabus go Yudia nañare mat katyinj. ¹¹ Katenj neñ hinhetde gor forok yenþe Polyen kañ mal temde temdere niñ goyen teñbe yinþende haninya kahananya fere tiyyinj. Irdeb, “Nigen hanneya kahanneya fere tihim gahade gayen po Yuda mar Yerusalem taunde hanj gore kañ gate miñ albe haninya kahananya fere teñ al miñ hoyan Yuda mar moñ gote haninde kernayinj yeñ Holi Spirit beleñ nina,” yirinj. ¹² Gwaha yeke nurdeb neñya Yesu niñ dufayminj tareñ irtinj mar gor niñ goya beleñ Pol goyen Yerusalem ma kwayinj ineñ utan irtirinj. ¹³ Gega Pol beleñ, “Daniñ esen bunijen bunijen teñ dufayne buluñ irde hanj? Nebe nad fere nирnayinj goke ma nurde hime. Doyan Al Kurun Yesu niñ wor iginj kameñ yeñ nurde hime geb,” dinyinj. ¹⁴ Goyenpoga mereniniñ ma nurtek hekeb, “Al Kurun beleñ dufay kirtinj gobe gwahade po forok yiyyenj,” yenþe bada hitirinj. ¹⁵ Gwaha teñbe detniniñ yade Yerusalem hurkuninj yeñ taun go tubul titirinj. ¹⁶ Irkeb Yesu niñ dufayminj tareñ irtinj mar Sisaria taunde hinhan

gore dukun̄ Yerusalem forok yeñbe gar hinayin̄ yeñ Nasonyen yare dubul tiyamiñ. Yeñbe Saiprus motmotde niñ al. Al gobe hakot po Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irtiñ hinhin.

Polbe Yems kinyin̄

¹⁷ Be, Yerusalem niñ Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ mar beleñ denen̄be amañ hamiñ. Irkeb gor firtiriñ. ¹⁸ Irdeb fay urkeb Yems kinniñ yeñ neñya Polya tumñan̄ yeñ hitte kutiriñ. Kuñbe yeñya gor niñ doyan̄ mar manañ tumñan̄ yintiriñ. ¹⁹ Pol beleñ Yemsya doyañ marya go yeneñbe kadom pere gird teñbe meteñ teñ hinhin goyen miñde mat tagalde tukun̄ tukun̄ pasi iryiñ. Irde Al Kurun̄ beleñ tareñ irke al miñ hoyan̄ Yuda mar moñ hitte kuñ meteñ dahade teñ kuñ hinhin goyen manañ momoñ yiryiñ. ²⁰ Irkeb gor heñ mere nuramiñ mar beleñ Al Kurun̄ turuñ iramiñ. Irdeb Pol gaha inamiñ: “Gebe Yuda mar budam wor po dufaymiñ Yesu niñ sañiñ irañ gobe nurde ha. Goyenpoga go mar gobe tumñan̄ neñ Yuda marte tikula manañ tareñ po tanarde gama irde han̄ goyen wor nurde ha gogo. ²¹ Be, mel gobe ge beleñ Yuda mar moñ al miñ hoyan̄de niñ nañare kuñ heñya saba teñ hinhan goyen nurde han̄. Ge beleñ goñ niñ Yuda mar saba yirdeb, ‘Nende tikula Mose beleñ kayyiñ goyen ma gama irnayiñ,’ Irde dirintiñ yagobe guba ma yeñ yunnayiñ,’ yineñ hinhan goyen nurde han̄. ²² Irdeb ge gar wayan̄ gayen heñ ga moñ nurniñ tahan̄. Niñgeb kanduk kuruñ kura kinniñ tihit geb, daha titek? ²³ Niñgeb mere girniñ tihit gayen po gama ira ko. Moñgo kanduk kinniñ geb. Be, nende al

sipte kura Yuda marte matare biŋa tiyan̄ ga haŋ.
24 Ningeb al sipte goya Al Kuruŋyen ya balem bana kunayin̄. Irdeb Yuda marte matare wukken̄ hen̄ hen̄ mata doyaŋ mar hitte kuŋ mata tinayin̄ goke hora yunayin̄. Irkeb go mar gore biŋa tiyan̄ al sipte gote tonan̄ kara tinayin̄. Gwaha tike gab al tumŋaŋ geneŋbe, ‘Mere yeŋ uliŋde nurde hityen kuruŋ gobe usi. Yeŋbe fudinde nende tikula gama irde hi,’ yeŋ bebak tinayin̄. **25** Be, neŋ beleŋ al miŋ hoyan̄ Yuda mar moŋ gega, Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar goke bikken̄ asan̄ kaŋ yunen̄be, ‘Uŋgura biŋe teŋ yuntiŋ ma nene hinayin̄, dapŋa darim ma nene hinayin̄, dapŋa kura binjinde kaŋ giti irke kamtiŋ ma hanijde yaka tike kamtiŋ gobe ma nene hinayin̄, irde leplep mata ma teŋ hinayin̄, ’ yineŋ mata goyen goke po bisam yirtirin̄ gobe nurde ha gogo,’ inamiŋ.

26 Be, inamiŋ go ferde fay urkeb Pol beleŋ al sipte goya tumŋaŋde Yuda marte matare wukken̄ hen̄ hen̄ mata go tiyamin̄. Irdeb go kamereb Al Kuruŋyen ya balem bana hurkuŋbe, “Biŋa tiyan̄ goyen pasi irde nende matare wukken̄ hen̄ hen̄ mata goyen nalu gwahader ga hubu hiyyen̄ geb, dapŋa yawaŋ dunmeke al sipte gake teŋ kumga tinayin̄,” yeŋ bebak yiryin̄.

Pol fere tiyamiŋ

27 Be, wukken̄ hen̄ hen̄ mata teŋ hinhan goyen kuŋ muruŋ beleŋ hen̄ nalu 7 heweŋ tikeb Yuda mar kura Esia naŋare mat Yerusalem wayamiŋ gore Pol go Al Kuruŋyen ya balem ban hike kenamiŋ. Irde Pol go busaharyen̄kek yeŋ tanaramiŋ. **28** Irdeb, “Israel mar, faran̄ durnan̄!

Al gare nej Israel marya nende tikulaya Al Kurunyen ya balemya gayen gake al tumňaq buluň mat saba yirde hiyen. Irde al miň hoyaq Grik mar goyen ya balem biňde yawayuň. Irdeb al mali ma hukutek ya balem goyen buluň iruň,” yineň gor hinhan mar goyen biň yakamke biň ar yamiň.
²⁹ (Be, mel gore Grik mar niň yamiň gobe Efesus taunde niň al Trofimusya Polya beleň Yerusalem gor hike yenamiň. Niňgeb dufaymiňdebe Al Kurunyen ya balem bana al miň hoyaq goň hukutek moň yeň bisam irtiň hiyen goyen Pol beleň al goyen teň bana goň hurkuň daw yeň nuramiň.)

³⁰ Be, mere go nurdeb goyare po Yerusalem niň mar tumňaq biň ar yamiň. Irkeb kurhan mat mat Al Kurunyen ya balemde gor kup yeň wayamiň. Irdeb ya bana mat Pol go tuluň teň sinjore tukukeb goyare po ya gote yamem kuruň go tayamiň. ³¹ Be, al buda gore mayniň teň hikeb Roma gabmande fuleňa marte doyaň al kuruň go, “Yerusalem bana kanduk kuruň forok yihi,” mere momonj go nuryiň. ³² Nurdeb goyare goyen po fuleňa marminj kuraya gote doyaň marminja yadeb al buda gabu irde hinhande gor kup yeň kurkamiň. Irkeb al gabu irde Pol mayde hinhan kuruň goyen mel go yeneňbe tubul po tiyamiň. ³³ Irkeb fuleňa marte doyaň al kuruň beleň fuleňa marminj hulyaň yirke Pol teň sen irawa beleň po fere tiyamiň. Gwaha irdeb al buda kuruň hitte fulgaň kaňbe, “Al gabe ganuň? Irde daha tiya?” yineň gusuňaň yiryiň. ³⁴ Irkeb gabu iramiň mar kura beleň kwep kwep teňbe, “Polbe mata gwahade gwahade tiya,” yamiň. Irkeb kura

beleñbe mere hoyan yen kwep kwep tiyamiñ. Be, gwaha teñ mere tuktawanj irkeb doyañ al go mere tiyamiñ goyen bebakkeñ ma nuryiñ. Irdeb fulenja marmiñ yinke Pol teñ fulenja marte yare kwaminj.

³⁵ Kuñ ya binde heñ hurkuniñ teñ hikeb al buda Pol mayniñ yen gama irde hinhan mar gore biñ ar yeke Pol uguñ po kertek hamiñ. Irkeb fulenja mar beleñ tatum urde teñ hurkamiñ. ³⁶ Irkeb gama irde hinhan mar gore, “Mayke kami! Mayke kami!” yen kwep kwep teñ hinhan.

³⁷ Be, teñ ya binde hurkuniñ tikeyabe Pol beleñ fulenja marte doyañ al kurunj goyen, “Igiñ mere kura gireñ?” inenj gusuñaj iryiñ. Irkeb, “Ey, ge gayen Grik mere nurde ha?” inyiñ. ³⁸ Irdeb sopte po, “Hakot kura Isip niñ al Roma gabman asogo ire yen al 4,000 yade sawsawa po kurunj nañare yukuriñ goyenbe ge ma ganuñ?” inenj gusuñaj iryiñ. ³⁹ Irkeb, “Moñ, nebe Yuda mar al, Silisia nañare niñ taun kurunj Tarsus, Roma gabman beleñ doyañ irde hire gor niñ al. Niñgeb iginj nubul tike al ga mere yirenj?” inyiñ.

⁴⁰ Be, fulenja marte doyañ almiñ kurunj gore iginj inkeb Pol gobe yare hurkuñ hurkuñde gor huwarde, “Balmiñ hinayinj,” yineñbe hanij tunjañ yiryiñ. Irkeb balmiñ hikeyabe Yuda mar gote mere mat mere yiryiñ.

22

¹ “Kadne yago, merem yañ nirhañ gayen pet teñ nigenj ge tagaleñ tihim ga nurnañ ko,” yinyiñ.

² Go yiriñ gobe Yuda marte mere mat tike nurdeb liwlaw tiyamiñ kurunj go bada heñ balmiñ palña

iramiŋ. Irkeb Pol beleŋ, ³ “Nebe Yuda mar al, Silisia naŋare niŋ taunde Tarsus kawan himiriŋ. Gega wan Yerusalem gar heŋ kuruŋ himiriŋ. Irkeb Gamaliel beleŋ nende tikula Mose beleŋ asininiŋ yago asaŋde kaŋ yunyiŋ goyen goke kenkela wor po saba niryiŋ. Irkeb deŋ beleŋ gayenter Al Kuruŋ niŋ po nurde mata teŋ haŋ gahade gayen po ne wor gwaha teŋ saba upsiŋen gama irde hinhem. ⁴ Irdeb Yesu beleŋ alya bereya gaha teŋ hinayiŋ yeŋ tikula kiryiŋ goyen gama irde hinhan mar goke biŋ arŋeŋ nurde yuneŋbe yade fere teŋ koyare yerdeb kurabe gasa yirmekе kamde hinhan. ⁵ Go teŋ hinhem gobe Al Kuruŋ dolon ird ird mata doyaŋ mar pris buda gote kuruŋmiŋa Yuda marte doyaŋ marya wor nenen hinhan geb, iŋiŋ momon dirnayiŋ. Nebe mel go hitte kuŋ Damaskus taunde niŋ meteŋ kadom beleŋ faraŋ nurnayiŋ yeŋbe yinmeke asaŋ kaŋ nunamιŋ. Irkeb asaŋ go teŋbe Yesu niŋ dufay saŋiŋ irtiŋ mar goyen fere yirde Yerusalem gar yawaŋ buluŋ buluŋ yirniŋ yeŋ Damaskus taunde kumiriŋ.

⁶ “Be, kuŋ kuŋ naŋa baŋkahal hekeb Damaskus taun binde himekeyabe bemel po hulsi taren kura naŋa folekkeŋ kuruŋ gore naŋkiŋde mat ne hitte po timiyyiŋ. ⁷ Irde gore nirkeb megen nakteŋ mununyiŋ. Irke al melak kura goreb, ‘Sol, Sol, daniŋ mununen buluŋ buluŋ nirde ha?’ ninyiŋ. ⁸ “Irkeb Doyaŋ Al Kuruŋ goyen, ‘Gebe ganuŋ?’ inmekeb, ‘Nebe Nasaret niŋ al Yesu, mununen buluŋ buluŋ nirde ha al goyen,’ ninyiŋ. ⁹ Be, al neya tumŋaŋ kuŋ hinhet mar gobe hulsi

go po ga kenaminj. Gega mere gobe al gore mere teñ hi yen ma bebak tiyamiñ. ¹⁰ Gwaha ninkeb, ‘Doyañ Al Kuruñ, daha tiyeñ tihim?’ inmekeb, ‘Huwara. Irde Damaskus taunde kwa. Gor gab gwaha gwaha tiyayin yen basiñä girmiriñ goyen nurayinj,’ ninyinj. ¹¹ Be, hulsi kuruñ gore nirke delne kidoma wor po hiriñ geb, al kuñ hinhet mar gore po nanarde nad Damaskus taunde kwaminj.

¹² “Be, gorbe al kura deñem Ananaias hin-hin. Yeñbe Yuda marte tikula keñkela gama irde hiyen. Irkeb Yuda mar taun goyenter hinhan goreb palap wor po irde hanjen. ¹³ Be, Ananaias gore ne hitte wanj huwardeb, ‘Kadne, sopte delge wuk yeke nañkena,’ yirinj. ¹⁴ Irkeb goyare po delne wuk yeke det yimiriñ. Irkeb yen beleñ gaha ninyinj: ‘Al Kuruñ asininiñ yago beleñ hakot dolonj irde hinhan Al goyen ge beleñ gab du-faymiñ keneñ bebak teñbe Al Huwak Yesu goyen delger forok yen mere girkeb nurayinj yen bikken basiñä giryinj. ¹⁵ Niñgeb gebe mata keneñ mere nurañ goyen goke kuñbe al nañä kuruñ ga hike kwa goyen momonj irde tukayinj. ¹⁶ Niñgeb da doyañ irde ha? Huwarde kuñbe baptais tekeb Al Kuruñ beleñ mata bulunge halde gunyenj. Irkeb yen dolonj irayinj,’ ninyinj.

¹⁷ “Be, kamebe mulgañ heñ Yerusalem wamiriñ. Gorbe kuñ Al Kuruñyen ya balem bana heñ mere irde heñyabe yuwarwarte Doyañ Al Kuruñ kinmiriñ. ¹⁸ Irkeb Doyañ Al Kuruñ beleñ, ‘Taunde gar niñ marbe ge beleñ ne niñ tagalde ha gayen fudinde yen ma nurde asogo girnayinj geb, aranj po Yerusalem ga tubul tenj hoyanđe kwa,’

ninyinj. ¹⁹⁻²⁰ Gega ne beleñ huwardebe, ‘Doyañ Al Kuruñ, mel gobe epte ma asogo nirnayinj. Nebe meteñ alge Stiwen hora po mayañ goyarebe gor hinhem. Irde al beleñ Stiwen mayniñ teñ hikeb iginj nurde go mar gote uliñhor yago doyañ yirde hinhem. Irde meteñ alge Stiwen goyen hora po uguñ kerke kamuñ goyen kinmiñ. Irdeb Yuda marte gabu yayañ kuñ alya bereya ge niñ dufaymiñ tareñ irtiñ marbe yawañ yusulak teñ koyare yerde hinhem. Niñgeb Yerusalem niñ mar gabe keñkela nurde nuneñ hañ, ’ inmirinj. ²¹ Gega Doyañ Al Kuruñ beleñ wol henjbe, ‘Ne beleñ po gad germeke nañña gisaw al miñ hoyanç Yuda mar moñde nañare kwayinj. Niñgeb huwarde kwa!’ ninyinj,” yinyinj.

²² Be, al buda go meremiñ palña iramiñ kuñ al miñ hoyanç Yuda mar moñ niñ tagalke nurdeb biñ ar yamiñ. Irkeb, “Al gabe megen gar hitek moñ niñ, mayke kami!” yeñ kwep kwep tiyaminj. ²³ Irdeb al buda goreb Pol beleñ Al Kuruñ sukal ira yeñ biñ ar wor po yekeb kwep kwep teñ uliñhor yago yuguya teñ mulowo yade nañña kota yemeyde tiyaminj. ²⁴ Irkeb fulenja marte doyañ al kuruñ beleñ fulenja marmiñ go yinke Pol go teñ fulenja marte yare tukaminj. Irkeb fulenja marte doyañ al kuruñ gore, “Kuñ usulak tike danij merem yan irde kwep kwep irde hanç goyen momoñ diryeñ,” yineñ hulyanç yiryinj. ²⁵ Irkeb fulenja mar beleñ kuñ Pol goyen usulak tiniñ yeñ haniňya kahanýa yad ginj yirdeb hete giti iramiñ. Irkeb Pol beleñ fulenja mar gote doyañ al kura gor hinhin goyen, “Roma mar al ne gahade gayen

mere miñ ma nurdeya mali yusulak tinayıñ yeñ Roma gabman beleñ iginj yitiñ we?” inyiñ. ²⁶ Irkeb fulenja marte doyañ al gob kurunjiñ hitte kunjbe “Al gabe Roma al geb, daha ireñ taha?” inyiñ. ²⁷ Irkeb fulenja marte doyañ al kuruñ gore Pol hitte kunjbe, “Momonj nira. Ge gayen fudinde Roma al?” inyiñ. Irkeb, “Fudinde,” yiriñ. ²⁸ Irkeb al gore, “Nebe Roma al hewe yeñbe hora kurunj tubul ten gab Roma al himirinj,” inyiñ. Irkeb Pol beleñ, “Gebe gwaha tiyariñ gega, Adonebe Roma al geb, ne wor Roma al,” inyiñ.

²⁹ Be, Pol go gwaha yeke nurdeb fulenja mar usulak ten gusuñaj irniñ yeñ doyañ hamiñ gobe warga heñ okohom po bada hamiñ. Irkeb Pol go Roma al gega, malikan miñ miñmoñ fulenja marmiñ yinke sende fere tiyamiñ goke kafura hiriñ.

Polbe merere huwaryiñ

³⁰ Irdeb nalú go wawuñ heñ sopte fay urkeb fulenja marmiñ yinke Pol go sen yugu ten unamiñ. Irde, “Da misiñde wor po Yuda mar beleñ Pol mere ulinje iranj goyen upsiñej bebak tiye,” yeñbe pris buda gote karkuwañmiñya Yuda marte doyañ mar tumñañ wake gabu irke gab gusuñaj yire yeñ mere kiriyinj. Irkeb tumñañ gabu irke fulenja marte doyañ al kuruñ beleñ Pol tawake al buda kurunj gote diliñde huwaryiñ.

23

*Pol beleñ Yuda marte doyañ mar buda hitte
Yesu niñ tagalyiñ*

¹ Be, Pol go huwarde Yuda marte doyañ mar gabu iramiñ go yeneñbe, “Kadne yago, nebe Al Kuruñ ninj meteñ po teñ heñyabe bener wukkenj wor po nurdeya meteñ timeke wañ wañ gago hihi. Al Kuruñ diliñde mata buluñ kura ma teñ himyen,” yinyinj. ² Gwaha yekeb pris buda gote kuruñmiñ Ananaias beleñ kadom yago Pol bindere hinhan go hulyañ yirde, “Mohonđe go maynañ,” yinyinj. ³ Irkeb Pol beleñ meremiñ go nurdeb, “Gebe nende tikula ufurd uneñbe gor keperde, ‘Gebe buluñ gwaha gwaha tiyan,’ ninha. Goyenbe gigenbe tikula goyen pel irdeb merene kenkela ma nurde mali ga maynañ yinha? Gebe sinjare mat geneñmiñbe iginj wor po gega, bege banabe tikinj baraq wor po ha. Niñgeb goke teñbe Al Kuruñ beleñbe mugunyeñ geb,” inyinj. ⁴ Irkeb al Pol bindere hinhan goreb, “Yeñbe Al Kuruñyen meteñ al wor po. Pris buda gote kuruñmiñ goyen go ma nurde nanyañ irha?” ineñ kwep kwep iramiñj. ⁵ Irkeb Pol beleñ wol heñbe, “Kadne yago, nende tikularebe, ‘Doyañ altın kura mere bulun ma irde hinayinj,’ yitiñ gobe nurde hime. Niñgeb yeñbe al gwahade yeñ ma nurde nanyañ irhem,” yinyinj.

⁶⁻⁸ Goyare goyenbe Yuda marte doyañ mar gabu iramiñ gobe Farisi marya Sadusi marya goyen Pol beleñ yeneñ bebak tiyyinj. Be, Farisi marbe al kamdebe sopte huwarnayinj, irde Al Kuruñyen miyonbe hañ, al toneñ manaq hañ yeñ nurde hanjen. Munaq Sadusi mar gobe gwahade ma nurde hanjen. Niñgeb Pol go mel goyen yeneñbe, “Kadne yago, adonebe Farisi al geb, ne

manaq gwahade po. Niñgeb nebe Al Kuruñ beleñ al kamkeb kame sopte yisan hiyyen gobe fudinde yeñ nurdeb goke po doyañ heñ hime goyen goke tagalde himyen. Gega goke igin ma nurde gago merere nerhañ,” yeñ mere sañiñ po yiryiñ. Sadusi marya Farisi marya gobe kadom igin ma nurt gunen teñ hanjen geb, Pol mere tiyyiñ go nurdeb yinjen uliñ kadom mohonđe tiyamin. Irde dufaymiñ unķurenj kertek ma haminj. ⁹ Irdeb hekhok teñ kwipkwep teñ epte ma tiyaminj. Gwaha teñbe Farisi mar kura Yuda marte tikula saba yird yird mar gore huwardeb, “Al gabe mata buluñmiñ kura ma kenhet. Moñgo Al Kuruñyen miyon beleñ yar kura ma det toneñ beleñ yar kura inyinj kenem daha tinayinj?” yaminj.

¹⁰ Irde al buda kwipkwep teñ hinhan go kuñ buluñ wor po heñ artek heke nurdeb, “Moñgo gwaha teñ Pol mayke kamyenj,” yeñ fulenja marte doyañ al kuruñ gore fulenja marmiñ hulyanj yirde, “Kurkuñ Pol tawanañ. Munañ epte moñ kenem kwep kwep yirde gasa yirhet yirhet yirde gab teñ wanayinj,” yinyinj. Irkeb kuñ gwahade po teñbe Pol gob fulenja marte yare teñ kwamij.

¹¹ Be, gwaha tiyamiñ go wawuñ goyenbe Doyañ Al Kuruñ beleñ Pol diliñde forok yeñbe, “Kafura ma yo. Tareñ po heñ hayinj. Yerusalem gar al ne niñ momoñ yirde saba yirde hayen gwahade goyen po Rom taunde manaq kuñ gwahade po teñ hayinj geb,” inyinj.

Yuda mar beleñ Pol mayniñ yeñ sege iramiñ

¹²⁻¹³ Be, fay urkeb go wampot goyenbe Yuda mar kura 40 gwahade goyen gabu irdeb daha

mat kura Pol mayteke kamyen yej mere sege iramiŋ. Irdeb, “Fudinde wor po, Polbe mayteke kamkeya gab binjeya feya netek,” yeŋbe biŋa tiyamiŋ. ¹⁴ Gwaha teŋbe Yuda marte doyaŋ mar parguwakya pris buda gote karkuwaŋmiŋa hitte kurjbe, “Nerjbe, ‘Feya binjeya kutnjare henjbe Pol mayteke kamke wor wor gab ig uliŋ titek,’ yihit. ¹⁵ Niŋgeb denja Yuda marte doyaŋ maryabe fulenja marte doyaŋ al kurun hitte kunbe usi irdeb, ‘Pol go sopte tubul teŋ dunke matamiŋ ge keŋkela gusuŋaŋ irniŋ,’ innayiŋ. Irkeb tubul teŋ dunkeb teŋ wanayiŋ. Irkeb neŋbe belen doyaŋ herj hitek geb, gonj po mayteke kamyen,” yinamiŋ.

¹⁶ Gega Pol yayiŋ beleŋ mere momoŋ go nurdeb fulenja marte yare kuŋ Pol momoŋ iryiŋ. ¹⁷ Irkeb Pol gobe fulenja mar 100 gote doyaŋ al kura hoy irdeb, “Al gabe doyaŋ altiŋ hitte kuŋ mere kura momoŋ ireŋ teŋ hi geb, yeŋ hitte teŋ kwa,” inyiŋ.

¹⁸ Irkeb al goreb Pol yayiŋ goyen fulenja marte doyaŋ al kurun hitte tukunbe, “Pol koyare hi al gore hoy nirke kuŋ kenmekeb, ‘Al gare doyaŋ altiŋ kurun mere kura momoŋ ireŋ tiya. Niŋgeb doyaŋ altiŋ hitte teŋ kwa,’ ninkeb gago ge hitte tawayhem,” inyiŋ. ¹⁹ Gwaha inkeb al gore Pol yayiŋ go haniŋde tanarde hoyan beleŋ tukunbe, “Da mere momoŋ nireŋ teŋ ha?” inyiŋ. ²⁰ Irkeb al goreb, “Yuda marbe mere sege irde dufay uŋkureŋ po irhan. Niŋgeb gise go goyenbe wan, ‘Pol tubul teŋ dunke tukun da mata wor po tiyuŋ goyen Yuda marte doyaŋ mar dilinđe huwarke gusuŋaŋ irtek,’ usi girnayiŋ geb. ²¹ Albe 40

gwahade gore dufay uŋkureŋ po irdeb, ‘Binjeya feya kutŋa irtek geb. Pol maydeya gab mali titek,’ yen biŋa tiyaŋ mar gobe bana kuŋ gere mere niŋ po doyaŋ hiniŋ yahaŋ. Ningeb Yuda marte doyaŋ mar beleŋ gise wan̄ mere girke goya yende mere ma nurayıŋ. Irde Pol wor tubul ma teŋ yunayıŋ,” inyiŋ. ²² Irkeb fulenŋa marte doyaŋ al kurun̄ gore huwardeb, “Igiŋe kwa. Goyenpoga mere momon̄ nirha gabe al hoyan̄ kura momon̄ ma irayıŋ,” ineŋ hayhay iryiŋ.

Fulenŋa marte doyaŋ al beleŋ Pol Feliks hitte teŋ kerke kuriŋ

²³ Irdeb fulenŋa mar 100 gote doyaŋ al irawa hoy yiryiŋ. Irke wakeb, “Derbe kuŋ fulenŋa mar kahaŋde kuŋ fulenŋa teŋ hanjen mar 200 ya hos hende mat fulenŋa teŋ hanjen mar 70 goyen yinke gitik tinayıŋ. Irde hakde fulenŋa teŋ hanjen mar 200 goyen manan̄ momon̄ yiriryen. Irdeb deŋ tumŋaŋ 9 kilok wawuŋbe Pol teŋ Sisaria taunde kurkunayıŋ. ²⁴ Irde Roma gabman al deŋem Feliks Yudia naŋa doyaŋ irde hi al hitte kunayıŋ. Moŋgo al beleŋ maynak geb, Polbe hos hende teŋ kunayıŋ,” yinyiŋ. ²⁵ Irde asaŋ kura kaŋbe yunayıŋ. Merebe gahade:

²⁶ “Doyaŋ al Feliks, nebe Klodius Lisias beleŋ asaŋ gago kayhem. Gebe doyaŋ alne wor po yeŋ nerd gunerŋ hime.

²⁷ Al gayenbe Yuda mar beleŋ teŋ mayniŋ tiyaŋ. Gega Roma al yeke nurdeb fulenŋa marne yade kuŋbe mayniŋ teŋ hinhan mar haniŋde mat teŋ wamin̄. ²⁸ Irdeb da misiŋde wor po Yuda mar beleŋ mere uliŋde irde asogo irde

hañ goyen gusuñaj yirde bebak tiye yenþe Yuda marte doyañ mar gote gabure tukuminj.

²⁹ Goyenbe teñ fere teñ mayteke kami yan gega, miñ miñmoñ gwaha irniñ tiyanj. Miñ yara kinmiñbe Yuda marte tikula niñ teñ mere ulinđe iranj. ³⁰ Irdeb Pol goyen mayniñ yen mere sege iranj goyen nurdeb balmiñ po teñ kermek ge hitte kwa gago. Irdeb Yuda mar go da misiñde wor po al go mayniñ tiyan goyen ge hitte kuñ gab delge mat tagalnayiñ yinmiñ,” gwahade kayyinj.

³¹ Be, fulenja mar go doyañ almiñ kurunj belen yinyiñ goyen po gama irdeb wawuñ go po Pol teñ Sisaria taunde kuniñ yen kuñbe belen Antipatris taunde feramiñj. ³² Irde fay urkeb fulenja mar hos manaj gore po Pol teñ Sisaria taunde kwamiñj. Irkeb fulenja mar hoyaj kurunj gobe gor mat mulgañ heñ Yerusalem kwamiñj. ³³ Be, fulenja mar Pol teñ kwamiñj go Sisaria taunde forok yenþe doyañ almiñ belen asañ kayyinj goyen Feliks Yudia nañja doyañ irde hiyen al go uneñbe Pol manaj yen hitte mekeramiñj. ³⁴ Irkeb Feliks belen asañ go kapyanj heñbe Pol go, “Gebe dare niñ al?” inen gusuñaj iryiñj. Irkeb Pol belen wol heñbe, “Nebe Silisia nañjare niñ al,” inyiñj. ³⁵ Irkeb, “Iginje gar hayiñj. Irkeb mere ulger irde hañ mar goyen wake gab tumñañ merere huwarnayiñj. Irkeb meretiñ nureñj,” inyiñj. Irdeb metenj marmiñ hulyanj yirdeb, “Tukuñ Herotyen ya kuruñde gor kerde doyañ irde hinayiñj,” yinyiñj.

Polbe Feliks diliŋde huwarde mere tiyyiŋ

¹ Be, wawuŋ siptesonjoŋ kamereb pris buda gote kuruŋmiŋ Ananaiasya Yuda marte doyaŋ mar parguwak kuraya Sisaria kuiŋ Roma gabman al Feliks hitte Pol go tagal unniŋ yeŋ kurkamiŋ. Goyenterbe al kura deňembe Tetulus goyen mel gore, “Neŋ faraŋ durde merere harde mere tiyayiŋ,” inkeb mel goya tumŋaŋ kwamiŋ. Al gobe Roma gabmanyen mere sope ird ird mata goyen kenkelə nurde hinhin al.

² Be, Pol niŋ mere kerkeb wayyiŋ. Irkeb Tetulus beleŋ huwarde gaha yirinj: “Feliks, gebe doyaŋ al-niniŋ wor po. Ge beleŋ upsiŋeŋ doyaŋ dirde hike neŋbe dahadem moŋ, iginj po heŋ waŋ waŋbe gago hite. Dufayge tiŋeŋ wukkenj wor po goyen kerde doyaŋ dirkeb naŋa kurun gayen bana niŋ alya bereya tumŋaŋ iginj po hite. ³ Ge beleŋ meteŋ kurun gwahade teŋ hayen goyen goke neŋ tumŋaŋ amanenj wor po nurt gunenj hityen. ⁴ Be, ne beleŋ mere uguŋ po timeke piŋeŋ nurt nunak geb, bada hewenj. Gega ok ninkeb mere muŋ kura tiyeŋ. ⁵ Be, al garebe megenj kurun gayen kuiŋ waŋ teŋ Yuda mar biŋ yakamde dufaymiŋ buluŋ yirde hinhin. Irkeb kanduk karkuwaŋ karkuwaŋ forok yeŋ hinhan. Yeŋbe al buda kura ‘Nasaret niŋ mar’ yineŋ hanjen gote doyaŋ al. ⁶⁻⁷ Irde al gare po Al Kurunyen ya balem bana goŋ Yuda mar moŋ al miŋ hoyan mali teŋ hurkuŋ. Al gare gwaha mat ya balem goyen buluŋ ireŋ teŋ hikeb

teñ fere titiñ.* ⁸ Niñgeb gigen gab gusunjañ irkeb yinjeñ mohonđe keñkela tagalke gab gwahade niñgeb gago tagal uneñ merere kerhañ yeñ bebak tiyayiñ,” inyiñ. ⁹ Be, Tetulus beleñ mere teñ pasi irkeb Yuda mar bana goñ hinhan gore, “Mere tiya gobe fudinde wor po!” yaminj.

¹⁰ Irkeb Feliks beleñ, “Pol, ge wor huwarde mere tiya,” inen haniñ tuñañ iryiñ. Irkeb Pol go huwardeb Feliks goyen, “Gebe dama budamde wor po naña kuruñ gayen doyañ irde hayen. Irde al ge hitte wañ merere huwarke ge beleñ dufay keñkela wor po henja meremiñ nurde sope irde hayen. Niñgeb nebe delger gago nigeñ ge pet teñ mere tiyeñ tihim. ¹¹ Be, nebe Al Kuruñ dolonj ire yeñ Yerusalem taunde hurkumiñde mat wañ hañka gabe naña fay 12 hihi. Niñgeb usi yeñ keneñbe gigen ga al gusunjañ yirke bebak girnayiñ. ¹² Be, mere ulner irde hañ mar gayen Al Kuruñyen ya balem bana al kuraya kadom mohonđe ma teñ himeke nenañ. Irde Yerusalem taun banaya Yuda marte gabu yayañ wor al kura ma biñ yakamde hinhem. Hubu wor po. ¹³ Niñgeb tagalde nunen hañ mar gayen daha matbe miñ goke kura merere kirtiñ yeñ momoñ girke nurayiñ? Hubu wor po! ¹⁴ Gega Nasaret

* **24:6-7:** Asañ hoyanjebe gahade katinj hi: 6 Irde al gare po Al Kuruñyen ya balem bana goñ Yuda mar moñ al miñ hoyan teñ hurkenj tiyuñ. Al gare gwaha mat ya go buluñ ireñ teñ hike fere titiñ. Irde nende matare al gate mata buluñ goke tagalde murunjem untek nurtiñ. 7 Gega Fuleña marte doyañ al Lisias beleñ wañ mudunhem mudunhem dirde Pol gayen teñ kunj. 8 Irdeb, ‘Al gayen uliñde merem yanj irtek marbe Feliks hitte kunj momoñ irnayiñ,’ dinuñ,” inyiñ.

nij al Yesu beleş tikula kiriyin goyen gama irde hanj mar al goyen kurabe gago ninej hanj gobe fudinde. Mel gabe Yesuyen tikula goyen fudinde moj yej hanj. Gega nebe gwaha mat Al Kuruny asininiy yago beleş dolon irde hinhan Al goyen dolon irde himyen. Irde Al Kurunyen mere Moseya Al Kurunyen mere basan marya beleş asanđe katiñ kurun goyen fudinde yej nurde gama irde himyen. ¹⁵ Irde mel gare Al Kurun diliñde al huwakyabe huwak monya goyen tumjañ Al Kurun beleş kamtiñde mat al yisan heke huwarnayin yitiñ goyen fudinde yej mata goke doyan hej hanjen gwahade goyen po ne manan goke doyan hej himyen. ¹⁶ Goke teñbe bener wukkej wor po nurdeya mata teñ himeke alya Al Kurunya diliñdebe igin po nenej hinayin yej kurut yej himyen.

¹⁷ “Nebe dama budam po Yerusalem tubul teñ nañare siñare po kuñ hinhem. Irdeb nere alya bereya Yuda mar kura det miñmoj al buniñen goyen faran yure yej hora teñ gab Yerusalem mulgañ hej kumiñ. Be, goya goyenbe Al Kurun wor dolon irde galak ire yej kumiñ. ¹⁸ Be, Al Kurunyen ya balemde hej Yuda marte matare wukkej hej hej mata teñ himekeyab mel gare wañ nenañ. Goyenterbe al budamya ma hinhet. Balmiñ po hej al kura ma buluñ irde hinhem. ¹⁹ Ya bana goñbe Esia nañare niñ Yuda mar kura hinhan gore nenañ. Niñgeb mata buluñ kura timeke nenañ kenem mel gore po ga delger huwarde ne niñ tagalke nurayin. ²⁰ Gega go mar gobe gar ma hanj geb, hanjkapyä Yerusalem gor

Yuda marte doyan mar diliñde huwarmeke nere kanduk kura ulner hi kenej gab mel gare igin momoñ girnayinj. ²¹ Nebe Yerusalem gor merere huwardeb, ‘Al kamtiñbe sopte huwarnayin yitiñ mere gobe fudinde wor po yeñ nurde hime. Mere gwahade timiñ gokeb gago merere nerhaj,’ yinej kwej kwep yirmij. Niñgeb kanduknebe gogo po yeñ nurde hime,” inyinj.

²² Be, Feliks gobe Yesu belej tikula kiriyin goyen kenkelə nurde hinhin. Niñgeb mere tiniñ tiyamiñ goyen utan yirdeb, “Fulenja marte doyan al kuruj Lisisas belej wake meremiñ nurde gab kanduk gake dufay kura keren,” yinej yakira tiyyinj. ²³ Irdeb fulenja mar 100 gote doyan al gor hinhin goyen, “Pol go tukuj koyare kerde doyan irde hayinj. Goyenpoga kurarebe iginj tubul tike dufaymiñde wilwul teñ hiyeñ. Irkeb diñuj yago kura wañ kenej det kurañ nurkeb farañ urde hinayinj,” inyinj.

²⁴ Be, hitnejen yara teñbe kuñ nalu kurarebe Feliksyä berem Drusilaya wayaryum. Feliks berem Drusilabe Yuda mar bere. Be, wañ gor heñbe Feliks go Pol niñ keya hiriñ. Irkeb wañ Yesu Kristu niñ dufaymiñ tarenj irde yende mere gama ird ird mata niñ tagalke nurde hinhin. ²⁵ Be, Pol belej alya bereya Al Kuruj diliñde daha mat huwak po hinayinj, irde daha matbe uliñde po amañ hetek mata fole irde hinayinj, irde kame Al Kuruj belej alya bereya iginjya bulunya goyen pota yirde muruñgem yunyen goke tagalyinj. Irkeb Feliks belej mere go nurdeb kafura hiriñ. Irdeb, “Ep niñ, mulgañ hawa. Irde nalu kurare kura ge niñ

yemeke gab wake sopte mere teñ hireñ,” inyinj.

²⁶ Be, Feliks go hanjkayen hanjkayen Pol hoy irde mere teñ hinaryum gobe, “Gwaha timeke hora kura nunke gab koyare hi goyen tubul timeke kuyenj,” yeñ dufay henjbe gogo teñ hinhin. Gega Pol gobe hora kura munj ma unyinj.

²⁷ Be, Pol go gwahade po hike kuñ kuñ dama irawa hubu hirinj. Irkeb Feliks go meteñmij tubul teñ kutek nalu hekeb al kura deñem Porsius Festus beleñ gasuñmij tiriñ. Gega Feliks gore Yuda mar beleñ amanenj nurd nunnayinj yeñbe Pol koyare po tubul teñbe kuriñ.

25

*Pol beleñ Sisar hitte kuñ kuñ niñ Festus gusuñjan
iryinj*

¹ Be, Festus beleñ Feliksyen gasuñ teñ doyan al kurunj henjbe wawuñ karwo hubu hekeb Sisaria taunde mat Yerusalem taunde hurkuriñ. ² Goya goyenbe pris buda gote karkuwajmirya Yuda marte doyan marya beleñ Festus hitte kuñ Pol mere ulinde iramiñ. ³ Irdeb, “Pol gobe belen doyan heñ mayteke kamyenj,” yeñ bikkenj mere sege irde ep iramiñ geb, Festus goyen, “Pol go dunke neñ beleñ Yerusalem gar teñ wañ merere kertek geb, iginj aranenj farañ durayinj we?” inamiñ. ⁴ Gega Festus beleñ wol henjbe, “Polbe Sisaria taunde koyare hi. Nebe heñ ga moñ mulgañ heñ taunde gor kurkenj tihim. ⁵ Niñgeb mata buluñ kura tiyuñ nurde hañ kenem doyan martiñ kura gama nirde kunayinj. Kuñ gor gab

tumļaŋ merere huwardebe da mata buluŋ tiyuŋ goyen tagalnayinj,” yinyinj.

⁶ Be, Festus go wawuŋ 8 wet kura ma 10 gwahade wet goyen mel goya Yerusalem gor henjbe Sisaria taunde mulgaŋ heŋ kurkuriŋ. Kuŋ firyinj geb, fay urkeb Pol teŋ merere kere yeŋbe mere sope ird ird gasuŋde keperdebe meteŋ marmiŋ hulyaŋ yirde, “Kuŋ Pol teŋ wanaj,” yinyinj. ⁷ Irkeb Pol go merere huwarke Yuda mar Yerusalem mat katamiŋ gore kuŋbe kalyaŋ keramiŋ. Irdeb mere kanduk kurayen kurayen yeŋ ulinde iramiŋ. Gega meremiŋ goyen bebakkenj kura ma tikeb Festus beleŋ fudinde yeŋ ma nuryinj. ⁸ Irkeb Pol wor yiŋgeŋ ge teŋbe, “Nebe Yuda marte tikula muŋ kura ma buluŋ irde himyen. Al Kurunyen ya balem wor goke buluŋ ma nurde himyen. Irde Roma ninj doyaŋ al kuruŋ Sisaryen mere wor keŋkelə po gama irde himyen,” inyinj.

⁹ Gega Festus go gwaha timekeb Yuda mar beleŋ binde iginj nurnayinj yeŋbe, “Iginj sopte mulgaŋ heŋ Yerusalem hurkuke gab merege gor wor nureŋ?” ineŋ gusuŋaŋ iryinj. ¹⁰ Irkeb wol henjbe, “Nebe Yuda mar buluŋ kura ma yirmiŋ gobe keŋkelə wor po nurde ha gogo. Niŋgeb gago Roma gabmanyen meteŋ al diliŋde kandukne sope ire yeŋ delger huwarhem. ¹¹ Goyenbe fudinde mata buluŋ kura timiŋ kenem iginj goke teŋ kamenj. Gote merem moŋ. Gega mel Yuda mar gore mere ulner irde haŋ gayen fudinde moŋ kenem al kura beleŋ epte ma wor po mel gote hanijde niryeŋ. Niŋgeb gar epte moŋ yeŋ nurde hime geb,

Rom kuŋ Sisar diliŋde gab huwarde mere tiyen
yen momon girde hime” inyiŋ. ¹² Irkeb Festusya
meten faraŋ marminj yago yiŋenj uliŋ Pol mere
tiyyen goke sege irdeya gab huwardebe, “Rom
kuŋ Sisar diliŋde huwareŋ yaha geb, gwahade po
tiyayinj,” inyiŋ.

Festus beleŋ Pol niŋ Agripa inyiŋ

¹³ Be, naŋa fay karwo gwahade kamereb
Yuda marte doyan al kuruŋ Agripaya hayminj
Bernaisiya beleŋ, “Roma gabman al Festus goyen
kuŋ keny. Irkeb palap nirhar yen nuryenj,”
yen Sisaria taunde kwaryum. ¹⁴ Be, Agripa go
sobamde yara po gor hikeb Festus beleŋ Pol niŋ
momon ire yenbe gaha inyiŋ: “Al kura Feliks
beleŋ teŋ koyare kerde tubul teŋ kuŋ gobe gar hi.
¹⁵ Yerusalem taunde hurkumiŋ. Irkeb pris buda
gote karkuwaŋmiŋa Yuda marte doyan mar
parguwakya beleŋ ne hitte wanbe al go merem
yan irde, ‘Ge beleŋ gab al go teŋ merere kerde
mata buluŋ tiyan inayinj,’ yen gusuŋan niraj.
¹⁶ Irkeb ne beleŋbe, ‘Roma gabmanyen matarebe
al kura merere huwarkeb tagal unnayinj mar go
manan tumŋan merere huwarnayinj. Irdeb al
goreb mel gote diliŋde yingej ge teŋ mere tiyyenj.
Gwaha ma tiyyenj gobe miŋ miŋmon epte ma tagal
unnayinj mar goyen hanijde mekertek,’ yinmiŋ.
¹⁷ Gwaha yineŋbe tumŋan waŋ gar firtinj geb, fay
urkeb mere nurd nurd gayen araneŋ po nure yen
Pol go tawanaŋ yinmeke tawayan. ¹⁸ Irkeb al
buda merem yan iraj mar gore Pol uliŋde mata
buluŋ wor po kura wet tiyuŋ geb, tagalniŋ tahaŋ
yimiŋ gega, hubu. ¹⁹ Meremiŋ kura gobe asem

yagot mataya sabaya niŋ al goya kadom mohoŋde tiyanj. Irde meremiŋ kurabe Pol gore al kamtiŋ kura deňembe Yesu goyen huwaryinj hi yekeb goke manaj kadom mohoŋde tiyanj. ²⁰ Irkeb gwaha mat kura meremiŋ goyen fudinde ma usi goyen bebak titek ma himinj. Niŋgeb bada heŋ Pol go, ‘Igiŋ Yerusalem taunde hurkuŋ gor sopte merere huwarayinj?’ ineq gusuŋan irmiŋ. ²¹ Gega Pol beleŋ huwardebe, ‘Nebe Roma gabmanyen doyaj al kuruŋ hitte kun yen diliŋ mat huwarde gab mere gayen tagaleŋ,’ ninuŋ. Gwaha ninkeb bada heŋ meteŋ marne hulyan yirdeb, ‘Belŋen tukuŋ koyare kerde doyaj irde hinayinj. Irkeb kame ga teŋ kermeke Sisar hitte kuyenj, ‘yinminj,’ inyiŋ.

²² Be, Agripa beleŋ mere momoŋ go nurdeb, “Mere gayen nigeŋ wor po nureŋ yen nurde hime,” inyiŋ. Irkeb Festus beleŋbe, “Gise ga meremiŋ nurayinj,” inyiŋ.

²³ Be, fay urkeb Polyen mere nurye yenbe Agripaya haymiŋ Bernaisiya goyen al beleŋ denen turuŋ dirnayinj yenbe doyaj mar karkuwaŋde umŋa bidak teŋ mere sope ird ird gasuŋde kwaryum. Sisaria taunde niŋ fulenja mar karkuwaŋja taun gote doyaj mar manaj yad kwaryum. Be, forok yen gasuŋmiŋyaŋ keperde tukukeb Festus beleŋ meteŋ marmiŋ yinke kuŋ Pol tawayamiŋ. ²⁴ Irkeb Festus beleŋ huwardeb, “Yuda marte doyaj al kuruŋ Agripaya deŋ gar gabu irhaŋ mar ga nurnaŋ ko. Al ga keneŋ hanj gabe Yuda mar kuruŋ Sisaria taunde garya Yerusalem taunde hanj mar tumŋaŋ gore, ‘Al gabe

daniŋ ma tubul teŋ dunke mayhet,’ yen gusuŋaŋ nirde kwep kwep teŋ epte ma tiyan. ²⁵ Gega mata buluŋ bebakken kura tiyuŋ irke goke mayteke kamyen yen ma kinmiŋ. Irde Pol goreb, ‘Roma gabman doyaŋ al kuruŋ hitte kuŋ yen diliŋde merere huwareŋ,’ yen gusuŋaŋ niruŋ. Niŋgeb goke teŋbe al ga teŋ kermek Rom kuyen yen nurmiŋ. ²⁶⁻²⁷ Goyenpoga miŋ goke asaŋ kaŋ al ga teŋ kermek Roma gabman doyaŋ al kuruŋ Sisar hitte kuyen yen ma nurde hime. Dufaynerbe al merere yirtiŋ goyen miŋ keŋkela ma nurde mali po Sisar hitte yad yermekе kunayiŋ gobe igiŋ moŋ yen nurde hime. Niŋgeb goke teŋbe diltiŋ mat gago teŋ wayhem. Irde Yuda marte doyaŋ al kuruŋ Agripa, ge manaŋ gar ha. Niŋgeb ge beleŋ gusuŋaŋ irde mere miŋ keneŋ bebak teŋ gab momoŋ nirke asaŋde kayer,” inyiŋ.

26

Pol beleŋ Agripa diliŋde mere tiyyiŋ

¹ Be, Festus beleŋ gwaha yekeb Agripa gore, “Be, gigen ge kura tagalke nurniŋ,” inyiŋ. Irkeb Pol go mere miŋ ure yenbe haniŋ tuŋaŋ urde gaha inyiŋ: ² “Yuda marte doyaŋ al kuruŋ Agripa, Yuda mar beleŋ mere ulner irde haŋ kuruŋ gayenbe fudinde moŋ yen nigen ge teŋ al hoyan diliŋde moŋ delger po huwarde tagaleŋ tihim gake amaneŋ nurhem. ³ Delger huwarhem gake amaneŋ nurde hime ginhem gobe dahade moŋ. Gebe Yuda marte mata keŋkela wor po nurde hayen. Irde da misinđe wor po nindikeŋ Yuda mar uliŋ kadom mohonđe teŋ hityen goyen wor

kenkelə nurde hayen. Niñgeb mere tiyen tihim gayen piñej ma nurayinj.

⁴ “Yuda mar kuruŋ gobe ne damde kawaŋ himiriŋ, irde bikkeŋ naŋaner mat waŋ Yerusalem gor keperde kuruŋ heŋyabe dahade hinhem goyen kenkelə wor po nurde nuneŋ hanj. ⁵ Niñgeb mel gobe ne hakot al foŋeŋ hinhemya Farisi mar al heŋbe daha teŋ hinhem goyen nurde pasi geb, momoŋ girniŋ yeŋbe iginj momoŋ girnayinj. Farisi marbe Yuda marte tikula tareŋ wor po tanarde gama irde hanjen. ⁶ Be, haŋka merere nerhaŋ gabe Al Kurun beleŋ bikkeŋ asininiŋ yago hitte mata kura forok yiyyen yeŋ biŋa tiyyinj goyen ne manaj goke doyaŋ irde hime ninjeb, gago merere huwarhem. ⁷ Al Kurun beleŋ biŋa tiyyinj gote igineŋbe Yuda mar kuruŋ gayen wawuŋya naŋkahalya hugiŋeŋ Al Kurun dolon irde heŋya kentek yeŋ doyaŋ heŋ hanjen. Gega, doyaŋ al kuruŋ Agripa, Al Kurun beleŋ biŋa tiyyinj goyen neŋ tumŋaŋ doyaŋ irde hityen gote igineŋ forok yirinj goyen goke tagalde himekeb gago Yuda mar beleŋ merem yaŋ nirde hanj. Igineŋbe Yesu kamyinjde mat huwaryinj gogo. ⁸ Niñgeb nebe fudinde wor po Al Kurun beleŋ al kamtiŋbe sopte yisan hiyyen yeŋ nurde hime. Munaj deŋ kuruŋ gar gabu irhaŋ mar gabe daniŋ usi yeŋ nurde hanj?

⁹ “Bikkeŋbe ne wor kamyinjde mat sopte huwaryinj yeŋ hinhan al Nasaret niŋ Yesu goke iginj ma nurdeb fudinde wor po asogo ireŋ yeŋ nurde hinhem. ¹⁰ Irdeb goyen po gama irdeb kuj pris buda gote karkuwanjmiŋ momoŋ yirmekə ok

ninkeb kuŋ Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋ mar goyen budam yade koyare yerde hinhem. Irde gasa yirteke kamnaŋ yeke ne manan̄, 'Igiŋ gwaha yirnayıŋ,' yemeke gasa yirde hinhan. ¹¹ Irde hugiŋen Yuda marte gabu yayaŋ kuŋ Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar go yenerje buluŋ buluŋ yirde gasa yirde hinhem. Irde, 'Yesu nanyaŋ irde harhoktiŋ unnayıŋ,' yineŋ kanduk karkuwaŋ karkuwaŋ yunęŋ hinhem. Nebe go mar goke bene ar wor po yeŋ hinhin geb, yeŋ ge naŋkene yeŋ taun hoyanje naŋa gisaw wor kuŋ hinhem.

¹² "Mata gwahade kuruŋ goyen teŋ kuŋ heŋya nalu kurarebe pris buda gote karkuwaŋmiŋ beleŋ igin̄ ninkeb Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar fere yire yeŋ Yerusalem taunde mat Damaskus taunde kumiriŋ. ¹³ O, Agripa, kuŋ heŋyabe naŋa banjakahal heke hulsi sanjıŋ kura naŋa folek kuruŋ gore naŋkiŋde mat neyabe al neya kuŋ hinhet mar hitte temeyke kinmiriŋ. ¹⁴ Be, hulsi kuruŋ gore gwaha dirke neŋ tumŋaŋ megen dakten mudunyiŋ. Irke al melak kura Yuda marte mere mat, 'Sol, Sol, danıŋ buluŋ buluŋ nirde ha? Asogo nirde fulenja nirde ha gobe gigeŋ manan̄ buluŋ irde ha geb,' ninyiŋ. ¹⁵ Irkeb ne beleŋ wol heŋbe Doyaŋ Al Kuruŋ goyen, 'Gebe ganuŋ?' inmekeb Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ gaha ninyiŋ: 'Nebe Yesu. Ge beleŋ mununeŋ buluŋ buluŋ nirde ha al goyen. ¹⁶ Niŋgeb huwara. Haŋkabe meteŋ alne gire yeŋbe gago delger hihim. Niŋgeb delger nenha gaya det budam kame gikala girde heŋ goyen tumŋaŋ kuŋ alya bereya hitte tagalde kuŋ hayiŋ. ¹⁷⁻¹⁸ Nigen̄ po gad germeke Yuda marya

al miŋ hoyanja haŋ bana kwayinj. Kuŋ ne niŋ tagalkeb biŋ bak yenayinj. Irkeb Satanyen tareŋ bana haŋ go tubul teŋ Al Kurunj hitte waninj yeŋbe ne niŋ dufaymiŋ tareŋ irnayinj. Irkeb Al Kurunj beleŋ mata buluŋmiŋ halde yunkeb Al Kurunj dirneŋ weŋ henayinj. Meten go teŋ hikeyabe Yuda maryā al miŋ hoyanja beleŋ muguneŋ hinayinj gega, ne beleŋ doyaŋ girde heŋ, 'ninyinj.

19 "Ninjeb Yuda marte doyaŋ al kuruŋ Agripa, nebe yuwarwarte naŋkiŋde mat Yesu delner forok yeŋ mere niryinj goyen pel ma irde gama irmirinj. **20** Nebe meremiŋ po gama irdeb Damaskus taunde niŋ Yuda mar hitte wa Al Kurunyen mere tagalmirinj. Irdeb Yerusalem taunde niŋya Yudia naŋare niŋya al hitte kuŋ Al Kurunyen mere tagalde hinhem. Irde al miŋ hoyanj Yuda mar moŋ hitte wor Al Kurunyen mere tagalde kuŋ hinhem. Gwahade tagalde kuŋ heŋyabe, 'Mata buluŋtiŋ yubul teŋ Al Kurunj niŋ bitiŋ mulgaŋ henayinj. Gwaha teŋbe Al Kurunj dilinđe mata igit po teŋ hinayinj. Irkeb al hoyanj beleŋ denenbe fudinde Al Kurunj niŋ biŋ mulgaŋ haŋ yeŋ dennayinj,' yeŋ saba yirde hinhem. **21** Ne gwaha teŋ kuŋ himekeb Yuda mar beleŋ goke igit ma nurde Al Kurunyen ya balem bana gonj nadē mununniŋ tiyamiŋ. **22** Gega Al Kurunj beleŋ faran̄ nurkeb waŋ waŋ hanča gago delger huwarde al deňem yanja al maliya hitte Yesu niŋ tagalde hime. Nebe Moseya Al Kurunyen mere basaŋ maryā beleŋ kame mata kura forok yiyyen yitiŋ goyen go po tagalde hime. Hoyanj niŋ ma tagalde hime. **23** Mata kame forok yiyyen yeŋ

tagalamiŋ gobe Mesaia niŋ tagalamiŋ. ‘Mesaiaebe uliŋ misiŋ kurun kateŋ gab kamyeŋ. Irde gor mat huwaryen. Mata gobe tiŋeŋ wor po. Al kura gwaha ma titiŋ. Yeŋbe Yuda marya Yuda mar moŋ kidoma bana heŋ mata buluŋ teŋ haŋ marya goyen biŋ bak yenayinj yeŋ gogo kamtiŋde mat huwaryen,’ yaminj,” inyinj.

Pol beleŋ Agripa goyen Yesu gama irayinj inyinj

²⁴ Be, Pol go yiŋgen ge teŋ hako tagalde hikeyabe Festus beleŋ merem waldebe, “Pol, gebe kukuwa haha! Dufay karkuwaŋ karkuwaŋ yawararinj gore girke kukuwa heŋ ha gogo,” ineŋ kwep iryinj. ²⁵ Gega Pol beleŋ wol heŋbe, “Doyan al Festus, mere gabe fudinde yeŋ hime. Kukuwa heŋya ma yeŋ hime. ²⁶ Yesu uliŋde mata forok yiriŋ gobe balmiŋ ma forok yiriŋ geb, Agripabe mata goyen keŋkela nurde hi. Niŋgeb mere teŋ hime gab yeŋbe goke yeŋ hi yeŋ nurde hi. Goke teŋbe nebe kafura ma heŋ yeŋ diliŋ mat igiŋ mere ireŋ,” inyinj. ²⁷ Irdeb Agripa kenenbe, “Ge gayen Al Kuruŋyen mere basaŋ mar beleŋ mere tagalde hinhan goyenbe fudinde yeŋ nurde ha? Ne benerbe fudinde yeŋ nurde ha yeŋ genen hime,” inyinj. ²⁸ Gwaha inke Agripa beleŋ wol heŋbe, “Gayamuŋ gayen po parsay irmekeb Kristen al hiwi yeŋ nurde gago kurut nirde ha?” inyinj. ²⁹ Irkeb wol heŋbe, “Nalu ulyanđe ma dolfonde goke ma nurde hime. Gega hančka geya al buda kuruŋ gar heŋ merene nurhaŋ gayen tumňaŋ ne himiŋ gwahade po deŋ wor Yesu niŋ dufaytiŋ saŋiŋ yirnayinj yeŋ Al Kuruŋ gusuňaŋ irde hime.

Gega gama nirde koyare hinaŋ yeŋ ma dinęŋ hime,” inyiŋ.

³⁰ Irkeb Yuda marte doyan al kuruŋ Agripaya haymiŋ Bernaisiya Roma gabman doyan al Festusyabe al buda kuruŋ gor hinhan goya tumňaŋ bur yiniŋ yeŋ huwaramiŋ. ³¹ Irdeb mere sope ird ird gasuŋ go tubul teŋ kuŋ heŋya yinęŋ uliŋ mere teŋbe, “Al gabe mata buluŋ kura ma tiyuŋ gega, da misiŋde wor po teŋ koyare kerde mayteke kami yeŋ kurut yeŋ hanj?” yamiŋ. ³² Be, Agripa beleŋ Festus go, “Al gabe kuŋ Sisar diliŋde huwarde ga mere tiyen ma yiyoŋ manhan hanjka gayenbe okohom po tubul titeke kuwoŋ,” inyiŋ.

27

Rom kuŋ kuŋ niŋ Festus beleŋ Pol go hakwa hende kiryiŋ

¹ Be, Festus gore Pol go Rom taunde teŋ kermeke kuyen yeŋ nurde al kura deňembe Julius haniŋde kiryiŋ. Al gobe “Sisaryen Fulenja Mar” yinen hanjen gote fulenja mar 100 doyan yirde hinhan. Goyenterbe al hoyan kura koyare hinhan mar go manan al gote haniŋde yiryiŋ. Irke Julius beleŋ mel go yade hakwa teŋ Itali naŋare kuniŋ tikeb neŋ manan Pol go gama irde tumňaŋ kuniŋ titiriŋ. ² Be, Sisaria taun neŋ hinhetde gorbe hakwa kura Esia naŋare niŋ taun Adramitium mat wayyiŋ goyen kintiriŋ. Irdeb hakwa go sopte mulgan heŋ Esia naŋare niŋ taun makan siŋayaŋ kweŋ teŋ hike nurtiriŋ. Irde go hende kutiriŋ. Hakwa hende gorbe Masedonia naŋare niŋ taun Tesalonaika niŋ al Aristakusya tumňaŋ kutiriŋ.

³ Be, kuŋ fay urkeb Saidon taunde forok yitiriŋ. Gorbe Yulius beleŋ Pol igin igin ire yenbe, “Kuŋ dige yago kura yena. Irkeb det kuraŋ nurde ha goyen faraŋ gurnayıŋ,” inyiŋ.

⁴ Be, taun go tubul teŋ kutekeb meŋe kuruŋ wor po huwarke kuŋ kuŋniniŋ meteŋen diryiŋ. Irkeb Saiprus motmotbe hanniniŋ tapa beleŋ pel irde ketal urde kutiriŋ. ⁵ Irde Saiprus motmot muruŋ fafor teŋbe Silisiaya Pamfilia naŋare niŋ makaj ala goyen kahal po pateŋ kuŋ Lisia naŋare niŋ taun Maira forok yitiriŋ. ⁶ Gorbe Yulius beleŋ Isip naŋare niŋ taun Aleksandria niŋ hakwa kura goyen Itali naŋare kweŋ teŋ hike kinyiŋ. Irdeb hakwa go hende kunaŋ dinkeb go hende hurkutiriŋ.

⁷ Be, kutiriŋ gega meŋe kuruŋ huwarkeb wawuŋ budam makanđe hinhet. Irde bekkeŋde kuŋ kuŋbe Nidus taunde forok yitiriŋ. Irde gor mat Rom po kuniŋ yitiriŋ gega, meŋe muŋ kura falmuk ma hirin. Irkeb bada heŋ hakwa go bul irde Krit motmot muruŋ deŋembe Salmone goyen hanniniŋ yase beleŋ pel irde motmot go ketal urde kutiriŋ. ⁸ Be, kutiriŋ goyenbe meŋe kuruŋ po geb, hakwa bemed kuŋ kuŋ goyen meteŋen diryiŋ. Irkeb makaj fereŋ gama irtiŋen teŋ kuŋ tiyuŋ kura deŋembe “Makaŋ Kamtiŋde” gor forok yitiriŋ. Tiyuŋ gobe Lasea taun bindere hinhin.

⁹ Be, beleŋ kuŋ hinhetya goyenbe naŋa fay budam wor po yubul titiriŋ. Irde gonbe Yuda marte Binje Kutŋa Nalu hubu heŋ meŋe buluŋ kuruŋ forok yeke makanđe epte ma kutek nalu heweŋ tike ¹⁰ Pol beleŋ Juliusya hakware niŋ

meteŋ maryā goyen, “Mel, kuniŋ yeke kuniŋ tihit go belenbe kanduk kuruŋ kentek geb. Hakwaya samuŋya yemeyde nindikeŋ manaŋ buluŋ hetek geb,” yineŋ hayhay yiryiŋ. ¹¹⁻¹² Gega al budam beleŋ, “Garbe meŋe nature hakwa hitek moŋ geb, Finiks taunde kuniŋ. Gorbe naŋa buluŋ heke hakwa hitek gasuŋ igit geb, taunde gor heŋ meŋe goyen doyan irde hiteke waŋ fole tike gab kutek,” yamiŋ. Finiks taun gobe Krit motmot goyen muruŋ, naŋa kurkur beleŋ mat hinhin. Be, al budam gwaha yekeb Julius beleŋ Polyen mere gama irtiŋeŋbe hakware niŋ meteŋ marte doyan alya hakwa gote miŋ al gote mere po fudinde yeŋ nuryiŋ.

Karam meŋe kafuram wor po huwaryiŋ

¹³ Be, kuniŋ titekeyabe meŋe igit mat wake keneŋbe mel gore, “Meŋe neŋ yitiŋ go gago forok yihi,” yamiŋ. Irde aŋga tuluŋ tike hurkukeb hakwa go teŋ Krit motmot goyen makaŋ feren gama irtiŋeŋ teŋ kwamiŋ. ¹⁴ Gega heŋ ga moŋ yuwara meŋe kuruŋ Krit motmot dugure mat katyiŋ. ¹⁵ Irke Finiks taunde kuniŋ yeŋ tuŋaŋ urtiriŋ gega, meŋe go kuruŋ wor po geb kutek moŋ hekeb tubul tike yeŋ beleŋ po hakwa go teŋ makaŋ alare tukuriŋ. ¹⁶ Irde meŋe beleŋ dukukeb motmot dirŋeŋ kura deŋembe Kauda goyen ketal urde kutiriŋ. Goyenterbe hakwa dirŋeŋ kura hakwa kuruŋ neŋ kuŋ hinhetde gor feŋ titiŋ tuluŋ teŋ hinhin goyen buluŋ hiyyeŋkek yeŋbe teŋ hakwa kuruŋ hende kirniŋ yeŋ hakware niŋ meteŋ mar beleŋ kurut yamiŋ. Meteŋeŋ yiryiŋ gega, kamebe teŋ keramiŋ. ¹⁷ Irdeb

hakwa kuruŋ go hende kuŋ hinhet goyen galaŋ yiyyenkek yeŋbe kaŋ tareŋ beleŋ po yade hakwa yufuk bana yerke kurkukeb hakwa goyen he fere titiŋ yara irde tareŋ iramiŋ. Irde Libia naŋare niŋ makanŋ siŋare Sairtis ineŋ haŋyende gor ka kiŋkininj karkuwaŋ gor haŋyen geb, hakwa go kuŋ gor ḥek yiyyen yeŋ kafura haminj. Irdeb gwaha irteke hakwa ga bekkeŋde kwi yeŋ aŋa tubul tike kurkuriŋ. Goyenbe meŋe beleŋ teŋ kuŋ hinhin po.

18 Be, karam meŋe kafuram kuruŋ goyen muŋ kura ma falmuk hiriŋ. Irkeb makanŋ duba karkuwaŋ karkuwaŋ gore waŋ hakwa go karim ma irde hinhan. Irkeb kuŋ fay urkeb hakwa goyen muŋ kura hipirken hiwi yeŋbe hakware niŋ meteŋ mar beleŋ tiyuŋ kurar niŋ det goyen kura yade makanŋde yemeyamiŋ. **19** Be, sopte po fay urkeb meteŋ mar beleŋ hakware niŋ meteŋ teŋ teŋ det kura yade yemeyamiŋ. **20** Be, nalu sobamde po makanŋde hinhet goya goyenbe meŋjeyə makanŋya goyen kura muŋ falmuk ma po haryum. Buluŋ wor po hekeb naŋaya dinambeya muŋ kura ma yintiriŋ. Irdeb, “Go ma hitek. Makanŋde po kamniŋ tihit,” yeŋ nurtirinj.

21 Be, al buda kuruŋ go dula ma tike kuŋ kuŋ nalu ulyanđde hiriŋ. Irkeb Pol beleŋ huwarde gaha yinyiŋ: “Mel, mere dirmiŋ goyen nurdeb Krit motmot ma tubul titiŋ manhan kanduk kuruŋ gahade ma kentewoŋ. Irde hakware niŋ detya samuŋya kuruŋ gayen ma yemeywoŋ. **22** Goyenpoga neŋ al buda kuruŋ gayenbe kura ma po kamtek. Hakwa po ga buluŋ hiyyenj.

Ninjeb kafura ma yo. Tareŋ heŋ hinayiŋ. ²³ Nebe Al Kuruŋyen meteŋ al. Yeŋ ge po meteŋ teŋ hime. Niŋgeb haŋka wawuŋbe yende miyon beleŋ wanbe, ²⁴ ‘Pol kafura ma yo. Gebe Sisar diliŋde huwarde mere tiyayiŋ geb. Irde Al Kuruŋ beleŋ geja hakwa hende kuŋ haj mar buniŋen nurd yunen faran yuryen geb go ma kamnayiŋ,’ nina. ²⁵ Niŋgeb nebe Al Kuruŋ beleŋ nina gwahade po forok yiyyen yeŋ hekken nurde hime. Niŋgeb goke teŋbe gago kafura ma heŋ saŋiŋ po hinayiŋ dinhem. ²⁶ Goyenbe hakwa gabe kuŋ motmotde kura gor heŋ gab buluŋ hiyyen geb, goyen nurde ga hinayiŋ,” yinyiŋ.

²⁷ Be, hakwa teŋ Krit motmotde niŋ taun kura dejenbe “Makan Kamtiŋde,” go tubul teŋ waŋ waŋ wawuŋ 14 hiriŋ. Goyenterbe meŋe beleŋ po dade makaŋ kura dejen Mediterenian Makan beleŋ gon dukuriŋ. Irkeb wawuŋ binde gwahadebe hakware niŋ meteŋ mar goreb megen kura bindere hi yara nuramiŋ. ²⁸ Gwahade nурdeb kaŋ yulyaŋ kura teŋbe det kanduk teŋ kaŋ muruŋ kurhan feŋ teŋbe teŋ kerke makaŋ bana kurkuriŋ. Gwahade irde makaŋ go dukuŋmiŋ tuŋaŋ tiyamiŋbe 40 mita kenamiŋ. Be, muŋ kura kutŋeŋ teŋbe sopte po tuŋaŋ tiyamiŋ. Irde goyareb dukuŋmiŋbe 30 mita po kenamiŋ. ²⁹ Gwahade keneŋbe moŋgo uguŋ po kutekeb hakwa ga hora hende hurkuŋ galan̄ yiyyen yeŋbe aŋga sipte yade hakwa kimyaŋ beleŋ mat yemeyamiŋ. Gwaha irde gor heŋbe araneŋ fay urwoŋ yeŋ nurde hinhan.

³⁰ Goya goyenbe hakware niŋ meteŋ mar

kurabe busaharniŋ yeŋ aŋga hoyan kura sopte muruŋ beleŋ mat yemeyhet usi teŋbe kuŋ hakwa dirneŋ bikkeŋ isaŋ heŋ hakwa kuruŋ hende keramiŋ goyen teŋ kerke makanye kurkuŋ hin-hin. ³¹ Irkeb Pol beleŋ go yeneŋbe fulenja marya doyaŋ almiŋ Yuliusya hitte kunbe, “Meteŋ mar gayen hakwa ga tubul teŋ busaharnayiŋbe deŋ kuruŋ gayen epte ma hinayiŋ,” yinyiŋ. ³² Gwaha yinkeb fulenja mar goreb kuŋ hakwa dirneŋ giti irtiŋ kaŋ go walke makaŋ alare katkeb tubul tiyamiŋ.

³³ Be, naŋa minje hekeb Pol beleŋ mel go yeneŋbe, “Naŋa fay 14 bana gayen kafura wor po heŋ biŋge kura ma naŋ. ³⁴ Goyenbe kuratiŋ muŋ kura ma kamyen. Niŋgeb dufaytiŋ tareŋ irde biŋge nene tareŋ po heŋ hinayiŋ,” yeŋ kimŋen yiryiŋ. ³⁵ Be, Pol go gwaha yineŋbe kuŋ beret teŋbe al buda kuruŋ go diliŋde beret goke Al Kuruŋ turuŋ irde ubala teŋ niriŋ. ³⁶ Irkeb al buda go Pol beleŋ gwaha yinkeb biŋde igin nurde sanjiŋ heŋbe biŋge namiŋ. ³⁷ Be, hakwa hende gorbe al 276 hinhet. ³⁸ Be, biŋge kenkelə wor po heŋ namiŋ. Irde ep irhet yeŋ nurdeb biŋge kura hinhan gobe hakwa muŋ kura hipirkeŋ hiwi yeŋbe yade makaŋde yemeyamiŋ.

³⁹ Be, naŋa fay urkeb hakware niŋ meteŋ mar beleŋ megeŋ kura kenamiŋ. Goyenpoga naŋa gor hihit yeŋ bebak ma tiyamiŋ. Irde hakwa kuŋ gor heŋ hen gasuŋ kura sawsawa miŋyan goyen keneŋbe igin wet gor kuniŋ yeŋ nuramiŋ. ⁴⁰ Irdeb al kurabe kuŋ aŋga gote kaŋ walde pasi yirkeb al kurabe kuŋ hakwa tigiri teŋ teŋ det

kimyan beleñ hiyen gote kañ goyen yugu tiyamiñ. Munañ kura marbe hakwa hende niñ sel goyen isañ haminj. Irkeb hakwa gobe makanj siñare sawsawa miñyañde kuriñ. ⁴¹ Gega kuñ heñyabe katul kuruj hende hurkunj ñek yeñ dapsañ hiriñ. Irkeb makanj duba karkuwañ wañ kimyan beleñ mayke maykeb gilgalañ iryiñ.

⁴² Gwaha tike keneñbe fulenja mar beleñ al koyare niñ yade kuñ hinhan goyen galuñ teñ kuñ hugiñej busaharnak yeñ bidilare gasa yirniñ tiyamiñ. ⁴³ Gega doyañ almiñ Yulius beleñ Pol niñ nurdeb fulenja marmiñ utanj yiryiñ. Irdeb, “Fe galuñ teñ teñ nurde hañ mar go wa solok yeñ galuñ teñ siñare kunayiñ. ⁴⁴ Irde fe galuñ teñ teñ ma nurde hañ marbe hakwa galaj yitiñde niñ he parwek kura ma det potpot titek kura yanarde galuñ teñ kunayiñ,” yinyiñ. Be, gwaha mat neñ tumñañ ala iginj po siñare forok yitiriñ. Al kura ma kamamiñ.

28

Malta motmot

¹ Be, neñ tumñañ siñare heteket motmotde gor niñ mar beleñ, “Motmot gabe Malta,” dinamiñ. ² Gorbe kigariñ kuruj katke nañja menek wor po hiriñ geb, mel gore gargar wor po dirde dukunj kak kawalde dunamiñ. ³ Irkeb Pol beleñ kuñ he fere kura tawañ kak hende kiriyiñ. Goya goyenbe kunere duwi kura he fere bana goñ hin-hin geb, kak beleñ uka irke busaharde kateñbe Pol hanijde iseñ biñguñ tiyyiñ. ⁴ Irkeb motmotde gor niñ al beleñ keneñbe yiñgeñ uliñ mere teñbe,

“Fudinde wor po, al gabe al gasa yirke kamde kamde al. Ningeb yenbe makanye po kamwoŋ gega, go ma kamkeb al banare hi goreb mata buluŋmiŋde muruŋgembe kunere beleŋ isa gago,” yamiŋ. ⁵ Gega Pol go uliŋde misiŋ kura ma nuryiŋ. Irde kunere go taran̄ teŋ kak alare timiyyiŋ. ⁶ Goyenbe mel gore Polbe haniŋya uliŋya pompom wet yiniŋ tahaŋ ma, huwarde hire mat dilin̄ girgir irke takteŋ mayke bemel po kameŋ tiya yen̄ nuraminiŋ. Irde Pol go dahan̄ kura tiyeŋ tiya yen̄ keŋkela po keneŋ hinhan. Gega dahan̄ kura ma tike keneŋbe, “Nenbe usi tihit. Al gabe uŋgura geb, gago ma kama,” yamiŋ.

⁷ Be, Malta motmotde niŋ doyaŋ al kura denjembe Publius goyen gor hinhan. Yenbe neŋ hinhet bindere hinhan, irde megeŋmiŋbe kurun̄ wor po. Be, yen̄ beleŋ neŋ hoy dirke kuŋ yeŋya wawuŋ karwo gor firtiriŋ. Gor hitekeb yen̄ beleŋ gargar dirde igin̄ igin̄ wor po dirke amaneŋ nurde hinhet. ⁸ Be, gor hinhetya goyenbe Publius naniŋbe aygan̄ya kasorsorya buluŋ wor po irkeb gasuŋde po firtiŋde hinhan. Irkeb Pol go mere momoŋmiŋ nurdeb kuŋ keneŋ haniŋ yerde unen̄ Al Kurun̄ gusuŋaŋ irkeb igin̄ hiriŋ. ⁹ Be, goyen keneŋbe garbam mar kurun̄ motmot goyenter niŋ goyen pasi po Pol hitte wayamiŋ. Irkeb yen̄ beleŋ garbam mar goke Al Kurun̄ gusuŋaŋ irkeb igin̄ haminiŋ. ¹⁰⁻¹¹ Irkeb go keneŋbe palap wor po dirde mata igin̄ igin̄ po diramiŋ.

Pol go Rom taunde forok yirin̄

Be, Malta motmotde gorbe gagasi karwo hinhet. Go kamereb hakwa kura meŋe kurun̄ nalu

heke gor hej hejbe nalu go hubu heke kwenj teñ hin hin goyen kenejbe hakwa go hende kutek yitiriñ. Irkeb al buda Malta motmotde niñ gore hakwa hende kuñ hejyabe det goke nurnayiñ yejbe det galak dirde yinjeñ po yukuñ hakwa biñde yerde dunamij. Hakwa gobe Isip nañare niñ taun Aleksandria niñ. Hakwa go muruñdebe Grik marte tikula al irawa deñembe Kestaya Poluksyat tonej yirtiñ.

¹² Be, Malta motmotde matbe kuñ kuñ Sisili motmot kuruñde gor niñ taun kura deñembe Sairakus forok yitiriñ. Irde naña fay karwo gor hinhet. ¹³ Irde gor matbe kuñ Itali nañare niñ taun kura Regium forok yitiriñ. Be, firtiriñ fay urkeb taun go tubul teñ kutiriñ. Kuñ hejyabe meñe igin mat huwarke igin po kutiriñ. Be, wawuñ hej kuñ sopte fay urkeb Itali nañare niñ taun hoyan kura Puteoli forok yitiriñ. ¹⁴ Gorbe Yesu niñ dufaymiñ taren irtiñ mar yupi titiriñ. Irkeb yeñ beleñ pere dirde gargar diramiñ. Be, mel goyabe meter naña unkureñ gor hinhet. Go kamereb Rom kuniñ yeñ taun go tubul teñ kahanjiniñde kutiriñ. ¹⁵ Irkeb al buda kura Yesu niñ dufaymiñ taren irtiñ mar Rom taunde gor niñ beleñ nende mere momoñ nuramiñ. Irdeb wañ neñ ge doyan hiniñ yeñ gasuñ kura “Apius Maket” ineñ hanjyende gor doyan dirde hinhan. Munañ al buda kurabe taun kura deñembe “Ferd ferd Gasuñ Karwo” ineñ hanjyende gor wañ doyan dirde hinhan. Be, kuñ gor forok yeñ Pol beleñ al buda go yenen biñde igin nurde sañiñ hej Al Kuruñ turuñ iryiñ.

16 Be, kuŋ Rom taunde forok yitirinj. Irkeb Roma gabman beleŋ Pol go koyare ma kerdebe ya kura unaminj. Irke gor heŋbe gagasim gagasim ya go damu teŋ hinhin. Goyenpoga yeŋ uŋkureŋ po ma hinhin. Fulenja al uŋkureŋ kura beleŋ doyan irde hinhin.

17 Be, Pol go kuŋ naŋa fay karwo kamereb Yuda marte doyan mar gor hinhan goke keya hirinj. Be, waŋ gabu irkeb gaha yinyinj: “Kadne yago, nebe nende alya bereya buluŋ ma yirmiŋ. Irde asininiŋ yagot mata kura ma pel irmiŋ. Gega Yuda mar Yerusalem haŋ gore merem yan nirde Roma mar haniŋde neranj. **18** Irkeb Roma mar beleŋ gusuŋaŋ niraŋ gega, miŋ goke kura mununke kamtek moŋ geb, nade siŋare nirlinj tiyanj. **19** Irkeb Yuda mar goreb goke igiŋ ma nuraŋ. Irkeb nebe gwaha kura titek moŋ nurdeb, ‘Sisar diliŋde ga mere tiyenj,’ yeŋ Roma al go inmiŋ. Gega nere al goyen tagal yune yeŋ ma gwaha inmiŋ. **20** Niŋgeb nigen goyen momoŋ dire yeŋbe gago deŋ ge keya hihim. Yuda mar kuruŋ gare al kame waŋ doyan diryenj yeŋ doyan irde hanjen al goke tagalde himekeb gago koyare neranj,” yinyinj.

21 Irkeb mel gore wol heŋbe, “Yuda mar Yudia naŋare haŋ gore kura asaŋ kaŋ ge niŋ momoŋ dirdem moŋ. Irde nende al kura Yudia naŋare mat wayan gore kura ulger mere buluŋeŋ kura ma tagalke nurtinj. **22** Gega al budam hike kwa kuruŋ gabe deŋ Yesu gama irde haŋ mar goke tagalde duneŋ haŋ. Niŋgeb goke momoŋ dirke nurniŋ yeŋ nurde hite,” inamiŋ.

23 Be, gwaha inenbe sopte gabu irniŋ yen nalu tiyamiŋ. Be, nalu tiyamiŋde gor hekeb Pol hinhinde gor al karim ma gabu iramiŋ. Haŋkapyā gabu iramiŋ gwahade moŋ. Irkeb wampot mat Al Kurun beleŋ dirneŋ weŋ doyaŋ yird yird mata goke saba yirke kuŋ kuŋ wawuŋ hiriŋ. Irde Yesu niŋ momoŋ yirmekē bebak tinaŋ yenbe Mose beleŋ tikula asanđe kayyiŋ goya Al Kurunyen mere basaŋ mar beleŋ asanđe katiŋde gor mat mere gote miŋ tagalyiŋ. **24** Irkeb kura marbe Pol beleŋ mere tiyyiŋ gobe fudinde yekeb kurabe usi yen nuramiŋ. **25** Mel gore gwaha yeke Pol beleŋ yeneŋbe mere funaŋ gaha yinyiŋ: “Holi Spirit beleŋ mere fudinde kura asetiŋ yago nurnaŋ yen Al Kurunyen mere basaŋ al Aisaia momoŋ irkeb gahade kayyiŋ:

26 ‘Al Kurun beleŋ Israel mar hitte kuŋ gaha yinayiŋ nina:

Deŋbe merene nurde hinayiŋ, irde keneŋ hinayiŋ gega, bebak ma po teŋ hinayiŋ.

27 Fudinde wor po, mel gate biŋbe sanjŋ wor po.

Kirmiŋbe migisuŋ yurtiŋ. Irde diliŋbe mala titiŋ.

Moŋ manhan kirmiŋde nurde, diliŋde keneŋbe biŋde bebak wor po teŋ ne hitte mulgaŋ hen wake sope yirmewoŋ,’ yitiŋ hi. *Aisaia 6:9-10*

28-29 Niŋgeb yirin gwahade po deŋ Yuda marbe Al Kurunyen mere pel irde haŋyen geb, Al Kurun beleŋ alya bereya yumulgaŋ teŋ teŋ gote mere iginj goyen al miŋ hoyan Yuda mar moŋ hitte

Aposel 28:30

cl

Aposel 28:31

teŋ kerke kukeb yeŋ beleŋ gab nurde gama irde
hinayin goyen momoŋ dirde hime gago,” yinyinj.*

³⁰ Be, Pol gobe ya kura Roma gabman beleŋ
unke gor heŋbe gagasim gagasim damu teŋ hin-
hin. Gorbe dama iraw hikeyabe al beleŋ kinniŋ
yeŋ waŋ hinhan. Irkeb yeŋ beleŋ, “Igiŋge, waŋ
neneŋ hinayin,” yineŋ hinhan. ³¹ Irkeb kafuram
moŋ Al Kurun beleŋ dirŋen weŋ doyaŋ yird yird
mataya Doyaŋ Al Kurun Yesu Kristu niŋ tagalde
saba yirde hinhan. Irkeb meteŋ teŋ hinhan goyen
al kura beleŋ utan irtek ma hiriŋ.

* **28:28-29:** Asan hoyanjdeb gahade hi: 29 Irkeb al buda kurun
gob bur yeŋ kuŋ heŋyabe Pol mere tiyyin goke yiŋgen uliŋ kadom
mohonjde tiyaminj.

cli

**Al Kurunyen Mere Igin
The New Testament in the Gwahatike Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tok ples Gwahatike long
Nuigini**

copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gwahatike

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

 You include the above copyright and source information.

 You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

dbba218f-41f3-5f08-b0b6-2a7c919093ab